

T.C
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL DIŞLANMANIN,
ARKADAŞLIK KALİTESİ VE SAHTE KİMLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Kadriye ÖZYAZICI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KANAK

Sivas-2018

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL DIŞLANMANIN, ARKADAŞLIK
KALİTESİ VE SAHTE KİMLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kadriye ÖZYAZICI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı İçin Öngördüğü

Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır.

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KANAK

Sivas
Eylül, 2018

KABUL VE ONAY

Kadriye ÖZYAZICI'nın hazırlamış olduğu "Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın Arkadaşlık Kalitesi ve Sahte Kimlik Açısından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 13.08.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, "Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı"nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Soner DOĞAN

(Jüri Başkanı)

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet KANAK

(Danışman)

Dr.Öğr.Üyesi Serpil PEKDOĞAN

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../

Doç.Dr.Hakan KOÇ

Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu (Yönerge)'nda belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- ✓ Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

.../.../...

Kadriye ÖZYAZICI

ÖNSÖZ

Yüksek lisans öğrenimime başladığımdan bu yana yol gösterici ve destek olan danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KANAK hocama bana kazandırdıkları için teşekkürümü sunuyorum.

Hayatımın her anında olduğu gibi tez çalışmam boyunca da sevgi ve desteğini esirgemeyen eşim Süha ÖZYAZICI'ya , tatlı kızlarım Ece ve Nil'e teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana emeği geçmiş olan tüm saygıdeğer hocalarıma, veri toplama sürecimde yardımcı olan yönetici, öğretmen ve öğrencilere teşekkür ederim.

Aileme Sevgilerimle...

Kadriye ÖZYAZICI

Sivas, 2018

ÖZET

ÖZYAZICI, Kadriye, Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın, Arkadaşlık Kalitesi ve Sahte Kimlik Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2018

Bu araştırma, ergenlikte arkadaşlık kalitesinin sahte kimlik ve sosyal dışlanma ile ilişkisi ortaya çıkarmayı amaçlayan betimsel bir çalışmadır.

Araştırma yöntemi nicel, araştırma deseni ise yordayıcı korelasyonel olarak belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Sivas ili merkezinde okulların taban puanlarına göre belirlenmiş dört lisede öğrenim gören 510 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak, Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Deneyimleri Ölçeği, Ergenler İçin Sahte Kimlik Ölçeği ve Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmaya ait verilerin toplaması sürecinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmış, cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu değişkenlerine göre irdelenmesi amacıyla SPSS paket programı kullanılmıştır. Araştırmada regresyon analizi bulgularına göre sosyal dışlanma değişkeninin alt boyutu olan önemsenmeme boyutunu, sahte benlik ve kabul değişkenlerinin manidar düzeyde yordadığı görülmüştür. Sosyal dışlanma değişkeninin alt boyutu olan dışlanma boyutunu yakınlık ve kabul değişkenleri manidar düzeyde yordamaktadır. Arkadaşlık kalitesinin, sosyal dışlanmanın alt boyutu olan dışlanmayı ise manidar düzeyde yordadığı görülmüştür. Araştırmada bağımsız değişkenlerin etkilerini yordamak amacıyla kullanılan MANOVA testi sonuçlarına göre cinsiyet değişkeni Sosyal Dışlanma ve Sahte Kimlik değişkenlerine göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir; ancak Arkadaşlık Kalitesi değişkenine göre manidar farklılık görülmektedir. Okul taban puanına, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı değişkenleri ile Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik ve Arkadaşlık Kalitesi değişkenleri arasında manidar bir ilişki bulunmamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal dışlanma, arkadaşlık kalitesi, sahte kimlik

ABSTRACT

ÖZYAZICI, Kadriye, The Relationship between Friendship Quality in Secondary School Students and False Self and Social Exclusion, Postgraduate Thesis, Sivas, 2018

The present study is a descriptive study that aims to demonstrate the relationship between friendship quality in adolescence and false self and social exclusion.

The study employs the quantitative method and a predictive correlational design. The study group consists of 510 students studying at four high schools located in the center of Sivas province in the 2017-2018 academic year determined according to the minimum score for admission. The data were collected using the Ostracism Experience Scale for Adolescents, False Self Scale for Adolescents and Friendship Quality Scale.

Maximum diversity sampling method was employed for data collection, and SPSS package was used to examine the data according to the variables of gender, the minimum score for admission to the school, the place of residence, socio-economic level, and academic achievement. The findings obtained from the regression analysis demonstrate that the variable of social exclusion considerably predicts the dimension of ignore (which is the sub-dimension of social exclusion), false self, and acceptance. The dimension of exclusion (the sub-dimension of social exclusion) is significantly predicted by the variables of intimacy and acceptance. Besides, friendship quality significantly predicts the variable of exclusion. According to the results of MANOVA test carried out to predict the effects of the independent variables in the study, it is seen that the variable of gender does not have a significant effect on the variables of social exclusion and false self whereas it has a significant effect on friendship quality. There are no significant relationships between the variables of the minimum score for admission to schools, the place of residence, socio-economic level and academic achievement and the variables of social exclusion, false self, and friendship quality.

Keywords: social exclusion, friendship quality, false self

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
ETİK SÖZÜ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
KISALTMALAR	xii

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Araştırma Konusu ve Problemi.....	1
1.1. Araştırmanın Alt Problemleri.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5

BÖLÜM II KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.1. Gelişim süreci içerisinde ergenlik döneminin önemi.....	6
2.1.2. Ergenliğin sınırları	6
2.1.3. Literatürdeki kuramların ergenliğe bakış açısı: Ergenliği açıklamaya yönelik kuramlar.....	7
2.1.3.1. G. Stanley Hall'un özünü yinleme kuramı ve ergenlik	7
2.1.3.2. Psikanalitik kuram ve ergenlik	8
2.1.3.3. Sullivan'ın kişiler arası kuramı ve ergenlik.....	9
2.1.3.4. Lewin'in alan kuramı ve ergenlik.....	9
2.1.3.5. Piaget'in bilişsel kuramı ve ergenlik	10
2.1.3.6. Spranger'in ergenliğin "geisteswissenschaftliche" kuramı ve ergenlik	10
2.1.3.7. Erikson'un psikososyal kuramı ve ergenlik.....	11
2.1.3.8. Kültürel antropoji ve ergenlik	11
2.1.4. Ergenliğin temel değişimleri	12
2.2. Arkadaşlık	13
2.2.1. Arkadaşlığın önemi	14
2.2.2. Arkadaşlıkların bir araya geliş biçimleri.....	15
2.2.3. Arkadaşlığın niteliği.....	16
2.2.5. Arkadaşlığın gelişim alanlarına olumlu etkileri.....	19
2.2.6. Arkadaşlıktan doğabilecek olumsuz etkiler	22
2.2.7. Akran popüleritesi.....	22

2.3. Sosyal dışlanma, ergen üzerindeki etkileri ve sosyal dışlanmayı etkileyen faktörler	23
2.3.1. Sosyal dışlanmanın ergen üzerindeki etkileri	25
2.3.2. Sosyal dışlanmaya etki eden faktörler	28
2.4. Kimlik	29
2.4.1. Erikson'un kimlik kuramı	29
2.4.2. Kimlik gelişimi ile ilgili diğer kuramcılarının yorumları	31
2.4.2. Marcia'nın kimlik statüleri kuramı	32
2.4.3. Kimlik ve aile.....	33
2.4.5. Sahte kimlik	34
2.5. İlgili Yayın ve Araştırmalar	37
2.5.1. İlgili Türkçe yayın ve araştırmalar.....	37
2.5.1.1. Arkadaşlık ile ilgi araştırmalar	37
2.5.2.2. Kimlik ile ilgi araştırmalar	39
2.5.2.3. Sosyal dışlanma ile ilgi araştırmalar.....	40
2.5.1. İlgili yurt dışı yayın ve araştırmalar.....	42

BÖLÜM III YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	45
3.2. Çalışma Grubu	45
3.3. Veriler ve Toplanması.....	47
3.4. Veri Toplama Araçları	47
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	47
3.4.2. Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ)	47
3.4.3. Sahte Kimlik Ölçeği (SKÖ).....	48
3.4.4. Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği (AKÖ).....	49
3.5. Verilerin Analizi.....	51
3.5.1. Kayıp Veriler.....	51
3.5.2. Uç Değer	52
3.5.3. Çok Değişkenli Normallik	52
3.5.4. Çoklu Doğrusallık	53
3.5.5. Çoklu Bağlantı	53

BÖLÜM IV BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Bulgular.....	55
4.1.1. Ergenlerde Sosyal Dışlanmanın Önemsememe Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	55
4.1.2. Ergenlerde Sosyal Dışlanmanın Dışlanma Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	57
4.1.3. Ergenlerin Sosyal Dışlanmasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	59
4.1.4. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Cinsiyete İlişkin Bulgular	61

4.1.5. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Okul Giriş Taban Puanına İlişkin Bulgular.....	62
4.1.6. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Yerine İlişkin Bulgular	63
4.1.7. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Bulgular	64
4.1.8. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Algılanan Akademik Başarı Düzeyine İlişkin Bulgular	65

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma.....	67
5.1.1. Ergenlerde Sosyal Dışlanmanın Önemsememe Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları ve Tartışma	67
5.1.2. Ergenlerde Sosyal Dışlanmanın Dışlanma Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları ve Tartışma	68
5.1.3. Ergenlerde Sosyal Dışlanma Değişkenine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları ve Tartışma	69
5.1.4. Ergenlerde Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Cinsiyete İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	71
5.1.5. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Okul Taban Puanına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	72
5.1.6. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Yerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	72
5.1.7. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	73
5.1.8. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Algılanan Akademik Başarı Düzeyine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	73
5.2. Öneriler	73
KAYNAKÇA	76
EKLER	87
Ek 1: İki Değişkenli Normallik ve Çoklu Doğrusallık Testi Sonucu Elde Edilen Saçılım Diyagramı	87
Ek 2. Okullarda Anket Çalışması Yapmak İçin Milli Eğitim Müdürlüğünden Alınan İzin Yazısı.....	88
Ek 3. Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği.....	89
Ek 4. Ergenler için Sosyal Dışlanma Ölçeği.....	90
Ek 5. Sahte Kimlik Algısı Ölçeği.....	91
ÖZGEÇMİŞ	91

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Farklı Yazarlardan Dostluk Kalite Modellerinin Boyutları.....	18
Tablo 2. Kavramsallaştırma ve Kullanmaya Hazır Hale Getirilmesi	18
Tablo 3. Çalışma Grubuna İlişkin Temel Bilgiler	46
Tablo 4 SDÖ Uyum İndeksleri	48
Tablo 5 SKÖ Uyum İndeksleri	49
Tablo 6. AKÖ Uyum İndeksleri	50
Tablo 7 Değişkenlere İlişkin Kolmogrow Smirnov Katsayıları	53
Tablo 8 Değişkenlere İlişkin VIF ve Tolerans Katsayıları	54
Tablo 9. Sosyal dışlanma alt boyutu olan Önemsememe alt boyutuna ilişkin regresyon analizi sonuçları	56
Tablo 10. Sosyal dışlanma alt boyutu olan Dışlanma alt boyutuna ilişkin regresyon analizi sonuçları regresyon analizi sonuçları	58
Tablo 11. Sosyal dışlanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları	60
Tablo 12. SD, SK ve AK değişkenlerinin Cinsiyet değişkenine göre MANOVA sonuçları.....	62
Tablo 13. SD, SK ve AK değişkenlerinin Okul Giriş Taban Puanı değişkenine göre MANOVA sonuçları.....	63
Tablo 14. SD, SK ve AK değişkenlerinin Yaşamını geçirdiği yerleşim yeri değişkenine göre MANOVA sonuçları	64
Tablo 15. SD, SK ve AK değişkenlerinin Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre MANOVA sonuçları.....	65
Tablo 16. SD, SK ve AK değişkenlerinin Algılanan akademik başarı düzey değişkenine göre MANOVA sonuçları	65

KISALTMALAR

SD:	Sosyal Dışlanma
ONM:	Önemsememe
DSLN:	Dışlanma
AK:	Arkadaşlık kalitesi
GVN:	Güvenlik
YKN:	Yakınlık
KBL:	Kabul
YRDM:	Yardım
SK:	Sahte kimlik
SYK:	Sosyal kaygı
SB:	Sahte benlik

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın konusu, problem durumu, amacı, sayıtları ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Araştırma Konusu ve Problemi

İnsanlar sosyal varlıklardır ve bu nedenle sosyal ilişkilere ihtiyaç duyarlar. Hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarını bu yolla gidermeye çalışırlar. Olumlu sosyal ilişkilere sahip olmak oldukça önemli bir ihtiyaçtır ve bireyin sosyal ilişkilerinin yokluğuna bağlı olarak ait olma duygularını yaşayamaması onun hem fiziksel hem de psikolojik olarak acı çekmesine neden olur (Leary ve Baumeister, 2000). Bireylerin sosyal ve olumlu yapılanmış ilişkilere olan ihtiyaçlarını karşılayabilmesi konusunda yaşayabileceği başarısızlıklar bireyin yaşamında yıkıcı etkilere neden olabilir. İnsan ilişkileri gün geçtikçe daha karmaşıklaşması sonucunda, sosyal grup içerisinde ilişkiler kurabilmek ve sürdürebilmek de önemli haline gelmektedir.

Bireylerin psiko-sosyal gelişimi, arkadaşlık ilişkilerindeki beceri düzeyini etkileyebilmektedir (Bacanlı, 1999). Sosyal çevrede kabul görmek, arkadaşlık kalitesiyle yakın ilişkilidir. İnsanlar, çevresindeki bireylerle etkileşimi sağlayacak, sosyal çevrede kabul görecekt davranışlara sahip olmak istemektedir. Arkadaşlıklarda yaşanan paylaşımlar ve dolayısıyla ilişkilerin niteliği, niceliğe göre daha önemli bir etken olduğu söylenebilir (Akın ve Akın, 2014). Berndt (2002)'e göre yüksek kaliteli bir dostluk; yüksek düzeyde prososyal davranış, samimiyet ve diğer olumlu özellikleri barındırır. Arkadaşlık kalitesi kişilerdeki psikolojik ve sosyal uyum üzerinde dikkate değer etkileri görülmektedir. Ancak arkadaşlık, her zaman mükemmel uyumun yaşandığı ya da sadece eğlenceli vakit geçirildiği ilişkileri içeren bir olgu olmayabilir. Arkadaşlık zaman zaman içinde çatışmaları, güç mücadelelerini, üzüntüleri ve kırgınlıkları da barındırabilir. Bunun yanında yakın arkadaşlık ilişkileri kuramamış, hatta sosyal alanın dışında bırakılmış bireylere de sıklıkla rastlamaktayız. İnsanlar, bir gruba, zümreye, topluma ait olmak için bilinçli ve bilinçsiz çaba harcarlar. Bu ihtiyaca karşı direnç ya da engel oluşturan sosyal dışlama, organizma için tehdit oluşturmaktadır.

Maner ve arkadaşları (2007), bireylerin, sosyal dışlanmaya maruz kalmamak için, grubun kabulleneceği olumlu davranışları sergileyerek gruba dahil olmak için oldukça güçlü şekilde çaba sarf ettiklerini ifade etmişlerdir.

Özellikle ergenlik döneminde sosyalleşme, gelişim açısından önemlidir. Ergen sosyalleşmek için çaba harcarken bir yandan da kimliğini bulmaya çalışır. Arkadaşlık ilişkileri kimlik, benlik gibi kavramların çocukların ve ergenlerin gelişiminde önemlidir. Arkadaşlıklar, ergene kimlik geliştirebilmesi ve benlik oluşturması için kaynak işlevi görürler. Benlik kavramı giderek çeşitlenen ergen, bu çeşitliliği birleşik, soyut bir özerkliğe dahil etmek için gerekli bilişsel becerileri tam olarak geliştirmemiştir. Arkadaşları ile birlikte bu gelişimi şekillendirecektir. Bu durumda sosyal ortamda onaylanmak ya da kabul görmek amacıyla ergen sahte kimlik oluşturabilme eğilimi gösterebilir. Sahte kendilik davranışının aynı zamanda ergenlerin gerçek benliklerini kusurlu olarak algıladıkları veya diğerlerinden kim olduklarını gizlemek istedikleri ile eşzamanlı olarak depresif ve endişeli bir ruh hali geliştirebilirler (Weir ve Jose, 2010).

Ergenler, sosyal ihtiyaçlarını karşılamak ve kabul görmek ve yakın arkadaşlık ilişkileri geliştirebilmek amacıyla çaba harcarlar. Ancak kaliteli ve yakın ilişkiler kurmak her zaman mümkün olmayabilir. Ergenler sosyal gruplara dahil olmadıklarında, kaliteli arkadaşlık ilişkileri kuramadıklarında kimlik gelişimleri bu durumdan etkilenebilir. Bu durum özgün bir kimlik geliştirme becerisini henüz kazanmamış ergenlerin yanlış kendilik geliştirmelerine neden olabilir. Bu doğrultuda araştırmanın problemi; “Orta öğretim öğrencilerinin arkadaşlık kalitesi, sosyal dışlanma ve sahte kimlik oluşturmaları arasında manidar bir ilişki var mıdır?”

1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin, sosyal dışlanma ve sahte kimlik oluşturmada ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan çalışmada şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Ergenlerde Sosyal dışlanma değişkeninin Önemsememe alt boyutu ile SK, AK, cinsiyet, okul taban puanları, yaşamının büyük kısmını geçirdiği yer, sosyo-ekonomik durum, akademik seviyeleri arasında manidar bir ilişki var mıdır?

2. Ergenlerde Sosyal dışlanma değişkeninin Dışlanma alt boyutu ile SK, AK, cinsiyet, okul taban puanları, yaşamının büyük kısmını geçirdiği yer, sosyo-ekonomik durum, akademik seviyeleri arasında manidar bir ilişki var mıdır?
3. Ergenlerde Sosyal dışlanma değişkeni ile SK, AK, cinsiyet, okul taban puanları, yaşamının büyük kısmını geçirdiği yer, sosyo-ekonomik durum, akademik seviyeleri arasında manidar bir ilişki var mıdır?
4. Ergenlerde Sosyal dışlanma, Sahte Kimlik ve Arkadaşlık Kalitesi ile cinsiyet arasında manidar bir ilişki var mıdır?
5. Ergenlerde Sosyal dışlanma, Sahte Kimlik ve Arkadaşlık Kalitesi ile okul taban puanları arasında manidar bir ilişki var mıdır?
6. Ergenlerde Sosyal dışlanma, Sahte Kimlik ve Arkadaşlık Kalitesi ile yaşamını geçirdiği yerleşim yeri arasında manidar bir ilişki var mıdır?
7. Ergenlerde Sosyal dışlanma, Sahte Kimlik ve Arkadaşlık Kalitesi ile sosyo-ekonomik düzey arasında manidar bir ilişki var mıdır?
8. Ergenlerde Sosyal dışlanma, Sahte Kimlik ve Arkadaşlık Kalitesi ile algılanan akademik başarı düzeyi arasında manidar bir ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Çocukluk ve ergenlikteki yaşantıları, insanın yetişkinlikteki yaşamını etkileyebilmektedir. Gelişimin bir bütün olduğu ve gelişim alanlarının birbiri ile yakın ilişki içinde olduğu düşünöldüğünde, çocukluk ve ergenlikte gelişim görevinin gerçekleştirilmesi yaşamın ilerleyen dönemlerinin de bireylerin uyumlu olabilmesini ve ilişkilerinde doyumunu yakalamasını etkileyecektir. İnsanın gelişimsel görevlerinden belki de en önemlilerinden biri de sosyal gelişimdir. Ergenlerin arkadaşlık deneyimleri, sosyal gruplarla ilişkilerini ve kimlik kazanmalarını etkileyebileceği düşünölmektedir. Ergenlik, kimlik gelişimi için oldukça önemli bir dönemdir. Ergenin kendisiyle, varoluşsal amacı ile ilgili düşönceleri gelişmeye başladığı bu dönemde "Ben kimim?" sorusuna yanıt aramaya başlamaktadır. Kimlik arayışında olduğu bu dönem de arkadaşlık ilişkileri büyük mutluluk ve hayal kırıklıklarına neden olabilir (Eskin, 2001). Kimlik gelişimi açısından oldukça önemli bir dönem olan ergenlikte sağlıklı bir sosyal ortamın etkisi de önemlidir. Zamanların büyük bölümünü okulda ve arkadaşlarıyla geçiren ergeler için arkadaşlık ilişkileri ve sosyal çevre oldukça önemlidir. Sosyal

gruplar tarafından kabul görmek, onaylanmak ve arkadaşlıklarının kalitesi ergenin kimliğinde kalıcı izler bırakacaktır. Bu nedenle araştırmada ergenlik dönemindeki kaliteli arkadaşlık ilişkilerinin, sosyal dışlanma ve sahte kimlik ile ilişkisini incelemek amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre, ergenliğin temel kazanımı kimlik gelişimidir. Ergenlik sürecinde sağlıklı bir kimlik oluşturulması, bireyin ergenliğe kadar edindiği kazanımlarının sonucudur. Bu dönem, bireyin kim olduğuna, ne yapmak istediğine karar verdiği ve gelecek için rota çizdiği dönemdir. Ancak ergen bu kararları yalnız başına almaz. Ergen, bir yandan toplumun yapısına ve değerlerine uyum sağlamalı ve vücudunda yaşanan ani ve hızlı değişimlere ve büyümeye alışmalıdır. Bunların yanında da bilişsel gelişimine ayak uydurmalıdır. Erikson'a göre; ergen, yetişkin rolüne hazırlanmak ve toplumun onayladığı ahlâk standartlarına uyum sağlayabilmek için, özdeşim kurabileceği modellere ihtiyaç duyar. Ergenin ailesiyle kurduğu bağ kadar, arkadaşlık ilişkileri de önemlidir. Gelişimi için çevresinde doğru örnekler olması gereklidir (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012). Bireyler hem doğrudan kendisi ile özelliklerden, hem de aile, arkadaş, toplum gibi kendi dışındaki faktörlerden etkilenmektedir. Bu doğrultuda bireyin çocuklukta ebeveynleriyle kurduğu bağ ve sosyal çevresi ile kurduğu ilişkiler önemlidir. Sosyal ilişkilerde kendini kanıtlamak, varlığını ortaya koymak için akranlarına yönelir.

Sosyal çevreye uyum sağlamak, bir gruba ait olmak ve kaliteli arkadaşlık ilişkileri kurmak her zaman kolay olmayabilir. Sosyal gruplar oldukça karmaşık yapıdır. Bu nedenle de ergenlik, sosyal gruplarla karmaşa ve çatışmalar yaşanabilir. Sosyal çevreden gelen baskılar, özelliklede genç bireylerde farklı benlik algısı geliştirmeye ya da çoklu benlik yaratmaya neden olabilir. Bu durum ergenlerin arkadaşlık kalitesini olumsuz etkileyebilir. Sosyal çevre ve arkadaşlık kalitesinin, ergenlik döneminde oldukça önemli olduğu görülmektedir. Bireylerin olumsuz arkadaşlık deneyimleri, sosyal dışlanma ve sahte kimlik oluşumu ilişkisi, yaşamsal süreçte birbirleri üzerinde dolaylı bir etki oluşturmaktadır. Harter, Waters ve Whitesell, (1997) göre ergenlik dönemi, bireyin özgün deneyimlerini yansıtan tutarlı bir benlik duygusunun gelişmesi için kritik zorlukların olduğu bir dönemdir. Bu nedenle, ergenlerin arkadaşlık kalitesi, sahte kimlik geliştirme ve sosyal dışlanma düzeyleri

arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek ve araştırma bulguları ile alandaki bilgi birikimine de katkıda bulunabilmek açısından önem taşımaktadır. Alana yeni bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir. Gerek yurtiçi gerekse yurtdışı alan yazında konuya ilişkin yayın sayısının yetersiz olması da çalışmayı önemli kılmaktadır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada aşağıda belirtilen varsayımlara dayanarak hareket edilmiştir;

1. Katılımcıların, ölçme araçlarını içten ve samimi yanıtladıkları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma aşağıda belirtilen yönleri ile sınırlı tutulmuştur.

1. Araştırma çalışma grubunu oluşturan ortaöğretim kurumlarıyla sınırlıdır.
2. Araştırma Sivas il merkezinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında öğrenim gören lise öğrencileriyle sınırlıdır.
3. Araştırma veri toplama açısından belirlenen ölçme araçlarıyla sınırlıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

İnsan, doğduğu anda tamamen çevresindeki yetişkinlere bağımlı haldedir. Uzun bir süre kendi kendine yetemez, insanı karakterize eden kabiliyetler, on yıldan yirmi yıla kadar uzun bir sürede olgunlaşır. İnsan var olduğu andan itibaren içinde doğduğu toplumsal yapıya muhtaçtır. Toplumsal yapı insanın deneyimlerini, davranışlarını, alışkanlıklarını, inançlarını şekillendirir. Toplumsal varoluş prensibiyle, tüm organizmalar, kendi çevreleriyle sürekli ilişki içinde yaşarlar ve yaşamın tüm evreleri boyunca toplumsal yapıya ve sosyalleşmeye ihtiyaç duyarlar. Bebeklik ile başlayan sosyal temas, ilk çocuklukta oyun arkadaşlarına olan ihtiyacın ortaya çıkmasına kadar uzanır. Çocukluk çağında, başka bir kişi ile samimi bir ilişkiye duyulan ihtiyaçtan ötürü ortaya çıkan iletişim ihtiyacı, okul yıllarında artarak devam eder. Ergenlikte ise diğer cins ve kendi cinsiyeti ile ilişkilerin arttığı, erinlik kazanımları ile sona erer. Bir başkası ile yakınlık, kişinin yaşamının temel işi değilse de, hayattaki başlıca tatmin kaynaklarından (Sullivan, 2013).

2.1.1. Gelişim süreci içerisinde ergenlik döneminin önemi

Latince kökenli olan ergenlik kelimesi “yetişkinliğe doğru büyüyen” anlamındaki *adolescere* yükleminden türemiştir. Bütün toplumlarda ergenlik; çocuğun olgunlaşmamışlığından yetişkinin olgunluğuna geçişin, gelecek için hazırlanmanın gerçekleştiği bir büyüme dönemi olarak kabul edilir. Bu dönem çocukların; kendilerinin daha fazla farkına vardıkları, daha bağımsız oldukları ve geleceğin onlardan neler beklediği ile daha fazla ilgilendikleri dönemdir (Steinberg, 2007). Ergenlik dönemi; fiziksel büyümede gözle görülür bir artışın, hormon salınımları neticesinde gerçekleşen cinsel gelişimin, bunların etkisiyle de sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel gelişmelerin olduğu eşsiz bir evredir (Kulaksızoğlu, 2002).

2.1.2. Ergenliğin sınırları

Günümüzde, insanlar hormonal ve bedensel olarak daha erken ergenliğe adım atmakta, bunun yanında çalışma hayatına başlama, eş seçme, işe girme ve evlenme gibi

sorumlulukların ise yirmili yaşların ortalarına değin uzaması nedeniyle ergenlik süresi geçtiğimiz yüzyıllara oranla uzamaktadır. Yaşam şartlarının getirdiği değişimler neticesinde ergenlik 10'lu yaşların başlarında başlayarak 20'li yaşların sonlarına doğru bitmektedir. Çocukluk-ergenlik ve ergenlik-yetişkinlik arasında çizilebilecek çeşitli sınırlar vardır. Ergenliğin sınırlarını tanımlarken bir biyolog, biyolojik gelişime ulaşma ve tamamlamaya yönelik vurgu yapacak, bir avukat ise ergenlik tanımını yasalarla düzenlenen yaş aralıklarına göre ifade edecektir. Bir eğitimci de okulda farklı sınıf düzeylerine kayıtlı öğrenciler arasındaki farklılıklara dikkat çekebilir. Ergenliğin net sınırlarını çizmek hangi açıdan baktığınıza göre farklı şekilde tarif edilebilir. Ergenlikteki gelişimin olgunlaşmışlıktan, olgunluğa doğru bir dizi geçiş olduğunu düşünmek büyük olasılıkla daha anlamlıdır. Ayrıca ergenlik, içinde gerçekleştiği bağlamdan fazlaca etkilenmektedir. Fiziksel gelişime bir yığın çevresel faktör etkide bulunur ve erenliğin zamanlaması, hızı dünyanın farklı bölgelerinde, sosyoekonomik sınıflara, etnik gruplara ve tarihsel çağlara göre değişir (Steinberg, 2007).

2.1.3. Literatürdeki kuramların ergenliğe bakış açısı: Ergenliği açıklamaya yönelik kuramlar

Ergenlik geçmişten bu yana birçok araştırmacı tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu başlık altında literatürde en sık yer alan kuramlar yer almaktadır.

2.1.3.1. G. Stanley Hall'un özünü yineleme kuramı ve ergenlik

Hall'a göre insanların genetik yapılarında gelişim planları kodlanmıştır. Gelişim, dünya var olduğundan bu yana tüm insanların geçirdiği ve genetik izler bırakmış olan evrelerin bir tekrarıdır. Anne karnından itibaren başlayan bu evrelere biyogenetik "özünü yineleme" kuramı adını vermiştir (Cloutier, 1982). Ergenlik karmaşası kavramını psikolojiye ilk getiren yazar olarak itibar kazanan Hall'un, Freud'un çocuk cinselliği kuramına bakış açısı mesafelidir ancak, oldukça dindar biri olarak Darwin'in kuramından etkilenmiştir. Hall'a göre ergenlik, kültürün öğretilerini öğrenmeye çalışan, tıpkı ilkel çağ insanları gibi yabancılık ile uygarlık arasında bir yerdedir. Bu adeta evrenin bir tekrarı olarak düşünülmektedir. Bu nedenle de ergenliğin insanın yaşam döngüsünde çok önemli bir dönem olduğunu, insanın evriminin kritik ve kısa tekrarını temsil ettiğine inanmaktadır. Hall'a göre; ilkel içdürtü ile daha insancıl dürtüler ergenlikte çatışmaya girer. Ergenlik dönemini, fırtınanın resmi olarak tanımlar. Hall, ergenliği çocukluktan

çok daha kritik bir dönem olarak ele alır. Bunun nedenlerinden biri, bireyselliğin geliştiği ergenlik, çocukluğun tersine bireylerin eğitilebilir ve biçimlendirilebilir olduğu evredir. Ergenler yaşamlarını belirli bir perspektife yerleştirmeye açıktırlar, çevrelerinden ve kültürlerinden etkilenecek şekilde alırlar. Kültürün içinde kendi yerlerini algılamaya başlayabilirler (Adams, 1995).

2.1.3.2. Psikanalitik kuram ve ergenlik

Psikanalitik ve neo-psikanalitik kuramcılar, çocuk akran etkileşimleri veya ilişkilerine nadiren gelişimsel önem atfetmiştir. Bunun yerine, çocuğun gelişiminin önemli bir kısmının ebeveyn davranışından ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesinden kaynaklandığını düşünürler. Çocuk akran ilişkilerine gelişimsel önem atfeden tek psikanalitik yönelimli kuramcı Peter Blos'dur. Blos (1967); ergenlik dönemini, ergenlerin çocukluk ilişkilerini anne babalarıyla yeniden yapılandığı ve akranlarıyla niteliksel olarak farklı ilişkiler kurmaya çalıştığı bireyleşme süreci olarak tanımlar (akt., Rubin, Bukowski ve Parker, 1998).

Freud ve ekolünü takip edenlerin, genel olarak ergenlik üzerinde çok fazla durmamış olmalarına karşın, döneme ilişkin çalışmaları Hall (1904)'unkilerden çok daha etkili olmuştur. Psikanalizciler, ergenliğin çocukluktan çok daha az önemli bir evre olduğuna inanırlar. Ergenliğe eşlik eden fizyolojik değişimler nedeniyle ergenler kendi cinselliklerine karşı zorlanır sonuçta da büyük bir fırtına ve stres yaşanır. Hall'un ergenliğe getirdiği yorum psikanalitik kuramcılarının görüşleriyle benzerlikler göstermektedir. Her iki yaklaşım da ergenlik yıllarında gerçekleşen karışıklıkları açıklarken özünü yineleme ilkesini kullanır. Psikanalitik kuram, ergenlikte yaşanan fırtınaların ve stresin çocukluk cinselliğinin yeniden dirilmesi olarak tanımlar. Freud erken çocukluk çatışmalarının ergenlikte yeniden ortaya çıktığını varsayar (Adams, 1995).

Freud (1899-1982) ergenlikle ilgili olarak çocukluk ve ergenlik cinselliği arasındaki farklılıklara dikkat çeker. Çocuklukta bireysel ve otoerotik bir duygulanmaya, ergenlikte ise kişilerarası ilişkiye ve üretme işlerine yönelmeden bahseder. Anna Freud (1936,1958) ise artan dürtülerin ergenin kişisel denetimi zayıflatabileceğini, bu nedenle ergende tepkisel davranışların artabileceğine dikkat çeker. Dürtülerin aşırı biçimde denetlenmeye çalışılması iç gerilimin artmasına neden olabilmektedir. Bu durum, ergenlerin birçok davranışında etkisini gösterir. Kişiyi

aşk/nefret, yalnızlık/aşırı toplumsallık, benmerkezcilik, aşırı cömertlik gibi uçlara yöneltebilir. Anne Freud, ergenlerin bu içsel savaşına dikkat çeker. Geleneksel psikanalistler, ergenliği “biraz nevrozlu” kişilik olarak tanımlar (Onur, 2005).

2.1.3.3. Sullivan’ın kişiler arası kuramı ve ergenlik

Psikanalistlerden çok etkilenmiş olsa da Sullivan’ın psikanalitik kuramla farklı düşündüğü noktalar olmuş ve psikanalitik kuramın ergenliğe getirdiği açıklamalara yeni katkılar getirmiştir. Sullivan, psikanalitik kuramın cinselliğe gereğinden fazla vurgu yaptığını ifade etmekte ve kişilerarası gereksinimlerin doyurulmasının önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda insanların güvende hissetme “kaygıdan kurtulma gereksinimine” vurgu yapmaktadır (Adams, 1995). Sullivan, gelişimin biyolojik yönünden ziyade sosyal yönüne odaklanmıştır. Ergenin akranlarına uyumu, akran baskısı, aile, yakın çevre ile ilişkilerine odaklanmıştır. Akranlarla ilişkilerinin sağlıklı olması ergenin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Sullivan, insanların gelişiminin belli sıradaki evrelerden oluştuğunu ancak, bu evrelerin her kültüre uyarlanamayacağını söyler. Bu gelişim evreleri sırasıyla bebeklik, ilk çocukluk, çocukluk, ön ergenlik, erken ergenlik, ileri ergenlik, yetişkinliktir. Sullivan ergenliği üçe ayırmıştır. Gelişimin ergenlik evreleri boyunca hemcinsleriyle yakın bir ilişki ihtiyacı ve cinsel gelişim ile birlikte ortaya çıkan cinsel dürtüleri sürecin ana temalarıdır (Nemlioğlu, 2011).

2.1.3.4. Lewin’in alan kuramı ve ergenlik

Lewin’in alan kuramı, genellikle ergenlik döneminin “fırtına ve stres” ve “süreksizlik” kavramlarına vurgu yapmaktadır. Lewin, davranışları insanların birbirleri ve çevreleriyle etkileşimlerinin doğal sonucu olarak tanımlar. Bunlar da bir dizi kişisel faktörler (yaş, zekâ, özel yetenekler, cinsiyet) ve çevresel faktörlerin (aile, ilişkiler, komşular, arkadaşlar, otoriteler) etkisiyle bireysel olarak şekillenmektedir. Bütün bu faktörler kişilerin yaşam alanı olarak adlandırılabilir. Bu yaşam alanı da kişilere pozitif ve onları çeken ya da negatif ve onları iten çeşitli amaç ve değerlikleri sağlamaktadır. Bireyin yaşam alanında kişisel ve çevresel faktörler sabit kalmaz; sürekli bir akış durumundadır. İnsanlar olgunlaştıkça ve deneyimlerini artırdıkça yaşam alanları değişir (Adams, 1995).

2.1.3.5. Piaget'in bilişsel kuramı ve ergenlik

Piaget, insan zekâsının bebeklikten ergenliğe kadar dört aşamada sınıflamıştır. Ergenlik, Piaget'in kuramının son dönemi soyut işlem (formal işlemler) dönemidir. Bu son dönemde somut edimsel saptamadan uzaklaşarak, önermeler üstünde akıl yürütülmesini olanaklı kılan bir düşünce sistemine geçilir. Bu yeni dönüşümler çocukluğun sonunu getirir de, yeni yaşlara yeni perspektifler açarken, bir yandan da önceki süreçlere göre bir tamamlanmayı temsil eder (Piaget ve Inhelder, 2016). Ergenliğin başlamasıyla vücutta meydana gelen değişimlerin yanı sıra, beyin fonksiyonlarında da değişimler gerçekleşir. Piaget'e göre ergen, bu dönemde somut işlemlerden soyut işlemler dönemine geçiş yapar. Ergen tündengelim ve tümevarım akıl yürütme yollarının her ikisini de birlikte kullanmaya başlar. Çocukta olduğu gibi, sadece görebildiği hakkında muhakeme yapabilmekten sıyrıldığı ve gerçeği bir olası dönüşümler kümesine yerleştirildiği dönemdir (Senemoğlu, 2015). Bu dönemde, mantıksal ilişkiler hakkında hipotetik tezler üretebilir. Soyut fikirleri, geleceği ve çeşitli olasılıkları göz önünde bulundurabilme becerisi ergenlerin sosyal dünyasında açıkça görülür. Ergenler gelecekte hakkında hayal kurarlar ve kendilerini çeşitli mesleki ve sosyal rollerde görürler. Arkadaşlarıyla yaptıkları sohbetlerde politik konuları tartışır (Miller, 2008).

Piaget ergenlerin bilişsel gelişimlerinin yanı sıra ergenlikle birlikte ahlak gelişimlerinde de değişimlerin olduğunu gözlenmektedir. Çocuklar on iki yaş itibarı ile ahlaki özerklik kazanmaya başlar. Çocuğun sosyal çevresi akran gruplarıyla genişler. Çocukların akranlarıyla iletişim ve etkileşimleri artar. Bu nedenle de kurallar hakkında muhakeme yapar, fikirleri değişir ve kuralların gerektiğinde değiştirebileceği bilincine ulaşır. Kurallarla birlikte, kuralların neden ihlal edildiğini de önemser. Olaylar hakkında yargıda bulunurken kuralları ihlal edenlerin niyetleri ve içinde buldukları durumları da dikkate alır (Senemoğlu, 2015).

2.1.3.6. Spranger'in ergenliğin "geisteswissenschaftliche" kuramı ve ergenlik

Spranger, insanın biricikliğine olan inancını ergenlik gelişimi kuramında kullanmıştır. Ergenliği, fırtına ve stres biçiminde görmektedir. Ergenliğin her zaman kargaşa içerip içermediği sorusunu cevaplarırken *bireysel değişkenlik* terimini kullanır. Bireysel değişkenlik; ergenlik sırasında izlenen üç büyüme yönüne işaret eder. Birinci

örüntüyü izleyenler ergenlikte yaşanması muhtemel olarak tanımlanan, fırtına ve stresi yaşarlar. Bu yolda ergenlik tam da popüler araştırmacıların tasvir ettiği gibi acı vericidir. Diğer tarafta ergenliği büyük ölçüde yaralanmadan geçiren erinler vardır. Onlar ergenliğin yavaş ve sürekli örüntüsünün temsilcileridir. Bu gruptaki erinler yoğun çatışma veya sıkıntı yaşamadan yetişkinliğe sessizce ve huzurlu bir biçimde adım atarlar. Son olarak bu iki stil arasında yer alan bir örüntü vardır. Bu dinamik varyasyonda, ergenler bunalımlar yaşayabilir ancak üstesinden de gelebilirler (Adams, 1995).

2.1.3.7. Erikson'un psikososyal kuramı ve ergenlik

Ergenlik gelişimi kuramları arasında şimdiye kadarki en kapsamlı olanlardan biri Erikson'un kuramıdır. Sullivan gibi Erikson da temelde psikanalist eğilimli olarak yola çıkmıştır. Ancak zamanla Erikson, Sullivan gibi psikanalitik kuramdan farklı düşünmeye başlamıştır. Erikson, çocukların belirli psikoseksüel içgüdü doyurmaya yönelimli olduklarını ama bu içtepileri çok geniş bir tablonun sadece bir bölümü olduğunu, önemli olanın tüm tabloyu görebilmek olduğunu söyler. Erikson'a göre insan yaşam döngüsünü bir dizi çatışma arasında geçirir. Bireylerin çatışmalara getirdikleri çözüm yolları, yaşadıkları kültürün gölgesinde oluşur. İnsanın ergenlik döneminde çocuklukta yaşadığı bütün çatışmaların kısa tekrarını ve yetişkinlikte yaşanacak bütün çatışmaları önceden yaşadığı varsayılır. Bir başka deyişle ergenlik bir "mihver" evredir (Adams, 1995). Ergenliğin en önemli kazanımı kimlik geliştirmek olduğunu öne süren Erikson (1902,1994); bu süreçte ergenin "ben kimim" sorusunun cevabını kendisi vermesi gerektiğine dikkat çeker. Kimlik kazanımında akranların önemli bir rolü vardır (akt., Onur, 2005). Erikson'un geliştirdiği psikososyal gelişim kuramına göre ergenlik kimlik oluşumu için önemli bir evredir. Erikson'a göre ergenlik evresinde birey kimlik duygusuna karşı kimlik karmaşası yaşar. Birey, bu evrede var olan hemen her şeyi sorgular. Gelişimini sürdüren ergen; kendini, ne olarak hissettiğine dair algısını, başkalarının gözlemleriyle pekiştirir (Morsünbül, 2005).

2.1.3.8. Kültürel antropoji ve ergenlik

Kültürel antropolojik yaklaşımçılar, insan gelişiminde biyolojik etmenleri, genetik kodları temel alan kuramların hepsinin Darwin'den etkilenerek ortaya çıktıklarını ileri sürerler. Margaret Mead, Ruth Benedict görüşün önemli temsilcileridir.

Onlara göre batı ülkelerinde gözlemlenen olguların diğer kültürlerde farklı olabileceğini ya da gözlemlenemeyebileceğini ileri sürmüşlerdir. İnsanların yaşantılarında ve ergenlikte kültürün etkisine vurgu yaparlar. Gelişimi aşamalı, sürekli bir süreç olarak görürler. Onlara göre evreleri yaratan kültürdür (Cloutier, 1982).

2.1.4. Ergenliğin temel değişimleri

Biyolojik Geçişler: Beynin hipotalamus bölgesinden gelen sinyaller ile hipofiz bezi vücutta hormonların salgılanmasına neden olur. Hipofizden salgılanan salgılar ile trioid ve böbrek üstü bezleri de salgılarını arttırırlar (Yörükoğlu, 2004). İç salgı bezi tarafından salgılanan son derece özelleşmiş hormonlar, bedenin belli bazı bölümlerinin özel şekillerde tepki vermeleri için hücrelere mesajlar taşır. Erinlik, aslında döllenme ile başlayan aşamalı bir sürecin parçasıdır ancak dış görünüşteki meydana getirdiği değişime bakacak olursak, oldukça ani görülebilir. Ergenlik biyolojik olarak; bireylerin üreme gelişimini kazanması ile sonuçlanır. Cinsel gelişim, üreme fonksiyonları için gerekli gelişimdir. Ergenliğin fiziksel olarak 5 temel göstergesi vardır.

- a. Büyüme hızındaki artış; boyda ve kiloda gözlenebilen artışlar.
- b. Cinsiyete özgü özelliklerin gelişmesi; üreme organları, erkeklerde erbezleri (testislerinin) ve kadınlarda yumurtalıkların gelişmesini içerir.
- c. Genital organların ve memelerin değişimi; bedendeki kılların kalınlaşp artması, cinsel organların gelişimini tamamlayarak ikincil cinsiyet özelliklerinin kazanılması.
- d. Beden gelişiminde, özellikle vücuttaki yağlanma ve kas oluşumundaki değişim.
- e. Egzersizler için dayanıklılığın artabilmesine imkân sağlayan dolaşım ve solunum sistemlerin de gelişimler (Steinberg, 2007).

Bilişsel Geçişler: Ergenliğin ilk yıllarından itibaren beynin olgunlaşmasıyla birlikte yeni düşünme biçimi gelişir. Genç bireyler, çevresiyle olan etkileşimlerinin gelişmesiyle birlikte yeni kavramlar ve durumlara uyum sağlar, artık daha farklı biçimde düşünmeye başlarlar (Yörükoğlu, 2004). Düşüncenin daha kontrollü ve daha dikkatli olmasını sağlayan “yönetici takım” geliştirirler. Ergenin sistematik biçimde akıl yürütebilmesi için çeşitli bilimsel ve mantıksal yollarla problemlerini çözme yeteneği kazanılır. Ergenin çeşitli olasılıklara ilişkin düşünmeye başlayabilmesi tümdengelimsel

akıl yürütme becerisinin gelişmesinin bir sonucudur. Ergen tümdengelimsel akıl yürütme ile ilgili olarak artık hipotetik düşünebilir. Hipotetik düşünme ergenlerin, soyut konulara ilişkin eleştirel düşünme becerisi kazanmasına olanak tanır. Sadece görebildiği nesne ve olaylardan, soyut kavramlar hakkında düşünmeye geçişir. Böylece ergen; kişiler arası ilişkiler, siyaset, felsefe, din, ahlak, sadakat, demokrasi ve dürüstlük gibi soyut kavramlara yönelir ve bu kavramlar üzerinde düşünmeye başlar. Ergenliğin gelişen bir diğer bilişsel becerisi üst biliş olarak da tanımlanan düşünme üzerine düşündürmektir. Düşünme sürecinde ergenin kendi bilişsel etkinliğini izlemesi, bilinçli bir şekilde strateji kullanmaya başlaması üstbiliş davranışdır. Bunun yanında ergenlik ile çok yönlü biçimde düşünebilmektedir. Ergenlikte bilişsel kazanımların son bir yönü de ergenler olayları daha görece göreli görme eğilimindedirler. Mutlak doğru olarak sunulanları daha az kabul etme eğiliminde ve sorgulamaktadırlar (Steinberg, 2007).

Toplumsal Geçişler: Bireyin gözlerini dünyaya açtığı ailesinden, ait olduğu toplumsal kesim, ulus ve uygarlığa dek uzanan toplumsal çerçeve kişiliğinin manevi yanını, üstyapısını oluşturur. Çocuk, bir yandan bedensel olarak gelişirken bir yandan da içinde doğup büyüdüğü toplumun gelenek göreneklerini, değerler sistemini benimseyerek toplumun bir üyesi haline gelir. İçinde yaşadığı toplumun üyesi olarak sürecin sonunda kendisinden beklenen toplumsallaşmasıdır. İnsan toplumsallaşma ile doğuştan getirdiği gizil güçler temelinde onu diğer bireylerden ayıran kişilik niteliklerini kazanır ve geliştirir (Köknel, 1997). Toplumun yetişkin bir üyesi olma sorumluluğuna, özgürlükteki değişimlerin eşlik etmesiyle özerklik gelişimini sağlar. Çocukluğun geride kalıp yetişkinliğe adım atılmasıyla ergenlikte uzun vadeli, ciddi sonuçlara neden olabilen kararlar vermeye başlanır. Böylece yetişkin statüsünün elde edilmesi için adım atılmış, özerkliğe geçiş gerçekleşmiş ve bağımsızlık duygusunun gelişmesine de fırsat sağlanmış olur. Yetişkinlik statüsünün sağladığı ayrıcalıklarının yanında ergenlerden artık daha sorumlu biçimde davranmaları beklenir. Toplumsal sistemde değişim; sıklıkla ilişkilerin türünde ve kişilerarası ilişkilerde beklenen ve izin verilen davranışlarda değişimleri de birlikte getirir (Steinberg, 2007).

2.2. Arkadaşlık

Gençlik çağı, evden kopma ve topluma açılma çağıdır. Arkadaşlık erken çocuklukta başlayıp zamanla gelişen bir ilişkidir. Gencin arkadaşlık kurmadan topluma açılması beklenemez (Yörükoğlu, 2004).

2.2.1. Arkadaşlığın önemi

Arkadaşlık, genellikle ortak ilişki sonucu doğan gönüllü bir deneyimdir (Bukowski, Hoza ve Boivin, 1993). Hartup'a göre, arkadaşlık gelişimini sağlayan duygular arkadaşlar arasındaki bağıdır ve karşılıklıdır (akt., Thompson, Grace, ve Cohen, 2002). Geçmişten bu yana yapılan araştırmalarda arkadaşlığın her yaş döneminde önemli olduğu karşımıza çıkmaktadır. Ergenliğin gelişim ödevleri ve kritik doğası nedeniyle arkadaşlık ilişkileri özel bir önem taşır. Akran ile yakın ilişki, bu dönemde üstlenilen gelişimsel görevleri desteklemektedir (Blackhart, Nelson, Knowles, ve Baumeister, 2009). Öyle ki arkadaş sahibi olan insanlar genellikle kendilerini arkadaş sahibi olmayan kişilerden daha iyi hissederler. Arkadaşlıklar genellikle stresli yaşam olaylarıyla karşı karşıya kalan çocuklar ve yetişkinler için destekleyici sosyal işlev görevi görür. Yetişkinlerin rahatlık, tavsiye ve yardım için başvurabilecekleri arkadaşlarının olduğunu düşündüklerinde olumsuz olaylarla daha başarılı biçimde başa çıktıkları görülür (Berndt ve Perry, 1986).

Arkadaşlık ilişkilerinin çocuklar üzerinde etkisi, erken çocukluktan sonra daha net gözlemlenmeye başlanır. Özellikle ergenlik ile birlikte arkadaşlığa verilen değerlerin daha da önemli hale geldiği görülür. Ergenliğin başlangıcında kızlar ve erkekler vücutlarında meydana gelen değişiklikleri paylaşabilecekleri, duygusal sorunlarını anlatabilecekleri akranlara ihtiyaç duyarlar. Akranlarıyla konuşarak kendilerini ve bedenlerini keşfedebilirler. Bu süreçte arkadaş çevresi büyür, iletişimleri ve sosyal deneyimleri artar. Bu sosyalleşmenin sağlanması için, ergenlerin akranlarıyla vakit geçirmeye ve paylaşımında bulunmaya ihtiyacı vardır. Gençin bu dönemdeki ilgileri ve becerileri onun arkadaşları ile daha kolay iletişim ve ilişki kurmasını sağlar. İletişim ve ilişki kurması için fırsat oluşan ergenin bir gruba dâhil olması kolaylaşır ve dolayısıyla özgüveni gelişir (Kulaksızoğlu, 2002).

Ergenin arkadaşlarıyla olan ilişkileri, ebeveynleriyle olan ilişkiden farklılık gösterir. Ergenler arkadaşları ile ebeveynlerin yol gösterici, doğru olanı işaret eden ve karar verici tavrından çok daha farklı bir ilişki yaşarlar. Akranlar eşit bilgi, yetki ve otoriteye sahiptirler bu nedenle de ergenlerin akranlarıyla daha farklı bir sosyal teması vardır (Kulaksızoğlu, 2002). Spesifik olarak, ebeveynlik ilişkileri bir toplumsal "eşitsizlikler" hiyerarşisi ile tanımlanırken, akran ilişkileri "eşitler" arasındaki etkileşimden oluşur. Akranlarla ilişkiler ebeveynlerle ilişkilerde bulunamayacak

deneyimler sunar. Bu nedenlerle, erken ergenlik döneminde akran ve arkadaşlık ilişkilerinin bir kişinin ilk gerçek kişilerarası ilişkilerini oluşturur ve erken ergenlik döneminin özerklik duygusuna derinden katkıda bulunduğunu ileri sürmüştür (Bukowski, Hoza ve Boivin, 1993). Ergen arkadaşlarıyla hiyerarşik olarak denk bir ilişkide, düşüncelerini açıkça ifade edebildiği sosyal bir iletişimde, arkadaşlarının düşüncelerini hoşgörülle karşılamayı öğrenir. Hoşgörülü bir iletişimde gencin ailesinden kazandığı değer yargılarıyla akranlarının değer yargıları birbirleriyle uyumalıdır. Ergenin kendisiyle ilgili değer yargılarının olumlu olması, kendisini değerli olarak algılamasını ve karşı cinsle olan ilişkisinin de daha sağlıklı olmasını sağlar (Kulaksızoğlu, 2002). Bununla birlikte, gençlerin ergenlik döneminde giderek artan oranda arkadaşlarına bağımlı hale gelmesi ise aile bağlarında değişikliklere neden olabilir (Berndt, 1990; Deković ve Meeus, 1997; Hartup, 1999). Arkadaşlık kalitesindeki algı değişikliklerinde dolayı, hem anne babaya karşı duygusal özerklik isteğinin artması, akranlardan gelen duygusal destek arzusunun güçlü olması nedeniyle ergenlik döneminde aile bağlarında değişiklikler yaşanır. Çocukların ebeveynlerine olan bağımlılıkların azalırken; bilişsel ve işbirlikçi ilişkilere olan ihtiyaçları birlikte, duygusal olarak destek kapasitelerinin artmasıyla arkadaşları ile daha fazla samimiyet kurmaktadır (Berndt, 2002).

2.2.2. Arkadaşlıkların bir araya geliş biçimleri

İnsanlar; aile, akrabalar, eş-dost, sınıf ya da iş arkadaşları, spor aktivitesi amacıyla bir araya gelenler veya tesadüfler üzerine tanışan insanlar gibi çok farklı şekilde bir araya gelerek grup oluşturabilir. İnsanların diğer insanlarla bir araya geliş amaçları, beraber geçirdikleri zaman, grubun birbirini tanıma oranı birbirinden farklılık gösterir. Grupları bir araya geliş amaçları ve yakınlık dereceleri açısından üçe ayırarak sınıflandırabilmek mümkün olabilir. Birincil gruplar; grup içindeki üyelerin birbiriyle ilişkisi çok iyi, birlikte geçirdikleri süre fazladır. Bu tür gruplara örnek olarak aile veya yakın arkadaşlar verilebilir. İkincil gruplar; bir amaç doğrultusunda bir araya gelmiş, üyelerin birbirine ayıracağı süre belli olanlardır. Sportif amaçlı bir araya gelen takımlar bu duruma uygun olan örneklerdir. Son olarak; iş için veya yolculuk esnasında bir araya gelen gruplar da olduğu gibi herkesi bir arada tutan gücün derecesinin farklı olduğu gruplar vardır. Grubun bir arada kalış süresi arttıkça grubun bütünlüğü artar. Uzun süre bir arada kalınması halinde üyelerin birbirini tanıyarak yakınlık kurması kolaylaşır ve

sonucunda arkadaşlık ilişkisi doğabilir. Gelişen arkadaşlık ilişkisiyle grubun bütünlüğü, beraberliği pekişir (Kulaksızoğlu, 2002).

2.2.3. Arkadaşlığın niteliği

Yapılan araştırmalar bir çocuğun ortalama beş yakın arkadaşı olduğunu göstermektedir. Bu yaklaşık değer kişiden kişiye artı ya da eksi yönlü değişebilir. Bazı çocukların en iyi arkadaşları vardır ama kimi çocuklar için bunu söylemek pek mümkün olmayabilir. Arkadaş sayısından her zaman belirleyici değildir (Thompson, Grace ve Cohen, 2002). Ladd, Kochenderfer ve Coleman (1996), arkadaş sayısından çok arkadaşlığın niteliği ve kalitesinin önemli olduğuna işaret eder. Bu bağlamda arkadaşlık ilişkilerinden beklenenin kalite olduğu görülmektedir. Arkadaşlık kalitesini oluşturan temel öğeler ilişkinin derinliği ve niteliğidir (Akın, Karduz ve Akın 2014). Literatürde iyi arkadaşlığın niteliklerini belirten çalışmalar mevcuttur. İyi arkadaş kavramı öznel, bu nedenle de arkadaş kabulünü etkileyen çok farklı nitelik görmek mümkündür. Ergenler, gençler ve yetişkinler genellikle iyi arkadaşlıkları dayanışma ve bağlılık olarak tanımlarlar. Yakın arkadaşlıklar bireyler için duygusal kaynaklardır ve bu ilişkiler, resmi olmayan bir okul gibi öğreticidir. Hartup (1993,1996), arkadaşların en iyi öğretmen olduklarını söyler. Yakın arkadaşlar birbirlerini örnek alarak, işbirliği içinde ve zaman zaman aralarında oluşan çelişkilerden öğrenirler. Araştırmalar, çatışmaların bir arkadaşlık ilişkisinde diğer sosyal ortamlarda olabileceğinden çok daha sık görülebileceğini göstermektedir. Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde yaşanan anlaşmazlıklar, çatışmalar ebeveynlerine şaşırtıcı gelebilir. Ancak, arkadaşlık ilişkilerinin iyi yanı da bu farklılıkları kabul ederek, çatışmalara çözüm getirip, sorun çözebilme kabiliyeti kazandırmaktır. Aynı zamanda birbirleri ile problemlerinde çözümün parçası olabilmektedirler. Bu sayede arkadaşlar, bireylerin kendisini keşfetmesine yardım eder. Arkadaş ile olan ilişki bireylerin kendisini arkadaşının gözüyle görebilmesini sağlar, bunun da çok güçlü bir geliştirici işlevi vardır. Ergenin çok yakın olduğu arkadaş, yalnızca kendi değerleri hakkındaki düşüncelerini değil, kendisiyle ilgili asıl fikirlerini de şekillendirir. Arkadaşlıklardan beklenen bir anlamda bilgilerin, umutların ve korkuların onaylanmasıdır (akt., Thompson, Grace ve Cohen, 2002).

Küçük çocuklar ve ergenlerle yapılan kısa süreli boylamsal bir çalışmada, arkadaşlık ve uyum arasındaki bağlantının önemli olduğu ortaya konmuştur (Bagwell,

Newcomb ve Bukowski, 1998). İdeal bir arkadaşı tanımlamaları istenilen küçük çocukların, arkadaştan beklentilerinin temel olarak ortak faaliyetlere ve somut karşılıklara ("beraber oynarız", "ben onlara yiyecek veririm", "o bana yemem için bir şeyler verir") odaklandığı görülmüştür. Okul çağındaki çocuklar ise arkadaşlarından sadakat, güven ve iyi vakit geçirmeyi beklemektedir ("İyi bir arkadaş benden hoşlanır", "birlikte zaman geçirir" ve "davranışlarıyla beni utandırmaz"). Bununla birlikte, arkadaşlar arasındaki benzerlik (paylaşım, ortak ilgileri, deneyimler ve iletişimsel uyumluluğun yanı sıra) ergenler arasında önemli bir arkadaşlık özelliği olarak kabul edilir, ancak daha sonra azalır. Yetişkin bireyler, ideal bir arkadaşını temelde destekleyici (güvenilir, anlayışlı ve kabul edici), bir sırdaş ve güvenilir olarak tanımlamaktadır.

Hinde (1979) ve Youniss (1980) göre arkadaşlar hoşlandıklarını, hoşlanmadıklarını paylaşabilir veya paylaşmayabilirler. Ancak her zaman birini destekleyip karşılığında destek duygusu ile ilişkilerini sürdürürler. İnsanların çoğu, arkadaşlar arasındaki ilişkiyi, kısaca bir "ödün/taviz verme" olarak tanımlamaktan ziyade ilişkiyi geniş anlamda "karşılıklılık" olarak tanımlamaktadır. Yaşamın neredeyse tüm dönemlerinde arkadaşlık ilişkileri için sosyal karşılıklılıklar vurgulanmaktadır. Çocuklar, ergenler, yeni evliler, orta yaşlı yetişkinler ve yakın zamanda emekli olanlardan, ideal bir arkadaşı tanımlamaları istendiğinde kişiler genel olarak bu "karşılıklılığa" vurgu yaparak tanımlamaktadır. Bireylerin, arkadaşlıklarını belirten anlam yapısının okul öncesi yıllardan yaşlılığa kadar pek de değişmediği söylenebilir (akt., Hartup ve Stevens, 1997).

Ladd, Kochenderfer ve Coleman (1996)'da yaptığı araştırmada, arkadaşlık ilişkisinin başlamasında güven, inanma, samimiyet, arkadaş sevgisi ve desteğin önemli olduğunu arkadaşlık kalitesini etkileyen faktörlerin ise yakınlık ve samimiyet olarak ifade etmişlerdir. Derinlik olarak da nitelendirebileceğimiz samimiyet, genellikle arkadaşlığın kritik özelliklerinden biri olarak kabul edilir. Samimi düşünceleri ve duyguları bir sırdaşa açıklayabilmek, duygusal olarak destekleyici bir ilişkinin tanımlayıcı özelliği olarak görülmektedir (Kessler, Price ve Wortman, 1985).

Arkadaşlıkların niteliği dostluk kalitesinin (FQUA) ortaya çıkmasına sağlar. FQUA modelleri, arkadaşlıkların olumlu ve olumsuz özelliklerinden oluşur. Dostluk kalitesi literatürde; yakınlık, kabul, yardım ve güvenlik gibi paylaşımlarla pozitif ilişkili göstermektedir (Thien, Razak ve Jamil, 2012).

Thien, Razak ve Jamil (2012), literatürde çokça kabul gören arkadaşlık-dostluk niteliklerini bir araya getirmiştir.

Tablo 1. Farklı Yazarlardan Dostluk Kalite Modellerinin Boyutları

Yazar (yıl)	Boyut
Berndt ve Perry (1986)	Oyun, Pro-sosyal, Samimiyet, Sadakat, Bağlanma, Çatışma
Bukowski ve Hoza (1989)	Arkadaşlık, Güvenlik, Çatışma, Yardım, Yakınlık
Asher ve Parker (1993)	Öz-doğrulama, Yardım, Şefkat, Yoldaşlık, Sırların paylaşımı, Çatışma ve İhanet, Uyuşmazlık Çözümü
Ladd, Kochenderfer ve Coleman (1996)	Dostluk Süreçleri, Karşılıklı Dostluk

Ladd ve ark. (1996), Bukowski ve Hoza'nın (1989) modeli ile FQUA'nın kavramsallaştırılmasına yol açmıştır. Bu sayede FQUA, bireylerin dört boyut temelinde, ortaya çıkan arkadaşlıktan farkında olarak ya da farkında olmadan fayda sağlamak için başkalarının birbirleriyle etkileşime girme isteğinin derecesi olarak kavramsallaştırılır. Bu dört boyut yakınlık, yardım, kabul ve güvenlidir. Yakınlık, yardım, kabul ve güvenlik boyutları kavramsallaştırılmış ve Tablo 2'de kullanıma sunulmuştur (Thien, Razak ve Jamil, 2012).

Tablo 2. Kavramsallaştırma ve Kullanmaya Hazır Hale Getirilmesi

Boyut	Kavramsallaştırma	Kullanmaya Hazır Hale Getirilmesi
Yakınlık	Arkadaş(lar) tarafından bağlılık seviyesi	Bir öğrenci arkadaşına ne kadar bağlanır.
Yardım	Arkadaşlığı sürdürmede katılımcı tarafından sunulan karşılıklı yardım	Bir öğrencinin okulla ilgili problemleri olan arkadaşlarına karşılıklı yardımını ne ölçüde sağlayacağı
Kabul	Bir öğrencinin okul arkadaşları tarafından sosyal veya duygusal olarak kabulü	Öğrencinin, okul arkadaşını (arkadaşlarını) sosyal veya duygusal olarak ne ölçüde kabul ettiği.
Emniyet	Güven veya güven seviyesi	Bir öğrenci arkadaşına (veya arkadaşlarına) ne ölçüde güvenir.

(Thien, Razak ve Jamil, 2012)

Thien, Abd Razak ve Jamil (2012) arkadaşlığın önemli belirleyicilerinden birisinin de kabul boyutu olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Arkadaşlık kalitesinin güçlü olabilmesinin kabul boyutundan kaynaklandığını savunmaktadır. Yani akran kabulü, literatürde arkadaşlık kalitesinin bir göstergesi olarak yer almaktadır. Asher ve Parker'a

(1993) göre, çocuk arkadaşlığının niteliği akran kabulüyle ilgilidir. Çocukların arkadaşlığının kalitesinin ne kadar yüksek olduğu, akran kabulünün ne kadar yüksek olduğuna yansır. Bunların yanı sıra kişilerin zekâ seviyesi, okul başarısı, fiziksel görünüşü, yetenekleri, duygusal olgunluğu, başkalarınca kabul edilme, benimsenme derecesi de arkadaşlığı etkilenmektedir (Kulaksızoğlu, 2002).

Arkadaşlık kalitesi, bireylerin tutum ve davranışlarının etkilerini artırıp azaltabilir. Mevcut veriler yakın arkadaşların çocuk ve ergenlerin sosyal davranış ve uyumunun birçok yönünü etkilediğini göstermektedir (Collins ve Laursen, 1999). Arkadaşlık kalitesini etkileyen herhangi bir pozitif nitelik arkadaşlıkta yüksek düzeyde ise bu durum arkadaşlıktaki diğer nitelikleri de olumlu etkiler (Berndt, 2002). Aynı zamanda arkadaşlıkların kalitesi yüksek olduğu zaman, arkadaşların etkisi de artar. Sosyal öğrenme kuramı, arkadaşların daha olumlu ilişkiler kurması durumunda, gözlem yoluyla öğrenmenin daha da arttığını ileri sürmektedir (Agnew, 1991; Berndt , 1999).

Arkadaşlık kalitesini etkileyen değişkenlerden biri de ebeveyn ilişkileridir. Ebeveynlere güvenli bağlanmanın pek çok durumla birlikte bireyin arkadaşlık kalitesini de olumlu yönde etkilediği bulunmuştur (Kırimer, Akça ve Sümer, 2014). Ebeveyni ile güvenli bağlanan bireyin bu durumu yaşamının ileriki dönemlerinde diğer insanlarla kurduğu ilişkilere de taşıdığı düşünülebilir. Sosyal kabul olmadan birey, arkadaş grubunun bir üyesi olmaz ve arkadaşlık ilişkisi istenen düzeye çıkarılamaz. Böylesi bir durumda arkadaşlık kalitesinden bahsetmek mümkün olmamaktadır.

2.2.5. Arkadaşlığın gelişim alanlarına olumlu etkileri

Yüksek kaliteli arkadaşlıklar, çocukların psikolojik ve sosyal uyumları üzerindeki etkisi araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır. Bu nedenle arkadaşlık kalitesinin bireyler üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik pek çok araştırma yapılmıştır. Birçok araştırmacı (örneğin, Sullivan, 1953), erken ergenlik döneminde akran ilişkilerinin geliştirilmesinin gencin gelişiminde önemli bir rol oynadığını iddia etmiştir. Hartup'a (1993,1996) göre, arkadaşlık gelişimini sağlayan duygular arkadaşlar arasındaki bağıdır ve karşılıklıdır. Hem ergenlik çağı gençlerinden hem de yetişkinlerden en iyi arkadaşını tanımlamaları istendiğinde yanıt çoğunlukla dayanışma ve bağlılık olur. Yakın arkadaşlar duygusal kaynaklardır ve bu ilişkiler, resmi olmayan bir okul gibi öğreticidir.

Hartup (1993,1996) arkadaşların en iyi öğretmen olduklarını söyler. Yakın arkadaşlar birbirlerini örnek alarak işbirliği içinde ve yaşamlarındaki çelişkilerden hareketle öğrenirler. İşbirliği ve çelişkilerin bir normal bir arkadaşlık ilişkisinde, diğer sosyal ortamlarda olabileceğinden çok daha kolaylıkla karşılaşılabileceğini göstermektedir. Arkadaşlık ilişkisinde yaşanan anlaşmazlıklar, çelişkiler yetişkinlere şaşırtıcı gelebilir. Ancak, arkadaşlık ilişkilerinin iyi yanı da bu farklılıkları kabul ederek, çelişkilere çözüm getirerek problem çözme yeteneği kazandırmaktır. Arkadaşlar aynı zamanda birbirlerinin çözümlerinin de bir parçası olabilmektedirler (akt., Thompson, Grace ve Cohen, 2002).

Arkadaşlığın bireylerin sosyal uyumlarını geliştirdiği, stresle başa çıkma becerilerini arttırdığı, öz saygı desteği sağladığı, yakınlık, sadakat gibi olumlu duyguları karşılıklı olarak artırdığı bilinmektedir (Hartup ve Stevens, 1999). Pozitif arkadaşlık niteliklerinden onaylama, çocuklara kendilik hakkında doğrudan geri bildirim sağlamaktadır. Akranlardan alın ve ya alınamayan onaylama, arkadaşlık bağı ve arkadaşlık süresi üzerinde güçlü bir etkiye sahip olabilmektedir. Özellikle birbirlerini onaylayan arkadaşlıkların ilişkilerini sürdürmeleri çocukların “kendilerine ait, çekici ve değerli bir imajı geliştirmelerini ve sürdürmelerini” sağlar (Asher ve Parker, 1989).

Sosyal destek teorileri; ergenlik döneminde bireylerin karşılıklı destekleyici dostluklar edindiklerinde bağlanma, kimlik gelişimi ve kişilerarası gelişimi daha kolay sağladıkları görülmüştür. Arkadaşlıklarda duygusal destek ve yakınlıktaki derecesi bu noktada belirleyicidir. Bu sayede ergenler, kendi kimliklerini de daha kolay keşfederler. (Way ve Greene, 2006). Erikson’a göre ergenlerin sohbetlerinin özünde kimlik bulunmaktadır. Ergenler neredeyse tüm konuşmalarında “ben kimim?” “sen kimsin?” “senin arkadaşın olarak ben kimim?” sorularının yanıtlarını ararlar. Ergenlerin arkadaşlarıyla ilişkileri, aynaya bakmak gibi kedine bakmak ve kimliğini bulmak ile sonuçlanır (Thompson, Grace ve Cohen, 2002). Arkadaşlıkların kalitesinin belirleyici olduğu oldu görülmektedir. Yüksek kaliteli arkadaşlık; çocuklarda benlik saygısının artırmasını sağlar (Hartup ve Stevens, 1999).

Sullivan’a (1953), göre sosyal ilişkiler, gelişimin farklı aşamalarında ortaya çıkan belirli kişilerarası ihtiyaçların karşılanması için en uygun yöntemdir. Okul çağında, kabul görme ihtiyacı genel akran grubuna katılımı ile karşılanırken, ergenliğe geçişle, kişilerarası yakınlık için ortaya çıkan ihtiyaçlar ile karakterize edilir.

Arkadaşlıkta bir diğ erinin ihtiyaçlarına duyarlı olunması ve karşılıklı tatmin arayışında olmaları nedeniyle samimiyet ihtiyacı karşılanmaktadır. Teorik olarak, pozitif arkadaşlık deneyimi ile uyum arasındaki ilişki, ergenlik döneminde belirgin olarak görülmelidir. Özellikle ergenlik döneminde “cancığ er” arkadaşa sahip olmaları, ergenlerin aile deneyimlerinden kaynaklanabilecek travmalarının bile üstesinden gelmesini sağlayacak kadar güçlü olabilir (Sullivan, 1953).

Arkadaş grupları arasındaki tartışmalar, kişinin dünya görüşünün ve değerlerinin tanımlanmasına katkıda bulunur, böylece kişinin hayatına yön verir. Bu tartışmalar, eğitimin ve mesleki yolların planlanmasında yardımcı olur. Aynı zamanda kişinin benlik saygısını artırabilir, çünkü kendi düşünce ve deneyimlerine saygı ve ilgiyi deneyimlemeye izin verir (Berndt, 1982). Kişiliğ in yanı sıra arkadaşlık bilişsel işlevlerle de bağlantılıdır. Örneğ in; problem çö zme işlevlerini geliştirir (Brendgen, 1999). Bu ilişkinin en değerli işlevlerinden biri, yaşamdaki olumsuz koşullardan kaynaklanan kriz durumlarında yardımdır. Ergenlik çağındaki arkadaşlığ ın, gelişimin en önemli bağlamlarından biri olduğ una inanılmaktadır (Blackhart, Nelson, Knowles ve Baumeister, 2009).

Neo-Piagetciler; akran ilişkilerini dengeli, eşitlikçi ve az ya da çok yatay bir hâkimiyet-iktidar olarak ifade ederler. Böylelikle, çocukların birbiriyle çeliş en fikirlerini, çoklu bakış açılarını müzakere etmek, uzlaşma ya da reddetme kararları vermek için çeşitli deneyimlerin yaşanabileceğ i fırsatlar olarak değerlendirirler. Bu akran etkileşimli deneyimler, başkalarının düşüncelerini, duygularını ve niyetlerini anlama gibi, çocuklar için olumlu ve uyumsal kazanımlar sağlar (Rubin, Bukowski ve Parker, 1998).

Araştırmacılar, genç ergenlerin akran ilişkilerini incelerken sosyal ve duygusal becerilerin ve iyilik hallerinin olumlu boyutlarını dâhil ederek çocuk ve ergen gelişimini araştırmaya yönelik güçlü bir yaklaşım benimsemeyi savunmaktadırlar. Bu yaklaşım “pozitif gençlik gelişimi” olarak tanımlanmıştır. Pozitif psikoloji hareketi, “öznel iyi oluş, iyimserlik, mutluluk ve kendi kaderini tayin” gibi niteliklerin özetidir. Kişisel özelliklerin araştırılması da dâhil olmak üzere insani gelişimin olumlu özelliklerini incelemeyi amaçlamaktadır (Benson, 2006, akt., Oberle, Schonert-Reichl ve Thomson, 2010).

2.2.6. Arkadaşlıktan doğabilecek olumsuz etkiler

En iyi arkadaşlıklar bile olumsuz özelliklere sahip olabilir. Zaman zaman çok yakın arkadaşlar dahi birbirleriyle çatışabilir (Hartup ve Stevens, 1999). Arkadaşlar arasındaki olumsuz etkileşimlerin, okulda yıkıcı davranışları arttırdığı görülmüştür. Sıklıkla birbiriyle çatışan ya da çoğu zaman birbirlerine karşı üstünlük ya da hâkimiyet yarışına giren arkadaşların, olumsuz sosyal davranışlara yönelebildikleri gözlenmiştir. Bu olumsuz tepkiler, öğrencileri sınıf arkadaşlarından ve sınıf etkinliklerinden ayrılmaya, daha yalnız hissetmeye ve okulu daha az sevmeye itebilir (Berndt ve Keefe 1995). Diferansiyel-örgütlenme kuramına göre suçlu davranışlar gösteren yakın arkadaşlarla vakit geçiren ergenlerin suçlu eylemler gerçekleştirmeleri beklenen bir durumdur (Agnew, 1991). Arkadaşlar arasındaki çatışma, çekişme ya da reddetme davranışları sosyal aktiviteleri bozabilir ve çocukların benlik saygısını azaltabilir (Ladd, Kochenderfer ve Coleman, 1996; Rubin, Bukowski ve Parker, 1998).

2.2.7. Akran popüleritesi

Bukowski ve ark. (1996), popüleritenin, arkadaşlığa uygunluk olduğu iddiasındadırlar. Daha çok talep gören çocukların (popüler çocuklar), onları sevenlerin “havuzu” daha büyük olduğu için arkadaşlık kurma fırsatları daha fazladır. Buna ek olarak Asher, Parker ve Walker (1996); Parker ve Asher (1993) göre popüler çocukların daha kalıcı, daha kaliteli ilişkiler kurmak için gerekli sosyal becerilere sahip olma olasılıkları daha yüksektir (akt. Nangle, Erdley, Newman, Mason ve Carpenter, 2003). Mevcut meta-analiz araştırmaları popüler çocukların, olumlu özellikleri ve olumlu sosyal eylemleri ile birlikte, hem eğlenceli olduklarını, hem de paylaşılan etkileşime neden olacak temel nitelik ve davranışları sağladıklarını göstermektedir. Bu olumlu özellikler ve eylemler, popüler çocukların arkadaşlıklarını ve statülerini korumalarını sağlar, çünkü onların davranışları, akranlarının hedeflerini zayıflatmaktan ziyade kolaylaştırır, geliştirir ve problem çözme becerilerini geliştirir. Bu da çocukların karşılıklı duygusal destek sağlamalarına ve birbirleriyle ilgili olumlu duygular geliştirmelerine katkıda bulunur. Karşılıklı anlayışın merkezinde arkadaşın güvenilirliği ve sadakati vardır (Newcomb, Bukowski ve Pattee, 1993).

2.3. Sosyal dışlanma, ergen üzerindeki etkileri ve sosyal dışlanmayı etkileyen faktörler

İnsanlar sosyal ve kültürel olarak, küçük gruplar halinde yaşamak ve temel biyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak için yüzyıllardır gruplar ile birlikte yaşamaktadırlar. Yaşamını sürdürmek için güçlü bir toplumsal desteğe ihtiyaç duyan proto-insanlar; toplu halde yaşayarak, benzer canlılardan daha iyi şekilde hayatta kalmıştır. Yiyecek, barınak, ait olma gibi ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar gruplar halinde yaşar. Ait olma ihtiyacı her alanda karşımıza sıkça çıkan, hoşnutluk veren ve karşılıklı kişilerarası ilişkiye sahip evrensel bir arzuyu yansıtır. Ait olma, kişilerarası refahın sağlanması için yerine getirilmesi gereken bir ihtiyaçtır. (Catanese ve Tice, 2005).

İnsanların bir arada gruba yaşama isteğini Maslow ihtiyaç olarak ele alır ve bu ihtiyaç giderilmeden sonraki basamak ihtiyaçlarına geçilemeyeceğini belirtir. Maslow'un (1968), motivasyonel hiyerarşisine bakıldığında piramidin ortasında "sevgi ve aidiyet ihtiyacı" yer alır. Bu hiyerarşide açlık, susuzluk, güvenlik ve diğer temel ihtiyaçların karşılanana kadar, aidiyet ihtiyacı ortaya çıkmaz. Ancak temel fizyolojik ihtiyaçlar karşılandıktan sonra, bir gruba ait olma ve sevgi ihtiyacı gelişir. İnsanın, diğer insanlara olan ihtiyacını ele alan diğer bir kişi ise Bowlby'dir. Bowlby de (1969, 1973) bağlanma teorisinde ilişkileri oluşturma ve sürdürme ihtiyacının varlığından bahseder. Bowlby, bireyin anneye olan bağlanma ihtiyacını Freudyan modeli izleyerek oluşturmuştur. Erişkinlerin bağlanma ihtiyacını, bireyin anne ile bebeğin sahip olduğu yakın teması yeniden ele alma çabası olarak görmüştür. Bunun devamında birçok bilim insanı benzer çalışmalarda aidiyet duygusundan söz etmiştir. Dolayısıyla, aidiyete duyulan ihtiyacın varlığı, teorisyenlerin ortak noktasıdır. Ait olma, insan davranışlarına nüfuz eden doğuştan gelen ve temel bir insan motivasyonudur (Baumeister ve Leary, 1995).

Aidiyet, bağlanma zaruretleri, toplum içinde yaşayan tüm insanları gözle görülmeyen doğal bir gücün etkisi altına alır. Grup yaşamında, grup kanunlarını tanımak ve anlamak önemlidir. Grup yaşamında gözle görünmez kurallar her yerde geçerlidir. Gruplara kabul edilme, dışlanma gibi grupların ast üst ilişkileri diğer bir ifadeyle grup hiyerarşisi sosyal bir olgudur. Diğer primatlar gibi insanlar sosyal hiyerarşi de belli bir basamak işgal etme eğilimindedir (Thompson, Grace ve Cohen,

2002). Çocuklar arkadaşına gereksinimleri nedeniyle gruplara dahil olurlar ve karmaşık bir grup dinamiği oluştururlar. Çocuklar içinde buldukları grup tarafından asgari düzeyde de olsa kabul edilmeyi isterler. Arkadaş grupları içindeki çocuklar, bir çevre yolunda trafikte yol alanlar gibi belli bir grup dinamiğinde ilerlemeye zorlanır. Çocuklar akan trafiğine uyum sağlayamaz ise bu durum bir fırtınaya dönüşebilir. Çocuk bu sosyal ağın dışına itilecektir. Bu da çocuğun yaşamında etkisi büyük değişikliklere sebep olacaktır (Thompson, Grace ve Cohen, 2002).

Ergenin katılmak istediği siyasi bir oluşum, bir spor kulübü ya da mahallede yaşayan akranların oluşturduğu bir grup olabilir. Genç üyesi olmak istediği gruba kabul edilmemesi duygusal açıdan oldukça üzüntü yaratır. Oysa bir gruba dâhil olmak ve birlikte vakit geçirmek ergenlik ritüellerindedir. Sohbet etmek, havadan sudan bahsetmek ergenlik döneminde oldukça önemlidir. 15-20 yaş aralığındaki gençleri farklı mekânlarda uzun süreler boyunca sohbet ederken görmemiz mümkündür. Bazı gençlerin ise bu tür arkadaş gruplarında bir kenarda kaldığını görebiliriz. Kendini yeterince ifade edemeyen ya da iletişim problemi yaşayan genç, gruba düşüncelerini paylaşamayabilir ya da sohbete dâhil olamayabilir. Birlikte kendini güvende hissettiği bir arkadaş grubunun olmaması, arkadaşlarının yeterince tanıyamaması, grubun kendisi hakkında negatif düşündüğü zannetmesi, gençler arasında problemlere yol açabilir (Kulaksızoğlu, 2002).

Ergenler yetişkinliğe doğru ilerlerken özgüvenlerinin büyük bölümünü kendi yaş grupları içinde, davranışları kendileri için en önemli olan arkadaşlarından sağlarlar. Genç, akran onayını kaybederse kendi başına kalır ve tam bağımsızlık doğrultusunda evin güvenliğinden uzaklaşmaya başlar; bu da ergene çok güç gelebilir. Yaşlılarla arkadaşlığın verdiği güven, ergenlik çağında çok önemlidir ve büyük anlam taşımaktadır. Arkadaş gruplarıyla karmaşık duygularını tartışabildiği gibi diğerlerinin çektiği sıkıntıları paylaşır ve teselli bulur. Bu gruplarda; ergenlik endişeleri, stresine ve bunalımına çare bulma imkânı bulabilirler (Yavuz, 1974).

Bireyler bir gruba ait olmadıklarında, kendilerince önemli saydıkları ilişkilerini kaybettiklerinde kendilerini kederli, yalnız, depresif hissederler ve kaygılı durumları artar. Sosyal dışlanma, bireylerdeki kaygının en yaygın ve önemli nedeni olabilir. Horney (1945) “temel kaygı” kaynağını “potansiyel olarak düşman bir dünyada yalıtılmış ve çaresiz kalmak” hissi olarak tanımlamıştır. Hem genel depresyon hem de sosyal depresyon (yani, kişinin sosyal ilişkilerinin doğasıyla ilgili disfori), bireylerin

çevresi tarafından kabul derecesiyle ters orantılıdır. Burada toplumsal ilişkiden ziyade, aidiyetin önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Sadece toplumsal temas, tek başına insanların yalnızlığına çözüm için yeterli değildir. Yalnız ve yalnız olmayan insanlar, diğer insanlarla harcadıkları zamanın miktarında belirgin bir farklılık göstermez (Baumeister ve Leary, 1995). Bir gruba ait olmak ve ilişkilerin derinliği yalnızlığın derecesini belirler.

Bireyin olumlu pozitif ilişkiler kurmasını ya da temel deneyimlerinden biri olan bir gruba ait olma isteğini engellenmesi, sosyal reddedilme ya da dışlanmadır (*ostrasizm*). Ostrasizm birey ya da grubun, karşısındaki kişiye tepkisiz kalmasıdır (Akın, Uysal ve Akın, 2015). Dışlanan çocuklar; saldırgan ve itaatkâr olmak üzere iki alt gruba ayrılırlar. Herhangi bir okulda öğrencilerin yüzde on ikisi muhtemelen reddedilmeleri sonucu reddedilmiş saldırgan ya da reddedilmiş itaatkâr öğrenciler olabilmektedir. Bu çocuklar sosyal ilişkiler açısından oldukça yüksek risk altındaki çocuklardır. Reddedilmeyi saldırgan ya da itaatkârlıkla karşılayan çocuklar arasındaki fark çocuğun grup tarafından dışlanmasına karşı nasıl bir karşılık verdiği ile ilgilidir. Reddedilen itaatkâr çocuk durumu fark eder ve bunu büyük bir acıyla kabul eder. İtaatkâr çocuk bunu kaderi olarak kabul etmiştir. Reddedilen saldırgan çocuklar genellikle sınıfın kabadayıları olarak gözlemlenebilir. Onlar reddedilmeye, etraflarına saldırarak tepki verirler (Thompson, Grace ve Cohen, 2002).

2.3.1. Sosyal dışlanmanın ergen üzerindeki etkileri

Bir grup tarafından reddedilmek, tarih boyunca yaşanmış bir durumdur. Akranların birbiri üzerindeki baskısının apaçık ve zorlayıcı olduğunu zamanlar olabilir. Bazı çocuklar gruptaki başka üyeleri istemeyebilirler ya da beşeri rol üstlenerek hiyerarşik grup yaşamı oluşabilirler. Diğerleri tarafından görmezden gelinmek veya dışlanmak olarak tanımlanan olan ostrasizm, toplumsal ilişkilerde temel bir ihtiyacı engellemektedir. Çeşitli araştırmalarda; dışlanmış ergenler ile sosyal çevreyle yeterli oranda ilişki kurabilen ergenler karşılaştırıldığında, dışlanmış ergenlerin depresyon, yalnızlık ve yetersizlik duygusu yaşadığına işaret etmektedir. Bu durum; dışlanmış olmanın, saldırganlık ve zayıf duygu düzenlemesi gibi çeşitli uyumsuz sonuçlara yol açabileceğini göstermiştir. Yakın zamanda yapılan çalışmalarda, ostrasizmin psikolojik ve sosyal işlevsellik üzerindeki zararlı etkilerinin ergenlerde, küçük çocuklardan ya da

yetişkinlerden daha fazla görüldüğünü bildirmiştir (Gilman, Carter-Sowell, DeWall, Adams ve Carboni, 2013).

Pozitif sosyal ilişkiler kurma arzusu, insan ihtiyaçlarının en temel ve evrensel olanlarından biridir. Bu ihtiyaç derin köklere sahiptir ve çağdaş insanın psikolojik süreçleri üzerinde güçlü bir etki bırakır (Baumeister ve Leary 1995). Bu ihtiyacı karşılamadaki başarısızlık psikolojik iyi oluş için yıkıcı sonuçlara yol açabilir. Olumlu ilişkilerden yoksun olan insanlarda genellikle yalnızlık, suçluluk, kıskançlık, depresyon, anksiyete, daha yüksek psikopatoloji insidansı ve bağışıklık sisteminin işleyişinde azalma gibi sonuçlar doğurur. Tüm bu etkiler bilinmesine rağmen yine de insanlar, iğneleyici, birbirlerini ciddi biçimde kızdırmaya, sıkıntıya ve kalp kırıklığına neden olan davranışlarına devam eder. Yakın zamandaki araştırmalar, sosyal dışlanmanın fiziksel acıyı andıran psikolojik bir acıya yol açtığını göstermektedir (Eisenberger, Lieberman ve Williams, 2003). Reddedilen çocuklar, diğer çocuklara karşı daha yıkıcı ve saldırganlıklar ve sosyal olarak topluma yabancılaşırlar (Newcomb, Bukowski ve Pattee, 1993).

Reddedilmenin duygusal etkisi, kabul edilmenin duygusal etkisinden daha büyüktür. Reddedilen insanlar, sosyal kabul gören kişilerden daha yoğun duygular hissederler. Reddedilmenin kişi üzerinde bıraktığı duygu yoğunluğu daha fazladır. Sosyal dışlanmada bireyler, temel ihtiyaçlarını toplumdan karşılayamamakta ve olması gereken toplumsal bağlar zayıflamaktadır. Zamanla bu zayıflık derin bir krize dönebilmektedir (Blackhart, Nelson, Knowles ve Baumeister, 2009). Cattel' a göre, sosyal bağların zayıflaması suç oranlarının artmasına neden olduğu görülmüştür. Bu konu üzerine yapılan araştırmalardan birinde sosyal dışlanmanın bireysel anlamda stres, kınanma duygusu, güçsüzlük, umutsuzluk ve kadercilik gibi duygular oluşturduğu ortaya konulmuştur (akt., Çakır, 2002). Benzer bulgulara Hekimler (2012) tarafından ulaşılmıştır. Toplumsal bağların zayıflaması sonucunda; toplumsal değerlerin zayıflaması, topluma yabancılaşma, suç oranının artması, hatta toplumsal patlamaların meydana gelmesi söz konusu olabilir. Sosyal değerler ve sosyal sorumluluğun yitirilmesi, sosyal düzenlemelerin gerekli oluşuna karşı şüphe ile yaklaşma, dünyaya karşı gelişen isyan duygusu sosyal dışlanmanın neden olacağı en büyük toplumsal tehlikelerdir. Şahin' e (2009) göre, sosyal dışlanma günümüzde dikkate değer sorunlar arasındadır çünkü sosyal çöküş gibi toplumsal sonuçlara neden olabilecek sonuçlara doğurabilir. Bu duruma çözüm yolu bulmak da oldukça güç olabilir.

Sosyal olarak reddedilen çocuklar sınıfta arkadaş bulunmayan, akranlarının birçoğu tarafından aktif olarak sevilmeyen ve fazlaca yalnızlık çeken kişilerdir (Asher ve Wheeler, 1985). Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin özsaygılarının da zedelenebileceği görülmektedir. Özsaygısı zedelenmiş bireylerin, etrafındaki insanlara ve toplumsal kurumlara karşı güven ve inançları da kalmayacağı söylenebilir (Hekimler, 2012). Tambor ve Leary' göre (1993) insanlar, önemli ilişkilerini kaybettiklerinde, diğer insanlarla bağlantıları koptuğunda ve kendileri için önemli ilişkilerden yoksun olduklarında yalnız, endişeli, kederli ya da depresif hissetmektedirler. Aslında sosyal dışlanma, kaygının en yaygın ve önemli nedenidir. Anksiyete ve genel sıkıntı hali, hayatımızda bizim için önemli kişilerden ayrılmanın doğal bir sonucu karşımıza çıkan bir durumdur. Bebekler, annelerinden ayrı kaldıklarında hissettikleri ayrılık kaygısının benzerini, yetişkinlerde sevdiklerinden ve sosyal çevreden uzun bir süre ayrı kaldıklarında gösterirler. Dahası, insanların geçmişte yaşadıkları reddedilme durumları anksiyeteler ile tetiklenir. Hatta sosyal reddedilmeyi düşünmek bile kişide fizyolojik olarak uyarılmayı artırır. Birey sadece sosyal kaygıyı düşünürken bile derin üzüntü yaşayabilir (Baumeister ve Leary 1995). Horney (1945) insanlar için “temel kaygı” kaynağını “potansiyel olarak düşman bir dünyada yalıtılmış ve çaresiz kalmak” hissi olarak tanımlamıştır. Aidiyet ihtiyacının yeterli ölçüde giderilemiyor olması, çaresizlik ve muhtemelen başka hayal kırıklıkları ve temel motivasyon eksiliğine neden olmaktadır.

Rubin, Burgess, Kennedy ve Stewart (2003), akranlar tarafından reddedilmenin bir sonucu olarak, geri çekilen çocukların sosyal başarısızlıklarını içsel nedenlerle ilişkilendirmeye başlayabileceğini öne sürmüşlerdir. Sosyal başarısızlıklarının nedeninin diğer insanlar ya da durumlardan ziyade kendileriyle ilgili yanlış bir şeylerin olduğuna inanabilirler. Sosyal başarısızlıkları içsel olarak nitelendirecek hassas ve reddedilmiş çocuk; yalnızlık, kendini suçlama, kendi sosyal ilişkilerinden hoşnutsuzluk son olarak da sosyal becerilerin olumsuz kendini değerlendirme duygularıyla baş başa kalacaktır. Reddedilmenin tüm sorumluluğunun kendinde olacağını düşünmeye başlayarak ağır bir ruh haline bürünebilirler (Hymel, Bowker ve Woody, 1993). Akran grubundaki yer bulamayan çocukların, psikolojik bir hastalığa neden olabilecek aşağılık duyguları geliştirilmesine neden olabilir (Rubin, Bukowski ve Parker, 1998).

Akranların, ergen üzerinde, günlük yaşamlarındaki kısa sürede görülen etkilerinin yanında, gelişim üzerinde uzun vadeli etkileri oluşabilmektedir (Buhrmester,

1998). Ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkileri ve akran reddi yetişkinlikteki davranışların da nedenleri olabilmektedir. Ergenlikte yaşanan dışlanmanın etkileri, ilerde genel yaşam durumunu düzenlenmesine etki edebilmektedir. Yetişkinlikte algılanan genel benlik değeri ile birlikte, psikopatolojik semptomların şiddeti, yetişkinlikteki arkadaşlık ilişkilerinde, romantik ilişkilerde, yetişkin uyumunda görülebilir. (Bagwell, Newcomb ve Bukowski, 1998).

2.3.2. Sosyal dışlanmaya etki eden faktörler

Bireylerin aidiyet ihtiyacının çeşitli nedenlerle engellenmesinin, benlik için ciddi olumsuz sonuçlara yol açacağı öngörülmektedir. Şahin'e (2009) göre bireylerin dışlanmış olmalarında içsel ve dışsal süreçler etkili olabilir. Sosyal dışlanmaya, sosyal yönden dışlanma riski olan kişinin yetersizlikleri ya da zaten onu kendi içine almayan gruplar neden olabilir. Bunun yanında sosyal ilişkiler, sosyal dışlanmayı etkilemektedir. Çeşitli nedenlerle oluşmuş gruplar, toplumda var olan etkinliklerden uzak kalmayı seçebilir ve bilinçli olarak uzak kalabilirler. Dışlanmanın birden fazla nedeni olabilir.

Dışlanmanın içsel sebeplerinden biri ergenin ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kuramayışı olabilir. Sosyalleşmenin ve sosyal ilişkilerin ilk görüldüğü yer olan aile bu noktada önemlidir. Bebeklik döneminden itibaren bebeğin aile yaşantıları sosyal davranışları ve uyumu üzerinde belirleyici olabilmektedir. İhtiyaçlarına sağlıklı cevap veren ebeveynlere sahip olan çocukların daha uyumlu ve güvenli bağlandıkları bilinmektedir. Çocukların makul istekleri ile ebeveynlerin bu istekleri karşılama; çocuğun da ebeveynin kurallarına uymasını sağlamaktadır. Sosyalleşme, çocukların sosyal toplumda yer edinmesini sağlayan sosyal, duygusal ve bilişsel becerileri edinme sürecidir (Grusec ve Davidov, 2010). Anneye güvenli bağlanan kişilerin kendilerine bakışı, farklı durumlarda olumlu bağlanma deneyimlerini zihinsel olarak yeniden üretir. Bu bireyler, şemalarında sevgi dolu bağlanma figürlerine olan güvenlerinden dolayı sıkıntı, ayrılık ve diğer olumsuz olayları tolere edebilirler. Kaygılı-kararsız bağlanan insanlar olumsuz benlik imajları geliştirir. Bu durum hayatındaki diğer olaylar için de olumsuzluklara neden olur. Sadece olumsuz sonuçları hissederler, bunlara odaklanırlar ve böylelikle olumlu sonuçların kaybını önleyemezler (Mikulincer, 1995).

2.4. Kimlik

Doğumla birlikte ilk günden itibaren büyüme ile bir sürü sosyal ihtiyaç ortaya çıkar. Büyüme sürecinde bebek aç ya da altı ıslanmamış olmasına rağmen dikkatin kendi üzerinden olmasını ister. Çevresindekilerin yavaş yavaş ilgisini çekmek ister ve bunun için de bütün gücünü kullanır. Zamanla bazı hareketlerinin hemen dikkat çektiğini, bazılarının ise hiç ilgi görmediğini öğrenir. Çevre ve kendisi arasındaki tüm alışverişlerden etkilenerek yavaş yavaş kişiliği gelişmeye başlar. Eğer çocukların her geçen günü dikkatle izlenirse kişiliklerinin nasıl geliştiği gözlemlenebilir (Erikson 1959, Akt. Miller, 2008). Bireylerin çocukluk dönemindeki yetenekleri, ergenlikte yaşadığı içsel ve fiziksel değişimler ve öz resimleri kimlik olarak adlandırılan yeni tutarlı bir düzenlemeye zorlanır. Kimlik gelişimi süresince ergen kuvvetli ve zayıf olduğu yanlar hakkında daha çok farkındalık kazanmaktadır (Adams, 1995).

Kimlik, belirli bir kimse olmamızı sağlayan şartların bütünü olarak ifade edilebilir. Kimliğin oluşması farklı değişkenlerin etkisiyle gelişir. Doğuştan getirdiğimiz genetik ve biyolojik özelliklerimizin dışında çevresel faktörlerden de etkilenmektedir. Genetik ve biyolojik etkenler, bireyin içinde yaşadığı kültürel etkenler, bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıf, yaşanan psikolojik ortama bağlı etkenler bir bütün halinde kimliği etkilemektedir. Çocukluktan itibaren bireyin çevresindeki insanlarla etkileşimi sonucunda kimlik yavaş yavaş gelişir. Ergenliğin başlangıcındaki çocukların kendi kimlikleri hakkında belirgin olmayan bazı şemaları vardır. Ergenlik kimlik gelişiminde önemli bir dönemdir ve ergen “ben kimim, hangi hareket doğru, nasıl davranmalıyım?” sorularına cevap arar. Ergenin değer yargıları ve ahlaki standartları; anne babasının, akranlarının ve etrafındaki yetişkinlerin değer yargıları ve ahlaki standartlarından etkilenir. Ergenler çevresindeki insanların benzer görüşlerinin bir birleşimini oluşturur. Eğer ergenin dünya görüşü ve değerleri, akranlarından ve etrafındaki diğer önemli kişilerden bariz biçimde farklılaşıyorsa o zaman ergen bir rol ve kimlik karışıklığı ile karşı karşıya kalır (Kulaksızoğlu, 2002).

2.4.1. Erikson’un kimlik kuramı

Kimlik kazanımı Erikson’un psikososyal gelişim kuramının sekiz ardışık döneminden biridir. Bu dönemlerin her birinde çözülmesi gereken bir kriz vardır, krizin başarıyla çözülmesi ile gelişim görevi yerine getirilmiş olur. Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası, kimliğin oluşturulduğu dönemdir.

Temel bir kişilik başarısı ve üretken mutlu bir yetişkin olmak yönünde yaşamsal bir adım olarak kimlik ilk kez psikanalist Erik Erikson tarafından dile getirilmiştir. Erikson'a göre yaşamın başlıca teması kimlik arayışıdır. Kimlik kişinin hem kendi kendini, hem de kendini toplumunun anlayışla kabul etmesidir. Kişi yaşamı boyunca “ben kimim?” sorusunu sorar ve her evrede farklı bir yanıt oluşturur (Erikson 1959, akt. Miller, 2008). Genç kendine yönelttiği soruların cevaplarını “özdeşleşme” ve “taklit” yoluyla cevaplar. Özdeşim kurduğu, taklit ettiği kişi gibi davranır. Kimlik arayışındaki ergen karşı cinsten birine, kahramanlara, dinî yönelimlere, ideolojilere ilgi duyabilir ve bağlılık geliştirebilir. Tüm bunlar arasında dönem dönem kararsızlıklar yaşayabilir. Çocukluluğunda öğrendiği kurallar ve geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalayabilir (Gürses ve Kılavuz, 2011). Ergen, bir yandan kendi ile ilgili düşüncelerini, toplumun içindeki rolü ve yerini belirlemeye çalışırken diğer yandan da ailesi ve toplumun beklentilerine cevap vermeye çalışır. Kimlik; tüm bunların içinde bireyin kendi özgün tarzını oluşturması ve devam ettirebilmesidir. Bireyin kendini eşsiz şekilde tanıması ve hayatındaki değişik rolleri hep özgün şekilde karşılamasıdır (Dereboy, 1993). Erikson'un kuramında psikolojik ve sosyal faktörler birlikte rol alır. Bu nedenle kimlik kazanımında bireyin kendinden kaynaklanan etmenler ve sosyal etmenler bir denge oluştur (Smith, Stewart ve Winter, 2004). Erikson (1980)'a göre, ergenlik döneminde kimlik krizi yaşamak normal gelişim dâhilinde olabilecek bir durumdur. Yaşanan krizlerden edinilen fikirler, değerler ve inançların zihinde sorgulanması, farklı inançların ve tarzların keşfedilmesini sağlar. Ergenin kimlik krizini başarılı bir şekilde çözmesi, tüm gelişim (güvene karşı güvensizlik; özerkliğe karşı utanç ve kuşku; girişimciliğe karşı suçluluk; çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu) evrelerindeki kazanımlarının tümünün ürünüdür (Arslan, 2008).

Ergenin ideolojik ve kişilerarası alanlarda seçenekleri araştırması ve bunlar arasında tercih yapması kimlik gelişimini sağlamaktadır. Ergen; kendini tanıırken, toplumun sosyalizasyon sürecinden geçer ve süreçlerin sonunda da kendi kimliğini oluşturur (Şenol ve Mazman, 2013). Kimlik oluşturma süreci her bireyde farklı şekilde seyreder ve farklı şekilde sonuçlanır. Bazı ergenler kimlik arayışı kargaşasının ardından, hedefler belirler ve hedefleri doğrultusunda ilerler; bazıları ise karmaşa yaşamaksızın bu süreci geçirirler (Kulaksızoğlu, 1998).

Erikson “ben kimliği” terimini çok geniş anlamda kullanmış ve “bilinçli bir bireysel kimlik duygusu”, “kişisel karakterin sürekliliği için bilinçdışı bir çaba”, “ben

sentezinin sessiz edimleri için bir ölçüt”, “bir grubun idealleri ve kimliği ile içsel dayanışmanın sürdürülmesi” gibi çeşitli anlamlara gönderme yaparak açıklamıştır. Erikson 1956 yılında ise kimlik oluşumundan “yaşam boyu süren bir gelişim” diye ve “ben kimliği” terimini de “kişinin ergenliğin sonunda ulaştığında yetişkinlik görevlerine hazır olmak için yetişkinlik öncesi deneyimlerden türemiş bazı kapsamlı kazanımlar” anlamında kullanır. Erikson, ergenlerin genel bir sorunu olarak kimlik arayışında söz eder. Bu durum, ben kimliği ve kimlik oluşumu terimlerini kullanım biçimine yansır. Ben kimliğini; “benin elle tutulur, ortak bir geleceğe doğru etkin adımlar atmaya öğrendiği, toplumsal gerçeklik içinde tanımlanmış bir ben olmaya doğru geliştiğine giderek “ikna olan”, “daha gerçekçi bir kendilik saygısı” ile eş tutar (Jacobson, 2004).

Kararımak, Kocabaş ve Toker’ e (2016) göre Erikson, ergenlerin sağlıklı bir kimlik gelişimi doğrultusunda yetişkinliğe sağlıklı geçiş yapabileceklerini söylemiştir. Fiziksel özellikleri ile ergen, yetişkin görünümüne almaya başlar ve dünyaya bakış açısı onu algılayışı da değişmeye başlar. Birey kimlik kazandığı zaman kendisini daha iyi hisseder. Hayatına yönelik genel bir güven duygusu söz konusu olur.

Hayatın ilerleyen yılları için sabit kalıplara neden olmasa da, kimlik kazanımı sürecinin nasıl ele alındığının kişilik gelişimi açısından önemli çıkarımları olduğu düşünülmektedir. Hayatın ilerleyen evreleri ve bu evrelere eşlik eden psikolojik konuların tanımlanmasına devam eden Erikson, bazı insanların, hayattaki başarılarına, hayal kırıklıklarını kabule ve hayat döngüsüne dair bir yakınlık duygusu geliştirdiğini söyler. Buna karşın bazı insanların ise aile ve arkadaşlarından soyutlandığını, sabit günlük rutin bir hayat yaşadığını ve hem geçmiş hayal kırıklıklarına hem de geleceğe yoğunlaştığını öne sürmektedir. Yetişkinliğe dair bu kritik konuları çözüme ulaştırma ya da ulaştıramama yollarının temelleri çocuklukta çatışmalar olsa da Erikson bunun ileride telafi edilebileceği ve olayların da başlı başına önemli olduğunu ifade etmektedir (Cervone ve Pervin, 2016).

2.4.2. Kimlik gelişimi ile ilgili diğer kuramcılarının yorumları

Bugünün kuramcıları olgun kimlik için önceliklerin sorgulanması gerektiği konusunda Erikson’la aynı görüştedir, fakat artık bu süreci bir bunalım olarak betimlememektedirler. Çoğu genç insan için kimlik gelişimi sarsıcı ya da rahatsız edici fakat daha yaygın olarak bağlanmanın izlediği bir araştırma sürecidir (Berk, 2013).

Eissler ve Erikson gibi Lichtenstein da normal kimlik gelişiminde sürekliliğe vurgu yapar. Bu nedenle, ona göre kimlik kavramı “değişimin ortasında aynı kalma yetisi olarak nitelendirir”; kimlik duygusu ise “değişim boyunca sürekliliğin de bilincinde olmaktır”. Erikson ve Sullivan’ın çalışmalarından büyük ölçüde etkilenen Lynd, kimlik oluşturma sürecinde oluşan kargaşa ve zorlukların, kişinin “toplumsal durumunda açıkça özdeşleşebileceği yönlerin” bulunmamasından kaynaklandığını belirtir. Wheelis ise, kimlik duygusu oluşturmada yaşanan zorlukların, büyük ölçüde geçmişin değer sistemlerinin bozulmasının ve günümüz kuşağının bunun sonucu olarak yaşadığı üstben sorunları ile karşılaşmalarının yol açtığını belirtir. Kimlik oluşumu ile, bireyin kendini gerçekleştirme, potansiyellerini kullanması ve toplumdaki rolünü benimsemesi beklenir. Bu gelişim sürerken kimliğin ve üstbenin özdeşleşmeleri nihai değişimler süresince ilişkisi önemlidir. Greenacre(1958)’ e göre kimlik ister içsel bir ruhsal gelişim süreci, ister insanın canlı veya cansız dış bir nesneyi tanıma eylemi olsun özdeşleşme ile yakından ilgilidir. Spiegel (1959), kimliği “iç durumlara ilişkin referans çerçevesi” olarak tanımlar. Erikson, kimlik oluşumuna etki eden çevresel etmenlerin ve kişisel etmenlerin “bir araya getirilmesi” sonucu oluşmasına vurgu yapmaktadır. Lichtenstein, kimlik ve nesnel kimlik oluşumu kavramlarının insan kişiliğinin gelişimi anlatmak için benzersiz bir öneme sahip olduğunu düşünmektedir. Ona göre hayvanlar, kalıtsal içgüdü temelli otomatik davranışları sayesinde önceden biçimlendirilmiş bir uyum kimliğine sahiptir. Buna karşılık hem biyolojik hem de tarihsel bir varlık olarak insan, kendi yarattığı kimliğiyle bekası için yaşam boyu mücadele etmek zorunda olduğu bir varoluşa sahiptir. Lichtenstein’in insanın bütün gelişimini kontrol eden ve hayatta kalma ihtiyacı da dâhil tüm diğer ilke ve ihtiyaçlarından önce gelen bir kimlik ilkesi fikrini ortaya atmasının nedeni budur (akt., Jacobson, 2004).

2.4.2. Marcia’nın kimlik statüleri kuramı

Erikson, kimlik oluşturma sürecini Marcia kimlik statüleri olarak formüleştirmiştir. Kimlik geliştirme kuramını başarılı kimlik, bağımlı (ipotekli) kimlik, moratoryum kimlik, kargaşalı (dağınık) kimlik statüleri olarak sınıflandırmıştır. Marcia’ya (1980) göre kimlik; bir öz yapılanma, içsel dürtülerin, yeteneklerin, inançların ve bireysel geçmişin dinamik bir organizasyonudur. Ergen, kimlik edinme yolunda ilerlerken biricikliğini, güçlü ve zayıf yönlerini fark eder. Bu farkındalığa

ulaşamayan bireylerin kendini dışsal kaynaklara göre değerlendirmesine neden olmaktadır (şanlı, 2016).

Berk (2013) Marcia'nın kimlik statülerini aşağıdaki gibi özetlemiştir:

Başarılı Kimlik: Başarılı kimlik geliştirilmiş bireyler hali hazırda seçenekleri araştırmış, açıkça belirlemiş ve kişi kendi seçtiği bir değer ve amaçlar takımına bağlanmıştır.

Ertelenmiş Kimlik: Erteleme "gecikme, örüntüyü sürdürme" anlamına gelir. Bu bireyler henüz kesin bağlanmalara girmemişlerdir. Araştırma-bilgi toplama ve yaşamlarına yön verecek amaçlar ve değerler bulma çabasında, deneme süreci içindedirler.

İpotekli Kimlik: İpotekli kimliği olan bireyler, kendileri seçeneklerini araştırmadan değer ve amaçlara bağlamışlardır. Yetke kişiler tarafından onlar için seçilen hazır yapım bir kimliği kabul etmişlerdir. Bu yetke kişiler genellikle ana babalarıdır fakat bazen öğretmenler, dinsel önderler ya da romantik partnerler de olabilir.

Kimlik Karmaşası: Karmaşık kimliği olan bireyler açık güven duygusundan yoksundurlar. Ne değer ve amaçlara bağlanır ne de onlara etkin bir biçimde ulaşmaya çalışırlar. Seçenekleri hiçbir zaman araştırmamış ya da kimlik arayışı görevini çok tehdit edici bulmuş olabilirler.

2.4.3. Kimlik ve aile

Yaşamın ilk yıllarında anneye kurulan bağ, çocukların kişiliğinin önemli bir bölümü oluşturmaktadır ve bu durum yaşam boyunca değişmeden devam eder (Tüzün ve Sayar, 2006). Bowlby'e (1973, 1982) göre, duyarlı ebeveyne sahip olan ocuk, güvenilir bir bağ kurar ve benliğini geliştirir. Duyarlı ebeveyn ile yaşadığı deneyim sayesinde ocuk sosyal becerileri öğrenir. Özellikle, ebeveyn-ocuk ilişkilerinin kalitesi, arkadaşlıklarının kalitesini etkiler (Belsky ve Cassidy, 1994). Erken ebeveyn-ocuk ilişkisi yakın arkadaşlıklar kurma becerisi kazandırır. Ebeveynleriyle pozitif ilişkileri olan çocukların, ilerleyen süreçte yakın bir arkadaşa sahip olma olasılığı daha yüksektir. Böylece, geç çocukluk ve ergenlik döneminde güçlü, niteliksel olarak zengin arkadaşlıklar kurmak ve sürdürmek temel öneme sahiptir (Rubin, Dwyer, Booth-LaForce, Kim, Burgess ve Rose-Krasnor, 2004). Öfke, güvensizlik ve korku ile

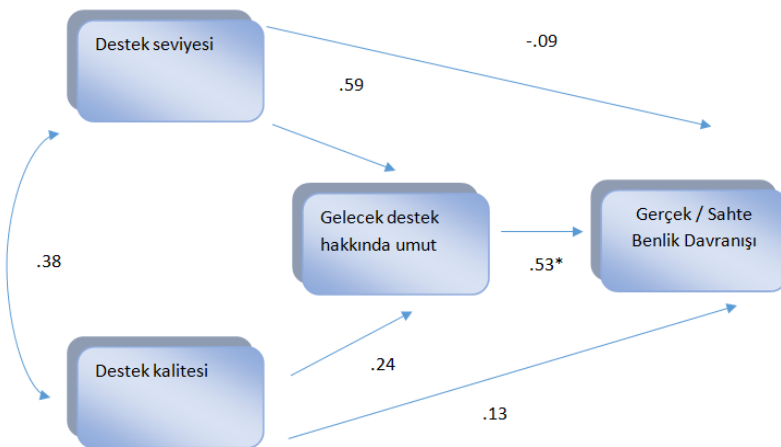
karakterize olan güvensiz bağlanmış çocuklar agresif davranışlar sergiler. Güvensiz bağlamanın olası sonuçlarından biride duygu düzenleme zorlukları ve davranış problemleridir. Buna ek olarak, güvensizlik ve kendini değersiz hissetme, problemleri içselleştirme, yalnızlık ve sosyal izolasyon duygularına yol açabilir (Kerns, Klepac ve Cole, 1996). Granot ve Mayselless (2001)'e göre, ailelerine güvensiz bağlanmış öğrenciler akranları tarafından daha fazla reddedilir. Bu noktada ebeveyn yaklaşımının önemi görülmektedir. Ergenlerin kendi kimliğini geliştirmesi, ebeveynin sunduğu ortam ile ilişkilidir. Ebeveyn uygun ortamı sağlarsa süreç içerisinde ergen kimliğini geliştirecektir. Aksi halde birey kendine, çevreye uygun sahte bir kimlik geliştirir. (Yaman, 2017). Anne babaların çocukları ile güvenli bağ kurmaları, çocukları ile duyarlı ilişki geliştirmeleri çocuklarının da arkadaş ile ilişkilerinde her zaman iletişime açık olmalarını sağlar. Anne baba ile çocuk arasında yaşanan güzel ve sevgi dolu sosyal deneyimler çocuğun sosyal yaşamdan beklentilerini şekillendirir. Ebeveynler ile kurulan güvenli bağlar çocukların akranları ile iyi ilişkiler kurmaya hazırlamakta, ebeveynler ile kurulan güvenli olmayan bağlar da akran ilişkileri zorlaştırmaktadır (Thompson, Grace ve Cohen, 2002). Bunun yanı sıra ebeveynler, çocuklarını kendi duygusal ihtiyaçları için kullandıklarında; çocuk, ebeveyne uyum sağlamaya çalışarak ebeveynin ihtiyaçlarına göre düzenlenen bir 'sahte kendilik' geliştirebilir. Sahte kimlik, çocuğun kendi kararları ve kendi kimliği ile hayatını yaşamaktansa, ebeveyni tarafından kabul görmek amacıyla geliştirdiği kimliktir (Sevük, 2017).

2.4.5. Sahte kimlik

Uğurlu (2015)'nin aktardığına göre benlik; bireylerin geçmiş yaşantılarını geleceği için beklentilerini kendisiyle yoğurarak içselleştirmesidir. Birey benliğini kendisi oluşturur. Bu kavramın oluşma sürecinde, hem içerden hem de dışardan gelen bir etki söz konusudur. Gerçekçi bir kendilik imgesi bireyin bedenini ve dış görünüşünü, benliğini, bilinçli ve bilinçli olmayan yanlarını değer ve ülkülerini kapsar. Bütünlüğe ulaşan bu ruhsal yapıya kendilik adı verilir.

Ergenlik sürecinde benlik kavramının gittikçe gelişir ve çeşitlenir hale gelmesiyle, öz-tutarsızlıklar yaygınlaşabilir (Harter ve Monsour 1992). Spesifik olarak, yanlış kendilik davranışı "kişinin gerçek benliğini yansıtmayan şekillerde" ya da "gerçek ben" olamaması olarak tanımlanır. Sahte kimlik, kişinin özünü yansıtmayacak şekilde hareket ettiği oranda yanlış davranışlardır. Klinik literatürde sahte kendilik

fenomeni, gerçek-öz benlik duygusundan yabancılaşmak olarak tanımlanır. Bu formülasyon, sahte benlik duygusunun gelişmesinde patolojik yolları vurgular ve kişinin gerçek benliğinin ebeveynleri tarafından yeterince onaylanmaması sonucu geliştiğini düşünülmektedir. Sosyal psikoloji literatüründe sahte benlik, kendini başkalarını kabullenecek biçimde sunmanın motive ettiği düşünülür. Ergenlerin, sosyal çevrenin onayını alabilmek için davranışlarını ayarladıkları ve böylece gerçek benliklerini bastırdıkları varsayılır. Ergenin, içsel düşünceleri ve duyguları ile dışsal benliği, yani dışarıya karşı sunduğu benliği birbirinden ayırmaya başlar. Özünden farklı davranışlar ergenlerin onaylanmaları ve algılarına göre şekillenir. Bu davranışlar ebeveynlerden ve akranlarından edindikleri onayın niteliği sonucu belirlenir. Yeterince onay almayan ergenlerin gerçek benliklerini bastırarak davranışlarını çevresinden onay alma ümidiyle değiştirmek için motive olduğu görülmüştür. Bireylerin çevrelerinden aldıkları şartlı destek sahte kimlik gelişimini yönlendirir. Bireyin yaşamında önemli yer tutan kişilerin beklentilerini karşılayan davranış ve tutumlar karşısında alınan onay şartlı destektir. Böylesi bir destek, Rogers'ın (1951) koşulsuz olumlu kabul terimi olarak adlandırdığı kavramın antitezi niteliğindedir. Ergenlerin, belirli şekillerde hareket etmesi, giyim tarzı akranları tarafından kabul görmesi gerekli koşullardan bazılarıdır. Bu gözlemler, akran kabulünün ve akran baskısının önemini vurgular, aynı zamanda birçok adolesanda akran uyumluluğunu da teşvik etmektedir. Böylece, ergenler başkalarının kabulünü elde etmek için gerçek benliklerini bastırmaya mecbur hissedebilirler. Başkalarından gelen onaylama eksikliğinden dolayı kişinin gerçek benliğinden yabancılaşması benlik devalüasyonuna ve sahte davranışlar sergilemesine neden olur (Harter, Marold, Whitesell ve Cobbs, 1996).

Şekil 1. Destek ve sahte kendilik davranışı için önerilen model (Harter, Marold, Whitesell ve Cobbs, 1996)

Harter ve arkadaşlarının (1996) şekil 1.'de görülen çalışmalarında belirttiği Destek ve sahte kendilik davranışı modelinde ergenin ebeveyni ve akranlarından gördüğü destek ve sahte kendilik davranışı arasındaki ilişki görülmektedir. Ergenlerin çevreden aldıkları destek ile gelecek destekler hakkındaki umudun ilişkili olduğu görülmektedir (.59). Ergenlerin gerçek ya da sahte kimlik geliştirmesini en çok etkileyen değişkenin ise çevresinde beklediği destek olduğu görülmektedir (.53). Weir ve Jose (2010)'e göre de insanların sevgi veya onayın koşullu olarak algılandığı ilişkilerde gerçek benlik konseptiyle tutarsız bir görüntü sunduklarını söyler.

Ergenler “selfconcept”teki (kendini algılama) çelişkilerin, yanlış kendilik davranışlarının neden olduğu ayrımını fark edemeyebilir. Bazı ergenler, farklı durumlar karşısında farklı davranmalarının gerçek benliklerinin bir parçası olduğunu düşünebilirler. Daha önce yapılan araştırmalar, sahte kendilik davranışının aynı zamanda ergenlerin gerçek benliklerini kusurlu olarak algıladıkları veya diğerlerinden kim olduklarını gizlemek istedikleri ile eşzamanlı olarak depresif ve endişeli bir ruh hali ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ergenlerin farklı durumlarda yaşadığı ilişkisel benlikler “çoklu benliğe” dönüşebilmektedir (Harter, Bresnick, Bouchey ve Whitesell, 1997).

Ergenlik dönemi, bireyin özgün deneyimlerini yansıtan tutarlı bir benlik duygusunun gelişmesi için kritik zorluklar sunar. Sosyalleşme baskıları, farklı bağlamlarda farklı benlikler geliştirmeye sebep olarak çoklu benlik yaratma ihtiyacı doğurur. Bununla birlikte, ergenlik çağının başlangıcında, pek çok çocuk bazen içindeki sesleri bastırarak, kendilerini küçülttüklerini ve hislerini bir kartografik haritada sakladıklarını anlatırlar. Sosyal çevrelerindeki bireylere ve yakınlıklarına göre benliklerini katman katman saklayabilirler. Sahte davranışların birinin görüşlerini ifade edememe ile yakından ilişkilidir. Ergenlerin yanlış davranışlarını betimlemeleri büyük ölçüde kişinin görüşlerini ifade edememe ile ilişkili olduğu için, sahte davranışlar son zamanlarda “ses kısıklığı” olarak da kavramlaştırılmıştır (Harter, Waters ve Whitesell, 1997). Sahte benlik davranışının “ses kısıklığı” olarak kavramsallaştırılması, yetişkin edebiyatında tanımlanan kendini susturma hipotezine benzerdir (Jack ve Dill, 1992).

Winnicott (1965), sahte benlik/kişiliğin varlığının bir derece meselesi olduğunu ve bunu “normal” bireylerin uyum sağlamanın bir yolu olarak kullandıklarını kabul etmiştir. Yani sahte benlik, sosyal olarak uyumlu olmanın önemli olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Sahte benlik bireylerin davranışlarına hâkim olduğunda, gerçek benlik için

bir kalkan görevi görür. Ancak yeterince gelişmemiş ya da olumsuz olarak kabul edilen gerçek öz, sahte benlik karşısında yok olma riski taşır. Özgün olmayan, yapay olarak kullandığımız davranışlar bizi eleştiriden ve reddedilmekten korur. Herhangi bir ortamda otantik olarak hareket etmenin kişinin kendisini başkalarının saldırısına açık hale getirdiğini düşünülür. Bununla birlikte, başkaları tarafından gerçekten bilinmediğimiz zaman, yanlış anlaşıldığımızı, gerçek benliğimizle temasımızı yitirdiğimizi ve nihayetinde yaşamın anlamını yitirebilir. Çünkü başkaları kim olduğumuzu bilmemekte, bizden farklı bir beni tanımaktalar (Jourard, 1964).

2.5. İlgili Yayın ve Araştırmalar

2.5.1. İlgili Türkçe yayın ve araştırmalar

2.5.1.1. Arkadaşlık ile ilgi araştırmalar

Çevik (2007) “Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli araştırmasında Adana’nın, Seyhan İlçe’sinde öğrenim gören 532 lise öğrencisinin gönüllü katılımı ile veri toplamıştır. Nicel yöntemle toplanan verilerin sonuçları şu şekildedir; araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun 10’den fazla arkadaşı vardır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha çok arkadaş sahibi olduğunu görülmüştür. Öğrencilerin çoğunluğunun yakın sayılabilecek 2-4 arasında arkadaşlarının olduğu; erkeklerin yakın arkadaşlarının sayısı kızlarınkinden fazla olduğu görülmüştür. Öğrencilerin birçoğunun karşı cinsten arkadaş sahibi olabildiği, arkadaşları ile genel olarak “okulda, dershanede” tanıştıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yaşadıkları anlaşmazlıkların nedenleri olarak 1. sırada “farklı dünya görüşüne sahip olma” olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Genel olarak çoğunluğunun bir arkadaştan beklentisinin başında “sırdaş ve güvenilir olma” cevabı yer alır. Öğrencilerin benlik saygısı, cinsiyet ve yakın arkadaşların sayısına göre manidar bir sonuca ulaşamamıştır.

Kahraman (2008) “Ergenlerde Arkadaşlık İlişkisi İle Mizah Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli çalışmasında, ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve mizah duygusu arasında pozitif yönlü ilişki bulmuştur. Ergenlerin cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası ve yerleşim birimi değişkenlerine göre arkadaşlık ilişkisinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bununla birlikte cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası ve yerleşim birimine göre mizah duygusu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmada yerleşim birimine göre arkadaşlık ilişkisi ve mizah duygusu arasındaki ilişki incelendiğinde ilde, ilçede yaşayan ergenlerde mizah duygusu ile arkadaşlık ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Köyde yaşayan ergenlerde ise mizah duygusu ile arkadaşlık ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Arkadaşlık ilişkisinin sadakat, bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma alt ölçekleri ile mizah duygusu arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir.

Tozlu (2014) “Üniversite Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin ve Arkadaş Gruplarının İncelenmesi” isimli çalışmasında 18-20 yaşlarında üniversiteli öğrenciler ile arkadaşlık ilişkileri ve arkadaş gruplarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel bir çalışmadır. 14 kadın 4 erkek üniversite öğrencisi ile görüşülerek açık ve kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Araştırmada toplanan verilerin çözümlenerek analiz edilmesi sonucunda, arkadaşlık kavramının “arkadaşlığın işlevi, arkadaşın niteliği ve arkadaşlığın oluşum süreci” olan temaları oluşturulmuştur. Sonuçta, arkadaş gruplarının kişiler üzerindeki “sosyal, duygusal ve akademik” etkileri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin arkadaş grupları ile sohbet konularının “kişisel ve sosyal” ağırlıklı konularda olduğu görülmüştür. Öğrenciler boş vakitlerinde arkadaş gruplarıyla yaptıkları “sosyal, fiziksel, sanatsal ve akademik” etkinlikleri tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin arkadaş gruplarının yapısı, grup-içi iletişim örüntüleri, liderlik ve grup normları ana temaları altında ele alınmıştır.

Kılavuz (2015)’un “Ortaokul 6. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerin Arkadaşlık Hakkındaki Tutumları ve Arkadaş Seçimlerini Etkileyen Etmenler” isimli çalışmasını Niğde İli Çamardı ilçesinde bulunan farklı sosyo-ekonomik düzeyleri temsil eden üç ortaokulda 301 öğrenciden veri toplanmıştır. Araştırma verileri ankette verilen genel açık uçlu sorular ile toplanmıştır. Öğrencilerin ankete verdikleri cevaplara yapılan içerik analizi sonuçları doğrultusunda; 6., 7., ve 8. sınıflardaki öğrencilerin arkadaşlık kurma ile ilgili zorluk çekmedikleri ve büyük bir çoğunluğunun arkadaş sahibi olduğu görülmüştür. Öğrenciler arkadaşlıklarını “sırdaş” olarak tanımlamışlardır. Öğrencilerin arkadaşlıklarını tanımlama biçimlerinde “cinsiyet, sınıf ve okul” değişkenlerinin manidar olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrenciler, kötü arkadaş tanımı “kötü olan, yalan söyleyen ve kötü alışkanlıklara yönlendiren kişi” şeklinde tanımlamaktadırlar. Arkadaşın; “sırdaş, iyi, temiz kalpli” özelliklerine sahip olması gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin arkadaş seçimlerinde; cinsiyet değişkeninin manidar olmadığı, ancak yarısının arkadaşının yaşını önemseydiği

bulgusuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların arkadaş seçimlerine müdahale ettiği görölmüştür. Çocukları bu yönde yönlendirdikleri ve “iyi olan, dürüst olan, çalışkan olan öğrencilerle” arkadaş olmalarını telkin ettikleri sonucuna varılmıştır.

Atmaca (2017) “Ergenlerin Benlik Saygılarının Arkadaşlık İlişkileriyle İlgili Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında İstanbul’un Avcılar ilçesinde bulunan okullardan 7. ve 8. sınıfa devam eden 319 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin arkadaş sayısının genel olarak 15’ten fazla olduğu; yakın arkadaş sayısının çoğunlukla 3-4 kişi olduğu; arkadaşlık süresinin çoğunlukla 3-5 yıl olduğu ve arkadaşlarla genellikle okulda tanışıldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin arkadaş edinmede en çok önemsedikleri özelliklerin başında “sırdaş ve güvenilir olma” gelmektedir. Ergenlerin arkadaşları ile iletişim kurabilmek ve paylaşımda bulunmak amacı ile sosyal medya araçlarını günde en az 1-2 saat kullandıkları görölmüştür. Ergenlerin çoğunun arkadaşlıklarına aile üyelerinin müdahil olduğu ve bu durumun erkek çocuklarına oranla kızlarda daha sık görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Aile üyelerinden ise en çok annelerin çocuklarına müdahale ettiği görölmüştür. Aile üyelerinin arkadaş ilişkilerine müdahil olmasının, ergenlerde benlik saygısını etkilediği söylenebilir. Arkadaşlıklarına müdahale edilmeyen ergenlerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu görölmüştür. Sonuçlar arasında 13-14 yaş ergenlerinin; yaş, cinsiyet, arkadaş sayısı, yakın arkadaş sayısı ile arkadaşlık düzeylerinin benlik saygısını manidar olmadığı görölmüştür.

2.5.2.2. Kimlik ile ilgi araştırmalar

Morsünbül (2005), “Ergenlikte Kimlik Statülerinin Bağlanma Stilleri, Cinsiyet Ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi” çalışmasında ergenliğin, Erikson’un psikososyal gelişim kuramı kimlik oluşturmak için önemli bir dönem olması ve de Bowlby’nin Bağlanma kuramında erken dönemlerde bakım sağlayan kişiler ile güvenli-güvensiz kurulan bağa dikkat çekmiştir. Çalışma bu kuramların birbirleriyle yakın ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir. Araştırmaya lise ve üniversite de öğrenimine devam eden 401 kişi dâhil olmuştur. Çalışma Ankara’da yürütölmüştür ve nitel bir araştırmadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara ışığında Kimlik statülerinin bağlanma stillerine göre farklılaştığı ancak bu farklılaşmanın sadece askıya alınmış kimlik statüsü boyutunda olduğu gözlenmiştir. Kimlik statülerinin ve bağlanma stillerinin cinsiyete

göre de farklılaşmaktadır. Çalışmada öğrenim düzeyinin değişkenleri farklı düzeyde yordadığı görülmüştür.

Atak, (2010) “Yetişkinliğe Geçişte Kimlik Biçimlenmesi ve Eylemlilik: Bireyleşme Sürecinde İki Gelişimsel Kaynak” çalışmasını 19–26 yaş arasında 700 üniversite öğrenimine devam eden genç ile gerçekleştirmiştir. Öğrencilerden topladığı veriler analiz edilmiştir. Sonuçta ebeveyne bağlanma ve eylemliliğin kimliğin önemli bir değişken olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu değişkenler keşif/esnek bağlanma ile pozitif, ipotek/uyma ve kaçınma ile negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte çalışmada kullanılan değişkenlerin her iki grupta kimlik biçimlenme sürecine benzer katkılar sağladığı görülmektedir. Kimlik biçimlenmesi gelişimsel ve varsayılan bireyleşme türlerine göre farklılaştığı bulunmuştur.

Erdoğan (2015) “Lise Öğrencilerinin Kendilik Algıları Ve Kaygı Düzeyleri” isimli çalışmasını Kocaeli İli Gölcük’te 9. 10. ve 11. sınıflarda öğrenim göremeye devam eden 1379 lise öğrencisi ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; ergenlerin kendilik algılarının akademik yeterlik, sosyal kabul ve fiziksel görünüm ve sürekli kaygı düzeyleri arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Okul türü, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, algılanan anne ve baba tutumu değişkenlerinin de kendilik algısının akademik yeterlik, sosyal kabul, fiziksel görünüm alt boyutlarında alınan puanlarda manidar bir farklılık olduğu görülmüştür. Bunu yanında; kardeş sayısı değişkeni ile kendilik algısı alt boyutlarında akademik yeterlik, sosyal kabul, fiziksel görünüm ile anlamlı düzeyde farklılaşma saptanmamıştır. Cinsiyet değişkeni açısından sosyal kabul ve fiziksel görünüm alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaşma saptanırken, akademik yeterlik alt boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunamamıştır.

2.5.2.3. Sosyal dışlanma ile ilgi araştırmalar

Yılmaz Anatca (2010) “Sosyal Dışlanmanın Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi” isimli çalışma Ankara ilinde öğrenim gören 80 üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada, dışlanmanın saldırgan davranışlar ortaya çıkarabileceği görülmüştür. Sosyal dışlanma ile saldırganlık ilişkisinin cinsiyet değişkenine bağlı kesin bir tablo ortaya koymamıştır. Bunu yanında araştırmada sosyal kabul ve sosyal dışlanma manipülasyonlarının etkisini tespit etmek için katılımcılara manipülasyon

öncesi ve sonrasında “Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği” uygulanmıştır. Manipülasyon sonucunda öğrencilerin duygularında ortaya çıkan farklılıklar manipülasyonun amacına ulaştığını göstermiştir. Sosyal dışlanma koşulunda bulunan katılımcıların manipülasyonun ardından olumsuz duygularının ortalamasında anlamlı bir artma, olumlu duygularının ortalamasında anlamlı bir azalma olduğuna görülmüştür.

Kaya (2012) “Sosyal Dışlanmaya Verilen Tepkilerin Sosyal Karşılaştırma Süreçleri Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada insanların dört temel ihtiyacına (ait olma, benlik değeri, kontrol ve anlamlı varoluş) algıladıkları tehdit düzeyi ve duyguları belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, dışlanma ile insanların dört temel ihtiyacının tehdit edildiğine yönelik duyguların artmasına ve pozitif duygularının azalmasına neden olmuştur. Çalışmada, dışlanan katılımcının gruba girebilme fırsatı sunmak becerilerinde artış sağlamıştır.

Tuhanioglu'nun (2017), “Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyumlarına Katkı Sağlayan Bireysel Ve Çevresel Faktörlerin İncelenmesi” araştırması Mersin Üniversitesinde öğrenimine devam eden 522 öğrenci ile yürütülmüştür. Öğrencilerin sosyal uyum düzeyleri ile sosyal kabul, yakın ilişki, öğretim elemanlarının empatik anlayışı, akran desteği, izolasyon ve sınıf konforu değişkenlerinin manidar olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, akademik yetkinlik ve kendilik değeri ile algılanan öğretim elemanı desteği değişkenlerinin öğrencilerin kişisel-duygusal uyum düzeyine; akademik yetkinlik, öğretim elemanlarının empatik yaklaşımı ve izolasyon değişkenlerinin ise öğrencilerin kurumsal uyum düzeyine katkı sağlayan değişkenler olduğu belirlenmiştir.

Büyükcebeci'nin (2017), “Ergenlerde Sosyal Dışlanma, Yalnızlık Ve Okul Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişki: Empatik Eğilimin Aracı Rolü” araştırması Muğla'da 8 farklı lise türünde öğrenim gören 14-18 yaşlarında 601 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışma sonucunda cinsiyet değişkeninin ergenlerin okul öznel iyi oluşunun ve okula yönelik duygu, doyum boyutlarının manidar olmadığını görülmüştür. Sınıf düzeyi değişkeninin okula yönelik duygu boyutunda ilişki olmadığı, ancak okula yönelik doyum boyutunda 9. Sınıflar manidar farklılık olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan üniversitelilerin okul öncesi eğitim almış olma durumu ile okula yönelik duygu boyutunda manidar farklılığın görülmediği, ancak okula yönelik doyum boyutunda okul öncesi eğitim alanlarda manidar farklılık görülmektedir. Okul türlerine ile ergenlerin okul öznel iyi oluşları arasındaki ilişkiye bakıldığında, okula yönelik duygu boyutunda

yine manidar bir farklılaşma görülmemiştir. Araştırmada elde edilen bulgulardan ergenlerin sosyal dışlanma ve yalnızlık düzeylerini, empatik eğilim düzeyleri aracılığı ile okul öznel iyi oluşları üzerindeki dolaylı etkilerine ilişkin sonuçlar manidardır.

2.5.1. İlgili yurt dışı yayın ve araştırmalar

Brown ve Lohr (1987), “Peer-group affiliation and adolescent self-esteem” çalışmasında ergenlik döneminde benlik kavramı ve akran-grup ilişkisi arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için benlik saygısı incelemiştir. 106 öğrenci ile yapılan çalışmada grup üyeleri ile bireyin benlik saygısı arasında doğrudan ilişki olduğu söylenebilir. Akranlar zaman zaman birbirleri hakkında yaptıkları değerlendirmeler, bir bireyin özelliklerinin ve eylemlerinin uzun bir süre boyunca gözlemlenmesine dayanır. Grubun birey hakkında sahip olduğu izlenimler; grup ilişkilerini etkileyecektir. Grubun değerlendirmeleri bireyin mevcut öz-kavramından etkilenmektedir. Grupta oluşan izlenimler neticesinde grup tarafından bireye verilen övgü ya da alaylar, bireyin benlik saygısını daha da güçlendirecek ya da zayıflatacaktır. Araştırma bulguları, kültür bilimcilerin araştırmalarında olduğu gibi, grup üyeleri arasındaki benlik saygısının grubun durumuyla önemli ölçüde ilişkili olduğu konusundaki verilerini desteklemiştir. Araştırmada incelenen değişkenler, benlik saygısındaki varyansın yaklaşık % 11'ini açıklamaktadır; bu da akran grubu üyeliğinin ergenlerin benlik saygısı üzerindeki etkisini göstermektedir. Bununla birlikte, ergenlerin öz-kavramlarıyla olan ilişkisinin, ego-kimlik ve sembolik etkileşim kuramlarından gelen ilkelerin bütünlüğüyle açıklayan önemli bir faktördür.

Moore, ve Boldero (1991). “Psychosocial development and friendship functions in adolescence” arkadaşlık değişkenleri ile ergen psikososyal gelişimi arasındaki ilişkiyi, özellikle de E. Erikson’un (1950, 1968), kimlik çalışmaları ile karşılaştırmalı olarak açıklamaya çalışmışlardır. 223 ortaokul ve lise öğrencisinin arkadaşlık ağları, arkadaşlık hakkındaki inançları, genel olarak arkadaşlık işlevleri ve en iyi arkadaşlığın özellikleri araştırılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler sırasıyla; cinsiyetler arasında, gelişimsel stilin seçiminde hiçbir farka rastlanmamıştır, çünkü cinsiyetler için farklı düzeylerde kimlik ve mahremiyet krizleri oluşmamıştır. Psikososyal gelişim durumu ile arkadaşlık kalitesi ve memnuniyeti arasında, bu değişkenlerin yaşla olan ilişkilerinin arasında pozitif bir ilişki vardır. Bunun nedeni arkadaşlık gelişimsel kazanımlara yol açabilir veya daha olgun olanların anlamlı arkadaşlıklar kurması ve

sürdürmesi daha muhtemel olabilir. Yüksek samimiyet ve kimliği olan gruplarında, daha zengin ilişki yaşandığı ve karşılıklı olarak memnun kaldıkları görülmüştür. Yüksek düzeyde psikososyal gelişim, romantik bir ilişki içinde olma olasılığının yüksek olması ile ilişkilidir. Dostluk değişkenleri için olduğu gibi, güçlü bir benlik duygusu, nispeten istikrarlı romantik bir ilişki becerisine katkıda bulunmaktadır.

Woods, Done ve Kalsi, (2009) “Peer victimisation and internalising difficulties” adlı çalışması ergenlik doğrudan ya da ilişkisel zorbalık, yalnızlık ve duygusal sorunların araştırıldığı, arkadaşlık kalitesinin potansiyel olarak ılımlı etkisini ele alan kesitsel yapıdadır. Çalışma yaş ortalaması 13.5 olan 401 ergen ile nicel yöntemlerle veri toplanmıştır. Bu çalışma, doğrudan ve ilişkisel zorbalık mağdurlarının, mağdur olmayanlara (tarafsızlar) kıyasla arkadaşlık kalitesinin daha düşüktür. Arkadaşlık kalitesinin yalnızlık ve duygusal sorunlar görülme düzeyle ilişkili olup olmadığını araştırmışlardır. Doğrudan mağdur olmayanlar, mağdur olmayanlara göre anlamlı derecede yüksek yalnızlık ve duygusal sorunları olduğunu bildirmişlerdir. Zayıf arkadaşlık kalitesi olduğunu bildirenler, dışlanma düzeyleri yüksektir. Bu, doğrudan mağdurların(dışlananların) arkadaşlık kalitesinin, bu grupta görülen yalnızlık düzeyleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Killen, Mulvey ve Hitti (2013)’de yaptığı “Social exclusion in childhood” isimli çalışmasında kişilerarası red, zorbalık ilişkilerini açıklamak için, farklılık ve korku gibi kişisel özelliklere dikkat çekmiştir. Çalışmada reddenenlerin, statü farklılıklarını korumak için grup dışı üyeleri dışlayabildiğini ifade etmektedir. Grup hedefleri, adalet ve gruplar arası ilişkiler arasındaki karmaşık etkileşimi daha iyi anlayan ergenler dahi, zaman zaman grup düşünceleri nedeniyle dışlanmayı haklı göstermeye daha istekli olabilirler. Büyük ölçüde, çoğu çocuk “önyargılı” veya “ahlaki” değildir. Geç ergenlik dönemindeki bireylerin ayrımcı davranış ve tutumlara karşı, sosyal adalet tasarımları ve yönelimleri önemlidir. Akran reddini değerlendirirken ergenin gruplar arası dinamiklerindeki potansiyel rolünü dikkate almanın önemli olduğunu ve grup kimliğini adil bir şekilde nasıl dengeleyeceğini öğrenebilmesi zor olabilmektedir. Çocuk ve ergenlerin akran reddini ve sosyal dışlanmayı değerlendirirken birden çok değişkeni nasıl tarttığı, adalet ve grup öncelikleri önemlidir. Multidisipliner bir yaklaşım (psikoloji, eğitim, davranışsal ekonomi, primatoloji, nörobilim, felsefe, dilbilim ve

sosyoloji dahil), reddedilmenin kişilik özelliklerine dayanan nedenleri belirlenme ve çözülmesine yardımcı olacaktır.

Jones, Vaterlaus, Jackson, ve Morrill, (2014). “Friendship characteristics, psychosocial development, and adolescent identity formation” isimli çalışmasında 18–23 yaş arası 702 genç yetişkin ile görüşerek psikososyal gelişim, kimlik durumu ve arkadaşlıkları hakkında bilgi toplamışlardır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, arkadaşlar arasındaki ilişki niteliklerin, güven, özerklik, inisiyatif ve endüstri düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Genç yetişkin arkadaşlıklarındaki çatışma, daha az güven, özerklik ve inisiyatif ile ilişkilidir. Bunun yanında daha yüksek seviyelerde arkadaşlık desteği, daha yüksek düzeyde inisiyatif ile negatif yönlü ilişkilidir. Elde edilen sonuçlar, arkadaşlık nitelikleri ile psikososyal gelişimin erken evreleri arasındaki ilişkilerin hem erkek hem de kadın genç yetişkinler için benzer olduğunu göstermektedir. Kimlik oluşumu ve arkadaşlık nitelikleri ve kimlik statüsü gelişimi arasında doğrudan bir ilişki gözlenmiştir. Bu bulgular, arkadaşların karşılıklı etkisine veya arkadaşların benzer kimlik durumlarına katkıda bulunan bir seçim mekanizmasına atfedilebilir. Sonuç olarak özetlersek, arkadaşlık dinamiğinin erken psikososyal gelişime ve kimlik oluşumuna olumlu ve olumsuz katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Van Doeselaar, Meeus, Koot, ve Branje (2016). “The role of best friends in educational identity formation in adolescence” 4 yıl süren uzun bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada ergenlerin eğitim kimliği, algılanan en iyi arkadaşların dengeli ilişkililiği ve en iyi arkadaşlarının eğitim kimliği arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. 464 ergenden en iyi arkadaşları tarafından sağlanan dengeli ilişki seviyesi hakkında bilgi almışlardır. En iyi arkadaşların eğitimsel kimliği, ergenlerin eğitimsel kimliğini olumlu olarak yordamıştır. Dengeli ilişkilerde en iyi bir arkadaş, ergenlerin sorunlu eğitimini yeniden gözden geçirirken, uyarlanabilir eğitimsel kimlik süreçleri de dengeli bir ilişkiyi destekleyebilir. Bu çalışmanın bulguları, ergenlerin en iyi arkadaşlarının eğitimsel kimlik boyutlarının olumlu ilişkili olduğu ve zamanla daha benzer hale geldiği hipotezini desteklememiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Yöntem başlığında; araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, araştırmanın veri toplama aracı ile verilerin analizinde kullanılacak istatistiksel teknikler kapsamında ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ilişkisine dayalı yordayıcı korelasyonel araştırma deseni kullanılmıştır. Korelasyon türü araştırmalarda değişkenlerin birlikte değişip değişmediği, birlikte değişim varsa bunun nasıl olduğu öğrenilmeye çalışılır (Karasar, 2003). Yordayıcı korelasyonel araştırma deseni, bir değişkene ait bilinmeyen değerlerin yordayıcı olarak ifade edilen diğer değişkenden yola çıkılarak ortaya konmasının amaçlandığı araştırmalarda kullanılır (Creswell, 2008). Bu çalışmada da bağımlı değişken olan Sosyal Dışlanma (SD) değişkenini, Sahte Kimlik (SK), Arkadaşlık Kalitesi (AK) cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı değişkenlerinin yordayıp yordamadığı ve yordama düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmada yordanan değişken olarak Sosyal Dışlanma (SD) değişkeni ele alınmıştır. Yordayıcı değişkenler ise Sahte Kimlik (SK), Arkadaşlık Kalitesi (AK) cinsiyet, sınıf düzeyi, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarıdır. Aynı zamanda çalışmada bireylerin SD, SK ve AK değişkenlerinin cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumuna göre farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışmada amaçlı örneklem çeşitlerinden amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik kullanılmıştır. Araştırmada maksimum veri çeşitliliğinin tercih edilmesinin temel nedeni mümkün olduğunca farklı katılımcıdan çok yönlü görüş alabilmektir (Creswell, 2012). Araştırmada, liselere giriş farklı puan aralığını temsil

edecek nitelikte okullar belirlendi. Bu amaçla okullar giriş taban puanlarına göre gruplara ayrılmıştır. Örnekleme, 2017–2018 eğitim-öğretim yılında Sivas ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi liseler okul giriş taban puanları “401 ve üzeri”, “400 ve 351 arası”, “350 ve 300 arası” ve özel yetek sınavıyla girilen okullar olarak kategorize edilmiştir. Okul taban puanlarına göre kategorize edilen okullardan her bir puan aralığından bir okul random olarak seçilmiştir. Belirlenen okullarda öğrenimine devam 530 lise öğrenciden veri toplanmıştır. Toplanan verilerin 16 tanesi eksik ya da hatalı doldurulduğu, 4 tanesi uç değer olduğu için çıkarılmıştır. Sonuç olarak 510 kişi çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Çalışma grubuna dâhil edilen liseler belirlenirken okulların taban puanlarına göre belirlenmiş; daha sonra düşük, orta ve yüksek puan gruplarından rastgele liseler belirlenmiştir. Çalışma grubuna ilişkin temel bilgiler Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Çalışma Grubuna İlişkin Temel Bilgiler

	Kişisel Bilgiler	f	%
Cinsiyet	Kız	275	53,5
	Erkek	239	46,5
Okul taban Puanı	455,292 taban puan	133	25,9
	350,972 taban puan	152	29,6
	370,221 taban puan	156	30,4
	Yetenek sınavı	73	14,2
	Toplam	514	100,0

Tablo 3’de görüldüğü üzere çalışma grubunun %53.5’i kız öğrencilerden %46.5’i ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere cinsiyete göre dağılım dengeli alınmıştır. Okul taban puanlarına göre ise grubun %25.9’u 455.292 taban puanı ile öğrenci alan okullardan, %29.6’sı 350.972 taban puanı ile öğrenci alan okullardan, %30.4’ü 370.221 taban puanla öğrenci alan okullardan ve %14.2’si yetenek sınavı ile öğrenci alan okullardan oluşmaktadır. Yine dağılıma bakıldığında puanlara göre dağılımında dengeli olduğu görülmektedir.

3.3. Veriler ve Toplanması

Tüm uygulamalar, Milli Eğitim Bakanlığından gerekli araştırma izni alındıktan sonra araştırmacı tarafından ders ortamında yapılmıştır. Uygulamaya başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılar ölçekleri gönüllü olarak doldurmuşlar ve uygulama esnasında araştırma ve/veya ölçekler ile ilgili sorulan sorular araştırmacı tarafından yanıtlanmıştır. Tüm ölçek setinin uygulanması yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu gibi değişkenlerin belirlenmesi, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Kişisel Bilgi Formu kullanılarak gerçekteştirilmiştir. Ayrıca veriler Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik ve Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir.

Aşağıda bu ölçeklerin psikometrik özellikleri, ölçeklerin veri setinin analizine uygun olup olmadıkları hakkında bilgi verilmiştir.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu değişkenlerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.4.2. Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ)

Bireyin sosyal gruplardan dışlanması ya da amaçlı olarak göz ardı edilmesi durumlarını değerlendirebilmek amacı ile Gilman ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilmiş olan Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Deneyimleri Ölçeği, Akın, Doğan, Atik, Akın, Gönülalan ve Çebiş (2014) tarafından Türkçeye uyarlanarak, geçerlik ve güvenilirliği incelenmiştir. Ölçek iki alt boyutlu (önemsenmeme ve dışlanma) 11 maddelidir. Ölçek 5'li derecelendirmeye ile ölçüm yapmaktadır ("1-Hiçbir zaman", "2-Nadiren", "3-Sık sık", "4-Genellikle", "5-Her zaman"). Bu ölçekte ters kodlanmış maddeler bulunmamaktadır. Ölçekten yüksek puan alınması, yüksek düzeyde sosyal

dışlanma algısını göstermektedir. Ölçekten en yüksek olarak 55 puan, en düşük 11 puan alınabilmektedir. Ölçekte yapı geçerliğinin sağlanabilmesi için yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %76.65'ini açıkladığı ve faktör yük değerlerinin, .77 ile .90 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin birinci alt boyutunda (önemsememe) 5 madde, ikinci alt boyutunda (dışlanma) 6 madde yer almaktadır. Ölçek maddelerinin faktör yük değerlerinin, .71 ile .88 arasında değiştiği görülmektedir. Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı birinci alt boyutunda .93, ikinci alt boyutunda .90, ölçekte yer alan tüm maddelerin toplamında .89 değerlerini aldığı görülmektedir. Ölçeğin düzeltilmiş madde-test korelasyonları .51 ile .70 arasında değerler aldığı görülmektedir.

SDÖ'nin elde edilen verilerle ne derece uyum gösterdiğini incelemek amacıyla veri grubu üzerinde doğrulayıcı faktör analizi araştırmacı tarafından tekrar sınanmıştır. Elde edilen veri grupları üzerinde yapılan analiz sonucunda ortaya çıkan uyum istatistikleri Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4 SDÖ Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Türkiye
χ^2/sd	3.78
RMSEA	0.07
GFI	0.94
AGFI	0.92
RMR	0.05
NNFI	0.96
CFI	0.97

Tablo 4'te görüldüğü gibi χ^2/sd oranlarının 5'in altında olması, RMSEA değerlerinin .10'dan küçük olması, RMR değerlerinin .10'un altına olması ve GFI, NNFI, CFI değerlerinin .90'ın üzerinde olması model veri uyumunun mükemmel olduğunu göstermektedir (Thompson, 2000).

Ayrıca ölçeğin Cronbach Alpha İç Tutarlılık katsayısı önemsemem alt boyutu için 0.82, dışlanma alt boyutu için ise .86 olarak hesaplanmıştır.

3.4.3. Sahte Kimlik Ölçeği (SKÖ)

Bireyin yanlış ya da sahte olduğunu hissettiği genelleştirilmiş benlik algısını değerlendirmek amacıyla Weir ve Jose, (2010) tarafından geliştirilen ölçek, "Ergenler

İçin Sahte Kimlik Ölçeği” Akın, Demirci, Yılmaz, Işık (2013) tarafından Türkçeye uyarlanarak, geçerlik ve güvenilirliği incelenmiştir. Sahte Kimlik/Benlik Algısı Ölçeği 16 maddeden ve iki alt boyuttan (Sahte benlik ve Sosyal kaygı) oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçekte 1., 7., 12. maddeler ters kodlanmıştır. Ölçek 5’li bir derecelendirmeye sahiptir (“1-Hiç katılmıyorum”, “2-Katılmıyorum”, “3-Kararsızım”, “4-Katılıyorum”, “5-Tamamen Katılıyorum”). Ölçekten yüksek puan alınması, bireyin sahte benlik algısının da yüksek olduğu yönünde yorumlanmaktadır. Ölçekten alınan en yüksek puan 95, en düşük puan 16’dır. Ölçeğin genel iç tutarlılık katsayısı .75’dir, düzeltilmiş madde toplam korelasyonları .18 ila .49 arasındadır. Birinci alt boyutunun (Sahte benlik) maddelerinin faktör yükleri varyansın % 30.0 ’unu açıklamaktadır. İkinci alt boyutunun (Sosyal kaygı) pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmüştür (r = .47).

SKÖ’nin toplanan verilerle ne derece uyum gösterdiğini incelemek amacıyla veri grubu üzerinde doğrulayıcı faktör analizi araştırmacı tarafından tekrar sınanmıştır. Elde edilen veri grupları üzerinde yapılan analiz sonucunda ortaya çıkan uyum istatistikleri Tablo 5’de özetlenmiştir.

Tablo 5 SKÖ Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2/sd	3.77
RMSEA	.08
GFI	.91
IFI	.89
SRMR	.07
NNFI	.87
CFI	.89

Tablo 5’de görüldüğü gibi χ^2/sd oranlarının 5’in altında olması, RMSEA değerlerinin .10’dan küçük olması, SRMR değerlerinin .10’a eşit ya da altında olması ve IFI, GFI, NNFI, CFI değerlerinin .80’in üzerinde olması model veri uyumunun kabul edilebilir olduğunu göstermektedir (Thompson, 2000).

SKÖ için hesaplanan Cronbach Alfa değeri ise; .68 olarak bulunmuştur.

3.4.4. Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği (AKÖ)

Arkadaşlığın bireyler üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacı ile Thien, Razak ve Jamil (2012) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçek Akın, Karduz ve Akın tarafından 2014 yılında Türkçeye uyarlanmıştır. Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği,

dört alt boyut ve 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 6'lı olarak derecelendirilmiştir (“1- Hiç katılmıyorum”, “6- Tamamen katılıyorum”). Arkadaşlık kalitesi ölçeği alt boyutlara göre ve toplam olarak puanlanabilmektedir. Yüksek puan alınması, arkadaşlık kalitesi düzeyi yüksek olarak yorumlanabilmektedir. Ölçeğin birinci alt boyutu 6 madde (yakınlık), ikinci alt boyutu 3 madde (yardım), üçüncü alt boyutu 4 madde (kabul) ve dördüncü alt boyutu 8 madde (güvenlik) olarak belirlenmiştir. Ölçek uyarlanmadan önceli orijinal hali iç tutarlılık güvenirlik katsayıları birinci alt boyutunda .83, ikinci alt boyutunda .81 , üçüncü alt boyutunda .84, dördüncü alt boyutunda .88 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasının Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayıları birinci alt boyutunda .75, ikinci alt boyutunda .81 , üçüncü alt boyutunda .77, dördüncü alt boyutunda .82, ölçek maddelerinin tümünün toplam alfa değeri ise .91 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin maddelerinin madde toplam korelasyon katsayılarının .38 ile .67 arasında sıralandığı görülmüştür.

AKÖ'nin toplanan verilerle ne derece uyum gösterdiğini incelemek amacıyla veri grubu üzerinde de doğrulayıcı faktör analizi araştırmacı tarafından tekrar sınanmıştır. Elde edilen veri grupları üzerinde yapılan analiz sonucunda ortaya çıkan uyum istatistikleri Tablo 6'da özetlenmiştir.

Tablo 6. AKÖ Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Değerler
χ^2/sd	2.44
RMSEA	.05
GFI	.92
AGFI	.90
SRMR	.04
NNFI	.97
CFI	.98

Tablo 6'da görüldüğü gibi χ^2/sd oranlarının 5'e eşit ya da altında olması, RMSEA değerlerinin .10'dan küçük olması, SRMR değerlerinin .10'dan küçük olması ve GFI, AGFI, NNFI, CFI değerlerinin .90'ın üzerinde olması model veri uyumunun iyi olduğunu göstermektedir (Thompson, 2000).

AKÖ için hesaplanan Cronbach Alfa değerleri ise; güvenlik boyutu için .80, yakınlık ve kabul boyutları için .76, yardım boyutu için .81 ve tüm ölçek için .90 olarak hesaplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan analizin varsayımlarının sınanması, betimsel istatistiklerin belirlenmesi, yordayıcılık etkisinin incelenmesi ve kişisel bilgi formunda yer alan değişkenlere göre farklılaşma olup olmadığının sınanmasında IBM SPSS 20 programı kullanılmıştır.

Yordayıcılık etkisi için bağımsız değişken sayısı birden fazla olduğu için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinde değişkenlerin en az eşit aralık istisna durumlarda sınıflama ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenler olmaları ve normal dağılım göstermeleri gerekmektedir (Büyüköztürk, 2005). Bir değişkenin bağımsız bir şekilde diğer değişkenler üzerinde etkisi olup olmadığını ölçmek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmaktadır (Hoy, Tarter ve Bliss, 1990).

Kişisel bilgi formunda yer alan değişkenlere göre farklılaşma olup olmadığının sınanmasında ise SD, SK ve AK olmak üzere üç bağımlı değişken olmasından dolayı MANOVA uygulanmıştır. MANOVA'ya ilişkin örneklem büyüklüğü, normallik, uç değerlerin kontrolü, doğrusallık, varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği gibi varsayımların sağlanması söz konusudur. MANOVA'da her bir hücrede minimum sahip olunan bağımlı değişken sayısından daha fazla katılımcı sayısının olması gerekmektedir (Pallant, 2007: 277)

3.5.1. Kayıp Veriler

Kayıp veri, bir gözlemdeki değişkenlere ilişkin veri ya da verilerin eksikliği durumunda ortaya çıkan ve bilgi kaybına neden olan bir sorundur. Kayıp veri sorununa yanıtlayıcıların kendisi neden olabileceği gibi çalışma tasarımı, araştırılan birimler, araştırmacının kendisi ve kontrol altına alınamayan bazı durumlar da neden olabilmektedir (Barnard ve Meng, 1999).

Bu araştırmada 16 tane kayıp veri olduğu gözlenmiştir ve bu veriler araştırmadan çıkarılmıştır.

Analiz sonuçlarını olumsuz yönde etkileyen bir diğer durum ise Uç Değerlerdir.

3.5.2. Uç Değer

Uç değerler, veri setinde diğer gözlemlerden uzakta olan; yani diğer değerlere göre aşırılık gösteren gözlem noktalarıdır. Tabachnick ve Fidell (1996)'e göre araştırmaya dahil edilen katılımcıların örneklemin alındığı evrenin bir üyesi olmaması ya da diğerlerinden farklılaşması uç değere neden olabilmektedir.

Uç değerler, “tek değişkenli” ve “çok değişkenli” olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Tek değişkenli uç değerleri belirlemek amacıyla toplanan veriler öncelikle standart Z puanlarına dönüştürülmüş, daha sonra bu puanların -3 ve +3 aralığının dışında kalan değerler veri setinden çıkarılmıştır. Buna göre 4 veri analiz dışı bırakılmıştır.

Çok değişkenli uç değerleri belirlemek için “Mahalanobis Uzaklıkları” hesaplanmıştır. Mahalanobis Uzaklığı, gözlemlerin veri merkezine olan uzaklıklarını hesaplamak için kullanılan bir ölçüdür (Tabachnick ve Fidell, 1996). Araştırma kapsamındaki verilerde çok değişkenli uç değere rastlanmamıştır.

3.5.3. Çok Değişkenli Normallik

Çok değişkenli regresyon parametrelerinin kestirilmesinde kullanılan ve en temel kestirim yöntemi olarak kabul edilen en çok olabilirlik yönteminin kullanılabilmesi için çok değişkenli normallik varsayımının sağlanması gerekmektedir. Çok değişkenli normallik, tüm değişkenlerin ve değişkenlerin tüm doğrusal kombinasyonlarının normal olarak dağılması durumudur (Tabachnick ve Fidel, 2007).

Çok değişkenli normalliği test etmek için tek değişkenli ve iki değişkenli normallik testleri kullanılmaktadır. Bu araştırmada tek değişkenli normallik, için Kolmogrow Smirnov testi uygulanmıştır. Önemlilik testi sonucu manidarlık düzeyinin .05'in üzerinde olması normalliğin sağlanmadığını gösterir. KS testi sonucu normalliğin sağlanmadığı görülürse çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenir. Çarpıklık katsayısının +1 ile -1 arasında olması tek değişkenli normalliğin sağlandığının göstergesidir. KS Testi, çarpıklık ve basıklık katsayıları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7 Değişkenlere İlişkin Kolmogrow Smirnov Katsayıları

Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov	Çarpıklık	Basıklık
SD	,087	,000	-,396
ONM	,220	,000	1,351
DSLN	,083	,000	-,396
SK	,046	,012	,002
SB	,077	,000	,246
SYK	,070	,000	-,119
AK	,042	,033	-,354
GVN	,042	,035	-,037
YKN	,096	,000	-,588
KBL	,095	,000	-,672
YRDM	,125	,000	-,538

Tablo 7’de görüldüğü gibi tüm değişkenlere ilişkin normallik testi sonucu KS değerlerinin manidarlığı.05’in altındadır ancak çarpıklık ve basıklık katsayıları incelendiğinde +1 ile -1 değerleri arasında olmasından dolayı normal bir dağılım gösterdikleri söylenmektedir.

Verilerin iki değişkenli normallik varsayımını test etmek amacıyla incelenen saçılma diyagramları matrisine göre değişkenlerin iki değişkenli normal dağılıma sahip olduğu gözlenmiştir. İki değişkenli normallik varsayımını için elde edilen saçılım diyagramı Ek 1’de verilmiştir.

3.5.4. Çoklu Doğrusallık

Doğrusallık, homojenliğin bağımlı değişken ya da değişkenlerin yordayıcı değişkenler aralığında varyanslarının eşit olduğu varsayımını gösterdiğinde değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiyi ifade eder (Hair ve diğerleri, 1992). Çoklu doğrusallık ise değişken çiftleri arasındaki ilişkinin doğrusallığını ifade etmektedir. Ek 1 sonucu elde edilen saçılım diyagramı değişkenler arasındaki çoklu doğrusallığın sağlandığını da göstermektedir.

3.5.5. Çoklu Bağlantı

Çoklu bağlantı, yapısal eşitlik modellerinde değişkenler arasındaki basit korelasyon katsayısının 0.85’den yüksek olması durumunda ortaya çıkan bir sorundur (Kline, 2005). Değişkenler arasında çoklu bağlantı olması durumunda karşılaşılabilecek en büyük problem standart hataların olduğundan yüksek kestirilmesidir. Yüksek

standart hatalar nedeniyle t değerleri küçüleceğinden 2. tip hata oranı artabilecektir (Pedhazur, 1997).

Çoklu bağlantının ortaya çıkarılmasında kullanılan en önemli ve etkin yöntem, yordayıcılar arasındaki korelasyon matrisinin, katsayıların, varyans büyütme faktörünün (Variance Inflation Factor-VIF) ve tolerans değerinin (tolerance) incelenmesidir (Cohen, Cohen, West ve Aiken, 2003; Pedhazur, 1997). VIF, değişkenlerin ilişkili olmaması durumunda her bir regresyon katsayısının varyansındaki artışı veren indekstir (Cohen, Cohen, West ve Aiken, 2003). Değişkenler arasındaki ilişki en yüksek düzeydeyken VIF değeri ∞ ; ilişki yoksa 1'dir. Tolerans değeri, bir yordayıcı değişkendeki varyansın diğer yordayıcı değişkenlerden bağımsız olarak açıklanma miktarıdır. VIF değerinin 10 ya da 10'dan büyük ($VIF \geq 10$); Tolerans değerinin ise .10 ya da .10'dan küçük ($Tolerans \leq .10$) olduğu durumlarda çoklu bağlantı probleminin varlığından bahsedilebilir.

Araştırma kapsamında elde edilen VIF ve tolerans değerleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8 Değişkenlere İlişkin VIF ve Tolerans Katsayıları

Değişkenler	Tolerance	VIF
SK	,322	3,108
SB	,700	1,428
SYK	,751	1,331
SD	,741	1,349
ONM	,781	1,280
DSLN	,752	1,330
GVN	,555	1,800
YKN	,500	2,001
KBL	,464	2,154
YRDM	,560	1,785
Cinsiyetiniz	,900	1,111
Okul taban puanları	,958	1,044
Yaşamınızın büyük kısmını nerede geçirdiniz?	,951	1,051
Sosyo-ekonomik düzeyinizi nasıl tanımlarsınız?	,958	1,044
Kendinizi akademik anlamında ne seviyede görüyorsunuz?	,963	1,038

Tablo 8'de görüldüğü üzere VIF ve Tolerans değerlerine göre değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi gözlenmemektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde öncelikle araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir, daha sonra elde edilen bulgular ilgili literatür ve araştırmalar ışığında yorumlanıp tartışılmıştır.

4.1. Bulgular

Bu başlık altında araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular amaç sıralamasına göre sunulmuştur.

4.1.1. Ergenlerde Sosyal Dışlanmanın Önemsememe Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında belirlenen bağımsız değişkenlere göre “Sosyal Dışlanma-Önemsememe (ONM)” bağımlı değişkeninin yordanmasına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Sosyal dışlanma alt boyutu olan Önemsememe alt boyutuna ilişkin regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	B	Std. Hata	Beta	t	p	Kısmi r	İkili r	R	R ²	F	p
Sabit	6.489	1.518		4.275	.000						
Cinsiyet	-.027	.274	-.004	-.098	.922	-.004	-.004				
Okul taban puanları	.105	.131	.033	.804	.422	.036	.032				
Yaşamınızın büyük kısmını nerede geçirdiniz	-.279	.183	-.062	-1.523	.128	-.068	-.061				
Sosyo-ekonomik düzeyinizi nasıl tanımlarsınız	-.018	.395	-.002	-.045	.964	-.002	-.002	.44	.18	10.855	.000
Kendinizi akademik anlamında ne seviyede görüyorsunuz	.010	.249	.002	.038	.970	.002	.002				
SK SB	.169	.028	.282	6.114	.000*	.264	.246				
SYK	.002	.039	.003	.058	.954	.003	.002				
GVN	.020	.021	.050	.934	.351	.042	.038				
AK YKN	.018	.029	.036	.639	.523	.029	.026				
KBL	-.224	.040	-.318	-5.594	.000*	-.243	-.225				
YRDM	-.016	.043	-.020	-.378	.705	-.017	-.015				

*p<.05

Tablo 9’da görüldüğü gibi sosyal dışlanmanın alt boyutu olan *Önemsememe* (ONM) değişkeni için araştırma kapsamında ele alınan yordayıcı değişkenlerden kişisel bilgiler boyutundaki cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu değişkenlerin manidar bir yordayıcı olmadığı ($p>.05$) görülmektedir. Sahte kimliğin alt boyutlarından sahte benlik manidar bir yordayıcı iken ($p<.05$) sosyal kaygı manidar değildir ($p>.05$). Arkadaşlık kalitesi değişkeninin alt boyutları için ise yalnızca kabul alt boyutunun manidar olduğu görülmektedir ($p<.05$). Güven, yakınlık ve yardım boyutları önemsememe değişkeninin manidar bir yordayıcısı değildir ($p>.05$). Kısaca sosyal dışlanma değişkeninin *Önemsememe* alt boyutunu, sahte benlik ve kabul değişkenleri manidar düzeyde yordamaktadır.

Sahte benlik değişkenindeki bir birimlik değişim önemsememe düzeyinde yaklaşık .17 birim artışa neden olmaktadır. Bunun anlamı sahte benlik oluşturan bireyler çevreleri tarafında önemsememedeki her birimlik değişimi için .17 birim daha

fazla karşı karşıya gelmektedirler. Arkadaşlık kalitesi kabul alt boyutundaki bir birimlik değişim ise Önemsenmeme alt boyutunda .22 birim azalmaya neden olmaktadır. Yani; Önemsenmeyen bireylerin arkadaşları tarafından kabul görmeleri daha düşüktür. Beta katsayıları incelendiğinde bu iki değişkenden kabul değişkeninin (.318) sahte benlik değişkenine göre (.282) daha etkili olduğu görülmektedir.

Sahte benlik değişkeni ile önemsenmeme değişkeni arasındaki korelasyon katsayısı .25'tir. Aralarında pozitif zayıf bir ilişki vardır. Sahte benlik arttıkça önemsenmeme ortaya yakın bir düzeyde artmaktadır. Kabul değişkeni ile aralarındaki korelasyon katsayısı -.22'dir. Yani önemsenmeyen bireyler arkadaşları tarafından daha az kabul gören bireylerdir.

Bu iki değişken birlikte önemsenmeme değişkeninin %18'ini açıklamaktadır. Bunun anlamı çevresi tarafında önemsenmeyen bireylerin bu davranışlara karşı karşıya kalmalarında araştırmada ele alına ve manidar olan (sahte benlik, kabul) değişkenlerden farklı değişkenlerin etkili olduğudur. Araştırma sonucunda ulaşılan regresyon denklemi şöyledir;

$$\text{Önemsenmeme} = 6.49 + 0.17 * \text{Sahte Benlik} - 0.22 * \text{Kabul}$$

4.1.2. Ergenlerde Sosyal Dışlanmanın Dışlanma Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında belirlenen bağımsız değişkenlere göre “Sosyal Dışlanma-Dışlanma (DSLNLN)” bağımlı değişkeninin yordanmasına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Sosyal dışlanma alt boyutu olan Dışlanma alt boyutuna ilişkin regresyon analizi sonuçları regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	B	Std. Hata	Beta	t	p	Kısmi r	İkili r	R	R ²	F	p
Sabit	.667	2.876		.232	.817						
Cinsiyet	.145	.519	.012	.280	.780	.013	.011				
Okul taban puanları	-.103	.248	-.017	-.418	.676	-.019	-.016				
Yaşamınızın büyük kısmını nerede geçirdiniz?											
Kişisel Bilgiler											
sosyo-ekonomik düzeyinizi nasıl tanımlarsınız ?	1.161	.347	.134	3.341	.001*	.148	.132				
kendinizi akademik anlamında ne seviyede görüyorsunuz ?	.976	.749	.052	1.303	.193	.058	.051	.47	.21	13.067	.000
Sahte Kimlik											
SB	.052	.052	.045	.988	.324	.044	.039				
SYK	-.021	.073	-.013	-.293	.770	-.013	-.012				
GVN	.058	.041	.076	1.437	.151	.064	.057				
Arkadaşlık Kalitesi											
YKN	.172	.054	.174	3.159	.002*	.140	.125				
KBL	.290	.076	.213	3.820	.000*	.169	.151				
YRDM	.093	.082	.060	1.137	.256	.051	.045				

*p<.05

Tablo 10’da görüldüğü gibi sosyal dışlanmanın alt boyutu olan *Dışlanma* (DSLN) değişkeni için araştırma kapsamında ele alınan yordayıcı değişkenlerden kişisel bilgiler boyutundaki yaşamını geçirdiği yerleşim yeri dışındaki cinsiyet, okul taban puanı, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu değişkenlerinin manidar bir yordayıcı olmadığı ($p>.05$) görülmektedir. Yaşamını geçirdiği yerleşim yeri değişkeni Dışlanma boyutunun manidar bir yordayıcısı olarak görülmektedir ($p<.05$). Bu değişken köy, ilçe, il merkezi ve büyük şehir kategorilerinden oluşmaktadır. Arkadaşlık kalitesi değişkeninin yakınlık ve kabul alt boyutlarının manidar olduğu görülmektedir ($p<.05$). Güven ve yardım alt boyutları dışlanma değişkeninin manidar bir yordayıcısı değildir ($p>.05$). Kısaca sosyal dışlanma değişkeninin *Dışlanma* alt boyutunu yakınlık ve kabul değişkenleri manidar düzeyde yordamaktadır.

Yaşamının büyük kısmını daha büyük şehir merkezinde geçiren bireylerin dışlanma ile karşılaşmaları 1.161 birim artmaktadır. Yani daha büyük şehir merkezlerinde yaşayan bireyler daha çok dışlanma ile karşılaşmaktadırlar. Arkadaşlık

kalitesi alt boyutlarından yakınlık değişkenindeki bir birimlik değişim dışlanma değişkeninde .17 birim pozitif yönde değişime neden olmaktadır. Arkadaşlık kalitesinde yakınlık gösterme eğilimi fazla olan bireyler daha fazla dışlanma ile karşılaşmaktadırlar. Kabul değişkeni için de benzer sonuç görülmektedir. Kabul alt boyutundaki bir birimlik değişim dışlanma değişkeninde .29 birim artışa neden olmaktadır. Beta katsayıları incelendiğinde bu değişkenlerin önem sırasının kabul (.213), sahte yakınlık (.174) ve yerleşim yeri (.134) şeklinde olduğu görülmektedir.

Yaşamını geçirdiği yerleşim yeri değişkeni ile dışlanma değişkeni arasındaki korelasyon katsayısı .13'tür. Aralarında pozitif zayıf bir ilişki vardır. Büyük şehirde yaşayanlar daha çok dışlanma ile karşılaşmaktadır. Yakınlık değişkeni ile de aralarındaki korelasyon katsayısı .13'tür. Yakınlık arttıkça dışlanma da zayıf düzeyde artmaktadır. Kabul değişkeni ile aralarındaki korelasyon katsayısı .15'dir. Yani dışlanan bireyler arkadaşları tarafından daha çok kabul gören bireylerdir.

Bu üç değişken birlikte dışlanma değişkeninin %21'ini açıklamaktadır. Araştırma sonucunda ulaşılan regresyon denklemi şöyledir;

$$Dışlanma = 0.667 + 1.161 * Yaşamını geçirdiği yerleşim yeri + 0.172 * Yakınlık + 0.290 * Kabul$$

4.1.3. Ergenlerin Sosyal Dışlanmasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında belirlenen bağımsız değişkenlere göre "Sosyal Dışlanma (SD)" bağımlı değişkeninin yordanmasına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11. Sosyal dışlanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları

	B	Std. Hata	Beta	t	p	Partial	Part	R	R2	F	p
Sabit	7.403	2.951		2.509	.012						
Cinsiyet	-.039	.527	-.003	-.074	.941	-.003	-.003				
Okul taban puanları	.030	.256	.005	.117	.907	.005	.005				
Yaşamınızın büyük kısmını nerede geçirdiniz?	.918	.364	.105	2.525	.012	.112	.104				
sosyo-ekonomik düzeyinizi nasıl tanımlarsınız?	1.178	.778	.063	1.515	.130	.067	.062	.39	.14	12.833	.000
Kendinizi akademik anlamında ne seviyede görüyorsunuz?	.287	.491	.024	.583	.560	.026	.024				
SK	.132	.033	.167	4.024	.000*	.177	.165				
AK	.106	.014	.319	7.592	.000*	.321	.312				

*p<.05

Tablo 11’de görüldüğü gibi sosyal dışlanma (SD) değişkeni için araştırma kapsamında ele alınan yordayıcı değişkenlerden kişisel bilgiler boyutundaki cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu diğer boyutlarda olduğu gibi manidar bir yordayıcı olarak ($p>.05$) gözlenmemiştir. Sahte kimlik (SK) ve Arkadaşlık kalitesi (AK) değişkenleri incelendiğinde bu değişkenlerin manidar olduğu görülmektedir ($p<.05$).

Sahte kimlik değişkenindeki bir birimlik değişim sosyal dışlanmada pozitif yönde .13 birim değişim meydana getirmektedir. Bunun anlamı bireylerde sahte kimlik eğiliminin artması sosyal dışlanmada artışa neden olacaktır. Arkadaşlık kalitesindeki bir birimlik değişim ise sosyal dışlanma alt boyutunda yaklaşık .11 birim pozitif yönde bir değişime neden olmaktadır. Beta katsayıları incelendiğinde bu iki değişkenden Arkadaşlık kalitesi değişkeninin (.319) sahte kimlik değişkenine göre (.167) daha etkili olduğu görülmektedir.

Sahte kimlik değişkeni ile sosyal dışlanma değişkeni arasındaki korelasyon katsayısı yaklaşık .16’dır. Aralarında pozitif zayıf bir ilişki vardır. Sahte kimlik arttıkça sosyal dışlanma zayıf düzeyde artmaktadır. Arkadaşlık kalitesi ile aralarındaki korelasyon katsayısı .31’dir. Yani arkadaşlık kalitesi arttıkça sosyal dışlanma orta düzeyde artmaktadır.

Bu iki değişken birlikte sosyal dışlanma değişkeninin %14'ünü açıklamaktadır. Bunun anlamı çevresi tarafında sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin bu davranışlara karşı karşıya kalmaları araştırmada ele alınan ve manidar olan (sahte kimlik, arkadaşlık kalitesi) değişkenlerinden farklı değişkenlerin etkili olduğudur. Araştırma sonucunda ulaşılan regresyon denklemi şöyledir;

$$\text{Sosyal Dışlanma} = 7.403 + 0.132 * \text{Sahte Kimlik} + 0.106 * \text{Arkadaşlık Kalitesi}$$

4.1.4. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Cinsiyete İlişkin Bulgular

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin cinsiyete göre manidar düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını araştırmak için MANOVA uygulanmıştır. Araştırmadaki bağımlı değişken sayısı birden fazla olduğu için uygun istatistiksel yöntem olarak MANOVA kullanılmıştır.

Analize başlamadan önce MANOVA için gerekli varsayımlar sınanmıştır. Bağımlı değişken sayısı birden fazladır (SD; SK; AK) ve bu değişkenler verilerin analiz başlığında rapor edildiği gibi normal dağılım göstermektedir. Cinsiyet değişkeni iki kategorili bir değişkendir. Kovaryans matrislerinin eşitliği varsayımı için Box's M istatistiği incelenmiştir. Bu istatistik değerinin .05'ten büyük olması gruplara ait kovaryans matrislerinin eşit olduğunu göstermektedir (Box's M=05.029. p=.544). Bu durumda MANOVA test istatistiği için Wilk's lambda kullanabilir.

Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin cinsiyete göre manidar düzeyde farklılık düzeyini yorumlamak için Wilk's lambda değeri yorumlanmıştır. Bu değerin .05 düzeyinde manidar olduğu görülmektedir ($\omega=.965$. p=.000). Buna dayanarak kız ve erkek grupları arasında SD, SK ve AK değişkenlerinin doğrusal kombinasyonu üzerinde manidar bir fark bulunmaktadır denilebilir (p<.05). Ayrıca kısmi eta kare değerleri incelendiğinde bağımlı değişkenlerindeki değişimin %4'ü grup değişkeni tarafından açıklandığı gözlenmiştir.

Manova istatistiğine ek olarak gruplar arası farklılaşmanın bağımlı değişkenler üzerinde nasıl değiştiğini görmek için MANOVA sonuçları yorumlanmıştır. Cinsiyet değişkeninin SK; SD ve Ak değişkenlerine ait MANOVA sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. SD, SK ve AK değişkenlerinin Cinsiyet değişkenine göre MANOVA sonuçları

Değişkenler		Kareler		Kareler		p	eta kare
		Toplamı	sd	Ortalaması	F		
cinsiyet	SD	41.983	1	41.983	1.067	.302	.002
	SK	82.931	1	82.931	1.310	.253	.003
	AK	5740.281	1	5740.281	16.735	.000*	.032

*p<.05

Tablo 12’de görüldüğü üzere cinsiyet değişkeni Sosyal dışlanma (SD) ve Sahte kimlik (SK) değişkenlerine göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir ($F_{SD}=1.067$, $p>.05$; $F_{SK}=1.310$, $p>.05$). Bunun aksine Arkadaşlık kalitesi (AK) değişkenine göre farklılık manidardır ($F_{AK}=16.735$, $p<.05$). Arkadaşlık kalitesi için farklılığın derecesi eta kare değeri ile incelendiğinde bu değerin .01 ile .06 arasında olması nedeniyle farkın derecesinin küçük olduğu söylenebilir. Farkın yönünü yorumlamak için ortalamalar incelenmiştir. Kız öğrenci grubunun arkadaşlık kalitesi ortalaması 85.37 iken erkek öğrenci grubunun ortalaması 78.64’tür. Bunun anlamı kızların arkadaşlık kalitesi erkelerin arkadaşlık kalitesinden daha yüksektir.

4.1.5. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Okul Giriş Taban Puanına İlişkin Bulgular

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin okul taban puanına göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak için MANOVA uygulanmıştır. Araştırmadaki bağımlı değişken sayısı birden fazla olduğu için uygun istatistiksel yöntem olarak MANOVA kullanılmıştır.

Analize başlamadan önce MANOVA için gerekli varsayımlar sınanmıştır. Bağımlı değişken sayısı birden fazladır (SD; SK; AK) ve bu değişkenler verilerin analizi başlığında rapor edildiği gibi normal dağılım göstermektedir. Okul taban puanı değişkeni üç kategorili bir değişkendir. Kovaryans matrislerinin eşitliği varsayımı için Box’s M istatistiği incelenmiştir. Bu istatistik değerinin .05’ten büyük olması gruplara ait kovaryans matrislerinin eşit olduğunu göstermektedir (Box’s M=77.4059, $p=.000$). Bu durumda MANOVA test istatistiği için Wilk’s lambda yerine daha sıkı bir istatistik olan Pillai’s Trace katsayısı yorumlanmıştır.

Tablo 13. SD, SK ve AK değişkenlerinin Okul Giriş Taban Puanı değişkenine göre MANOVA sonuçları

Değişkenler		Kareler		F	p	eta kare	
		Toplamı	sd				
Okul giriş taban puanı	SD	47.910	3	41.983	.404	.750	.002
	SK	345.207	3	82.931	1.825	.142	.011
	AK	2165.581	3	5740.281	2.054	.105	.012

*p<.05

Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin okul taban puanına göre manidar düzeyde farklılığını yorumlamak için Pillai's Trace değeri yorumlanmıştır ($\omega=.024$, $p=.199$). Tablo 13.'de görüldüğü gibi bu değerin .05 düzeyinde manidar olmadığı görülmektedir ($F_{SD}=.404$, $p>.05$; $F_{SK}=1.825$, $p>.05$; $F_{AK}=2.054$, $p>.05$). Buna dayanarak okul taban puanı grupları arasında SD, SK ve AK değişkenlerinin doğrusal kombinasyonu üzerinde manidar bir fark bulunmamaktadır ($p>.05$).

4.1.6. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Yerine İlişkin Bulgular

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin yaşamını geçirdiği yerleşim yerine göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak için MANOVA uygulanmıştır. Araştırmadaki bağımlı değişken sayısı birden fazla olduğu için uygun istatistiksel yöntem olarak MANOVA kullanılmıştır.

Analize başlamadan önce MANOVA için gerekli varsayımlar sınanmıştır. Bağımlı değişken sayısı birden fazladır (SD; SK; AK) ve bu değişkenler verilerin analizi başlığında rapor edildiği gibi normal dağılım göstermektedir. Yaşamını geçirdiği yerleşim yeri değişkeni dört kategorili bir değişkendir. Kovaryans matrislerinin eşitliği varsayımı için Box's M istatistiği incelenmiştir. Bu istatistik değerinin .05'ten büyük olması gruplara ait kovaryans matrislerinin eşit olduğunu göstermektedir (Box's $M=23.606$, $p=.203$). Bu durumda MANOVA test istatistiği için Wilk's lambda değerinin yorumlanması uygundur.

Tablo 14. SD, SK ve AK değişkenlerinin Yaşamını geçirdiği yerleşim yeri değişkenine göre MANOVA sonuçları

Değişkenler		Kareler		Kareler		eta	
		Toplamı	sd	Ortalaması	F	p	kare
Yaşamını geçirdiği yerleşim yeri	SD	378.358	3	126.119	3.246	.022	.019
	SK	125.558	3	41.853	.659	.577	.004
	AK	1336.204	3	445.401	1.262	.287	.007

*p<.05

Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin yaşamını geçirdiği yerleşim yerine göre manidar düzeyde farklılığını yorumlamak için Wilk's lambda değeri yorumlanmıştır ($\omega=.971$, $p=.092$). Tablo 14.'de görüldüğü gibi bu değerin .05 düzeyinde manidar olmadığı görülmektedir ($F_{SD}=3.246$, $p>.05$; $F_{SK}=.659$, $p>.05$; $F_{AK}=1.262$, $p>.05$). Buna dayanarak yaşamını geçirdiği yerleşim yeri grupları arasında SD, SK ve AK değişkenlerinin doğrusal kombinasyonu üzerinde manidar bir fark bulunmamaktadır ($p>.05$).

4.1.7. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Bulgular

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin yaşamını geçirdiği yerleşim yerine göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak için MANOVA uygulanmıştır. Araştırmadaki bağımlı değişken sayısı birden fazla olduğu için uygun istatistiksel yöntem olarak MANOVA kullanılmıştır.

Analize başlamadan önce MANOVA için gerekli varsayımlar sınanmıştır. Bağımlı değişken sayısı birden fazladır (SD; SK; AK) ve bu değişkenler verilerin analizi başlığında rapor edildiği gibi normal dağılım göstermektedir. Tanımlanan sosyo-ekonomik düzey değişkeni üç kategorili bir değişkendir. Kovaryans matrislerinin eşitliği varsayımı için Box's M istatistiği incelenmiştir. Bu istatistik değerinin .05'ten büyük olması gruplara ait kovaryans matrislerinin eşit olduğunu göstermektedir (Box's $M=6.438$, $p=.912$). Bu durumda MANOVA test istatistiği için Wilk's lambda değerinin yorumlanması uygundur.

Tablo 15. SD, SK ve AK değişkenlerinin Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre MANOVA sonuçları

Değişkenler		Kareler		F	p	eta kare	
		Toplamı	sd				Ortalaması
Sosyo-ekonomik düzey	SD	154.907	2	77.454	1.975	.140	.008
	SK	115.751	2	57.876	.913	.402	.004
	AK	183.553	2	91.776	.259	.772	.001

*p<.05

Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin tanımlanan sosyo-ekonomik düzeye göre manidar düzeyde farklılığını yorumlamak için Wilk's lambda değeri yorumlanmıştır ($\omega=.987$, $p=.335$). Tablo 15.'de görüldüğü gibi bu değer .05 düzeyinde manidar olmadığı görülmektedir ($F_{SD}=1.975$, $p>.05$; $F_{SK}=.913$, $p>.05$; $F_{AK}=.259$, $p>.05$). Buna dayanarak tanımlanan sosyo-ekonomik düzey grupları arasında SD, SK ve AK değişkenlerinin doğrusal kombinasyonu üzerinde manidar bir fark bulunmamaktadır ($p>.05$).

4.1.8. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik Oluşturma ve Arkadaşlık Kalitesinin Algılanan Akademik Başarı Düzeyine İlişkin Bulgular

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin yaşamını geçirdiği yerleşim yerine göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak için MANOVA uygulanmıştır. Araştırmadaki bağımlı değişken sayısı birden fazla olduğu için uygun istatistiksel yöntem olarak MANOVA kullanılmıştır.

Analize başlamadan önce MANOVA için gerekli varsayımlar sınanmıştır. Bağımlı değişken sayısı birden fazladır (SD; SK; AK) ve bu değişkenler verilerin analizi başlığında rapor edildiği gibi normal dağılım göstermektedir. Algılanan akademik başarı düzeyi değişkeni üç kategorili bir değişkendir. Kovaryans matrislerinin eşitliği varsayımı için Box's M istatistiği incelenmiştir. Bu istatistik değerinin .05'ten büyük olması gruplara ait kovaryans matrislerinin eşit olduğunu göstermektedir (Box's $M=12.600$, $p=.422$). Bu durumda MANOVA test istatistiği için Wilk's lambda değerinin yorumlanması uygundur.

Tablo 16. SD, SK ve AK değişkenlerinin Algılanan akademik başarı düzey değişkenine göre MANOVA sonuçları

Değişkenler		Kareler		Kareler		p	eta kare
		Toplamı	sd	Ortalaması	F		
Algılanan	SD	15.725	2	7.863	.199	.140	.820
akademik	SK	315.801	2	157.900	2.508	.402	.082
başarı düzey	AK	1000.712	2	500.356	1.417	.772	.243

*p<.05

Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin algılanan akademik başarı düzeyine göre manidar düzeyde farklılığını yorumlamak için Wilk's lambda değeri yorumlanmıştır ($\omega=.983$, $p=.187$). Tablo 16.'da görüldüğü gibi bu değer $.05$ düzeyinde manidar olmadığı görülmektedir ($F_{SD}=.199$, $p>.05$; $F_{SK}=2.508$, $p>.05$; $F_{AK}=1.417$, $p>.05$). Buna dayanarak algılanan akademik başarı düzeyi grupları arasında SD, SK ve AK değişkenlerinin doğrusal kombinasyonu üzerinde manidar bir fark bulunmamaktadır ($p>.05$).

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde amaç bölümünde yer alan soruların çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgular ile bu bulgulardan ulaşılan yargılar ve tartışmalara yer verilmiştir.

5.1.1. Ergenlerde Sosyal Dışlanmanın Önemsenmeme Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları ve Tartışma

Sosyal dışlanmanın alt boyutu olan Önemsenmeme (ONM) ile cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu değişkenleri, Arkadaşlık kalitesi ve Sahte kimlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Önemsenmeme alt boyutu ile cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu değişkenleri arasında manidar bir ilişki görülmemiştir.

Arkadaşlık kalitesinin güven, yakınlık ve yardım alt boyutları ile önemsememe değişkeninin manidar bir ilişkisi olmadığı görülmüştür. Yalnızca kabul alt boyutunun önemsenmeme alt boyutunu manidar düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sahte kimlik değişkeninin sahte benlik alt boyutu manidar bir yordayıcı iken sosyal kaygının manidar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kabul görme arttıkça önemsenmeme azalmakta, sahte benlik arttıkça önemsenmeme artmaktadır. Ergenlerin arkadaşları tarafından kabul gördükçe, önemsenmediklerine yönelik algıları azalmaktadır. Arkadaşlık ilişkileri ve sosyal çevrenin önemli olduğu bu dönemde ergenler kabul görmek amacıyla davranışlarını düzenleme eğiliminde olabilirler. Bu amaçla da daha fazla önemsenmek için davranışlarını düzenleyebilir hatta sahte benlik geliştirebilirler. Akran gruplarından kabul gördükçe de önemsenmediklerine yönelik algıları azalacaktır.

Ergenler ideallerine ulaşmak için değil, sosyal onay almak için belirli bir şekilde hareket etmeleri gerektiğine inandıkları için, kendilerini sosyal çevreye karşı farklı

göstermeleri gerektiğini düşünülebilirler (Weir ve Jose, 2010). Kendilerini başkaları tarafından kabullenecek bir biçimde sunma amacıyla motive olabilmektedirler. Ergenlerin, diğerleri tarafından kabul görebilmek için davranışlarını amaçlı olarak düzenledikleri ve böylece gerçek benliklerini baskıladıkları varsayılır. Böylece, akranlarıyla birlikte olduğu sosyal ortamda ergenler, başkalarının kabulünü elde etmek ve önemsenmek için gerçek benliklerini bastırmaya mecbur hissedebilirler (Harter, Marold, Whitesell ve Cobbs, 1996).

5.1.2. Ergenlerde Sosyal Dışlanmanın Dışlanma Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları ve Tartışma

Sosyal dışlanma değişkeninin dışlanma alt boyutunun, kişisel bilgiler formunda yer alan değişkenler, arkadaşlık kalitesi ve sahte kimlik ile ilişkisi incelenmiştir. Dışlanma ile cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu değişkenlerinden yalnızca yaşamını geçirdiği yerleşim yeri değişkeni dışlanma boyutunun manidar bir yordayıcısıdır. Yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yerleşim yeri büyük şehir olan bireylerin, daha fazla sosyal imkâna sahip olması, ailelerin büyük şehirlerde çocuğun sosyalleşmesine daha çok fırsat sağlaması gibi sebepler ergenlerin arkadaşlarıyla sosyalleşme süresi ve sıklığını etkileyebilir. Yaşamını büyük şehirde geçiren ergenler küçük yerleşim yerlerinde yaşayan arkadaşlarına göre sosyal aktivitelere (parti, piknik, tatil, gezi vb.) daha fazla katılmakta bu nedenle dışlanmaya daha çok maruz kalma olasılığı artmaktadır.

Arkadaşlık kalitesi değişkeninin alt boyutlarından yakınlık ve kabul alt boyutunun manidar olduğu, güven ve yardım alt boyutlarının dışlanmanın manidar bir yordayıcısı olmadığı görülmüştür. Yakınlık arttıkça dışlanmanın da zayıf düzeyde arttığı ve kabul arttıkça dışlanmanın da zayıf düzeyde arttığı görülmektedir. Bu sonuca göre, ergenin arkadaş grubu tarafından dışlanmış ancak ikili arkadaşlığını sürüyor olabilir ya da büyük akran gruplarına dahil olduğu halde grup üyeleriyle yakın ilişkiler kuramamış olabilir. Arkadaş sayısı fazla olması her zaman dışlanma belirleyicisi olmaya bilir. Bunun yanında arkadaş sayısı ve grubu fazla olan ergenler de çok fazla arkadaşlık ilişkisi yaşadığı için karşılaştığı sorunlar az arkadaşına sahip bireylerden çok olabilir. Dışlanmaya daha çok maruz kalabilir. Dışlanma ergenin hiç arkadaş sahibi

olamaması anlamına gelmez, bu durum yakınlık ve kabulün derecesiyle ilgili olduğu söylenebilir.

Sosyal dışlanma her zaman bireylerin grup dışına bırakılması yolu ile gerçekleşmeyebilir. Bazen bireyler akranları tarafından kabul edilebilir hatta yakın arkadaşlığa sahip olabilirler, ancak akran grubunda duygusal açıdan önemli bir yer tutmayabilirler. Bireylerin arkadaşlıklarının olması, kaliteli bir arkadaşlık ilişkisinin varlığını temin etmeyebilir. Benzer şekilde, akran grubu tarafından reddedilen çocuklar arkadaş olabilirler (Bagwell, Newcomb ve Bukowski, 1998).

Sosyal gruplar tarafından düşük kabul gören birçok çocuğun yakın arkadaşlarının olduğu (ikili arkadaşlıklar) ve bu arkadaşlıklardan memnun olabildikleri görülmüştür. Sosyal gruplardan izole edilen çocuklar, bazı akranları tarafından sevebilirler. Bununla birlikte, bu çocukların arkadaşlıklarının kalitesi çoğunlukla diğer çocuklarından daha düşüktür. Arkadaşlık kalitesi; grup kabulünü, yalnızlığın öngörüsünü, arkadaş sahibi olmayı ayrı düzeylerde etkiler (Parker ve Asher, 1993). Belirli sosyal ilişkilerin, gelişimin farklı aşamalarında ihtiyaçların karşılanması için en uygun yöntemdir. Orta çocukluk döneminde, kabul görme ihtiyacı genel akran grubuna katılımı karşılanırken; ergenliğe geçişte kişilerarası yakınlık için ortaya çıkan ihtiyaç ile karakterize edilir (Bagwell, Newcomb ve Bukowski, 1998). Ergenlerin sahip olduğu ikili dostluklar, sosyal grupların sunduğu kolektif katılım ve grup desteği gibi kaynakları sunamaz. Gruplar ikili arkadaşlık özelliklerinin ötesine geçen geçişlilik, tabakalaşma ve birbirine bağlılık gibi özel yapısal özellikleri sağlar. Yakın ve samimi arkadaşlıklar ergenlik döneminde çocukların gelişimi için daha önemli hale gelse de grup kimliği ve grup kabulünün sağlanmasının, geç çocukluk ve erken ergenlik döneminde merkezi gelişimsel bir görevi olduğuna inanılmaktadır (Witvliet, Brendgen, Van Lier, Koot ve Vitaro, 2010). Sullivan (1953), ergenlik çağında yakınlık, bir arkadaşlık kuramama yalnızlık duygularına yol açabileceği iddia eder. Bu düşünceye dayanarak, ergenlik çağında destekleyici ve samimi bir dostluğun yokluğunun, yalnızlıkla ilişkisi olabilmektedir (Bagwell, Newcomb ve Bukowski, 1998).

5.1.3. Ergenlerde Sosyal Dışlanma Değişkenine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçlar ve Tartışma

Sosyal dışlanma (SD) değişkeni için araştırma kapsamında ele alınan yordayıcı değişkenlerden kişisel bilgiler boyutundaki cinsiyet, okul taban puanı, yaşamını

geçirdiği yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı durumu diğer boyutlarda olduğu gibi manidar bir yordayıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sahte kimlik (SK) ve Arkadaşlık kalitesi (AK) değişkenleri incelendiğinde bu değişkenlerin manidar olduğu görülmektedir. Sahte kimlik oluşturma ile sosyal dışlanma arasında pozitif zayıf bir ilişki vardır. Bireylerde sahte kimlik eğiliminin artması, sosyal dışlanmada artışa neden olmaktadır. Arkadaşlık kalitesi ile sosyal dışlanmanın orta düzeyde ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani arkadaşlık kalitesi arttıkça sosyal dışlanma orta düzeyde artmaktadır. Arkadaşlık kalitesi, dışlanmanın önemli yordayıcıları arasındadır. Yüksek kaliteli arkadaşlıklarda da çatışma ve rekabetin gözlemlenebileceği bilinmektedir. Hatta bazen ilişkilerde yakınlıktan doğan çatışmalar da yaşanabilir. Kaliteli olarak nitelendirilen arkadaşlıklarda yaşanan çatışmalar bireylerin geçici ya da kalıcı, basit ya da şiddetli dışlanmaya maruz kalmasına neden olabilir. Ergenler dışlanmamak ya da maruz kaldıkları dışlanmadan kurtulmak için çeşitli stratejiler geliştirebilir. Sosyal çevreye uyum için duygu ve düşüncelerini gizleyerek sahte bir kimlik geliştirebilirler.

Çocukluk ve ergenlikte, arkadaşlığın niteliği akran kabulü ile arkadaşlar arasındaki bağ ile ilişkilidir. Çocukların arkadaşlık kalitesi ne kadar yüksek ise akran kabulüde o kadar yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Thien ve Razak, 2013). Bunun yanında Asher ve Parker' ın (1993) yaptıkları araştırma sonucunda; düşük kabul gören pek çok çocuğun en iyi olarak nitelendirdikleri arkadaşları olduğunu ve dostluklarından memnun olduklarını dile getirdiler. Bu çocukların arkadaşlık kalitelerinin diğer çocuklarınkinden daha düşük olduğu görülmüştür. Ergen arkadaşlık ilişkileri kurma girişimlerinde ya da sürdürmede başarısız olduğunda, saygınlık ve kimlik duygusu zarar görebilir. Bu ergenin daha fazla kendini gizlenmesine yol açar. Üzücü sonuçlardan kaçan bireyler, kişisel bilgilerini kendilerine saklamak için daha eğilimli olacaklardır ve kendilerinin çok az öz değerlere sahip olduklarına inanacaktır. Kendini gizleme ise, benlik saygısının azalmasına yol açar (Cramer, Gallant ve Langlois, 2005).

En iyi arkadaşlıklar bile olumsuz özelliklere sahip olabilir. Çoğu çocuk, en iyi arkadaşların bazen birbirleriyle çatıştığını kabul eder. Çocuklar genellikle arkadaşlarıyla eşit statüde olduklarını düşünürler, fakat bu düşünceden daha ziyade idealde böyledir. Gerçek hayattaki arkadaşlar arasındaki ilişkiler her zaman eşitlikçi olmayabilir. Arkadaşlar bazen birbirlerine patronluk etmeye ya da hâkimiyet kurmaya çalışırlar. Çocuklar arkadaşlık ilişkilerindeki eşitlik ile ilgili, arkadaşlarının zaman zaman “benden

daha iyi olduklarını kanıtlamaya çalıştıklarını” ve rekabete girdiklerini söyler. Gerçek arkadaşlıkları sorulduğunda, çocuklar genellikle çatışmalar ve baskınlık girişimlerinin birlikteliğinden bahsederler. Bu nedenle arkadaşlık ilişkilerinin niteliğini tanımlarken tüm olumlu ve olumsuz boyutları dikkate alınmalıdır. Yüksek kaliteli bir arkadaşlık, yakınlık ve diğer olumlu özelliklerin yanında; çatışma, rekabet gibi olumsuz özelliklerinde varlığını düşük düzeyde de olsa bünyesinde bulundurur (Berndt, 2002). Okulda daha yüksek düzeyde yalnızlık bildiren çocuklar, arkadaşlıklarının onlara karşı daha az onaylayıcı, arkadaş canlısı, yardımsever ve samimi olabildikleri zaman olduğunu bildirmişleridir (Ladd, Kochenderfer ve Coleman, 1996).

5.1.4. Ergenlerde Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Cinsiyete İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin cinsiyete göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını araştırılmıştır. Analiz sonucuna göre Sosyal dışlanma (SD), Sahte kimlik (SK) değişkenleri ile cinsiyet değişkeni arasında ilişki görülmemiştir. Bunun aksine Arkadaşlık kalitesi (AK) değişkenine göre farklılık manidardır. Kız öğrenci grubunun arkadaşlık kalitesi ortalaması erkek öğrenci grubunun ortalamasından yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucuna göre, kızların arkadaşlık kalitesi erkeklerin arkadaşlık kalitesinden daha yüksektir.

Toplumsal cinsiyet farklılıkları hem akran ilişkilerinin yapısını hem de içeriğini etkilemektedir (Smith, 2011) ve bazı araştırmalar, kızların arkadaşlık ilişkilerinde uyum yakalama ihtiyacının erkeklere göre daha fazla olduğunu öne sürmüştür (Maccoby, 1990). Kızların kimlik oluştururken, başkalarının algılarına, aile üyelerine ve arkadaşlarla olan ilişkilerine karşı erkeklerden daha duyarlı olma ihtimalinin yüksek olduğunu görülmektedir. Bu nedenle kızların genel mutluluğu, geçmişte yaşadıkları endişeler, öz-yeterlilik benlik saygıları üzerinde daha çok etki bırakmaktadır (Bergman ve Scott, 2001). Bununla birlikte, bazı çalışmalar da ise erkek ve kız çocukları arasında manidar bir farklılık olmadığı bulgusuna da rastlanmaktadır (Walker, 2004). Cinsiyet değişkeninin manidar olduğu ve olmadığı sonuçlarına ulaşan çalışmalara rastlamak mümkündür. Araştırmalarda cinsiyet değişkeniyle ilgili farklılıklarının kesin doğası hakkında çok az fikir birliği vardır.

5.1.5. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Okul Taban Puanına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin okul giriş taban puanına göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelenmiştir. Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin okul taban puanı grupları arasında manidar bir fark bulunmamaktadır.

Araştırma çalışma grubu için okul taban başarı puanı değişkeni ile sosyal dışlanma, sahte kimlik oluşturma ve arkadaşlık kalitesi arasında manidar bir ilişki görülmemiştir. Her ne kadar okul türleri farklı olsa da ergenlik döneminde yaşanan çatışma ve problemler benzer olduğu için, okulun giriş puanı, öğrencilerin SD, SK ve AK' leri üzerinde bir etki oluşturmamaktadır. Ergenlik dönemi, bireylerde birçok açıdan gelişimsel ortak özellikler barındırmaktadır. Arkadaş gruplarını, aile ve çevresi tarafından önemseyen ergenler, farklı akademik gelişimler gösterebilir de sosyal duygusal gelişim göstergeleri olarak benzeşmektedir.

Literatüre baktığımızda, yüksek kalitede arkadaşlık, okuldaki başarı ve okul ortamına olumlu adaptasyonlar sağlayabilmektedir (Berndt ve Keefe, 1995).

5.1.6. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Yerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin yaşamını geçirdiği yerleşim yeri değişkenine göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin yaşamını geçirdiği yerleşim yeri değişkeni doğrusal kombinasyonu üzerinde manidar bir fark bulunmamaktadır. Bu sonuçtan hareketle ergenlerin yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yerinin sosyal ilişkilerinde büyük bir ölçüt olmadığı; kişilerin ister köyde ister kentte yetişmiş olsun okulda akranlarıyla kurduğu ilişkinin çoğu zaman okul ortamına sınırlı olabilmektedir.

Literatürde kişilerin yaşadığı yerleşim yeri gençlerin yetişmesi üzerinde etki edebileceği gözlemlenmiştir. Özellikle insanlar arasında karşılıklı güven ve dayanışmanın bulunmaması, sahip olunan avantaj ve dezavantajlar, gençlerin gelişimini birçok açıdan etkileyebilir. Yaşanılan çevre genellikle, orda yaşayan üyelerini kolektif amaçları gerçekleştirmek için, arzu edilen ilkelere yöneltilir. Bu genellikle gayri resmi bir

mekanizmadır ve kişileri merkezi hedeflere yöneltir (Sampson, Raudenbush ve Earls, 1997).

5.1.7. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin yaşamını geçirdiği yerleşim yerine göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını araştırılmıştır. Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin tanımlanan sosyo-ekonomik düzey değişkeni ile manidar bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin açıklanmış varyansın büyük bir bölümü bireysel düzeydeki farklılıklardan kaynaklansa da, yaygın yoksulluğun ve bununla bağlantılı sosyal sorunların, eğitime öncelik vermeyen akranlarıyla iletişim kurmak, onlardan etkilenmeleri olasılığını artırmaktadır. Mahalle etkileri teorilerinde; yaşanan yer ergenlerin davranışları, okul ve ebeveynlere bağlılıkları ve çocukların arkadaşlık kliklerinin etkileyebilmektedir (South, Baumer ve Lutz, 2003).

5.1.8. Ergenlerin Sosyal Dışlanma, Sahte Kimlik, Arkadaşlık Kalitesi ile Algılanan Akademik Başarı Düzeyine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Sosyal dışlanma, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi değişkenlerinin yaşamını geçirdiği yerleşim yerine göre manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını araştırılmıştır. Araştırma sonucunda SD, SK ve AK değişkenlerinin algılanan akademik başarı düzeyi değişkeni ile manidar bir ilişki bulunmamaktadır.

Literatürde, ergenlikte sınıftaki akranların daha fazla reddedilmesinin, düşük okul performansı, mesleki yeterlilik ve sosyal etkinliklere daha az katılımı ile ilişkili olduğu gözlenmektedir. Akranlar, ergenlerin akademik gelişimi, sosyal işlevselliği ve psikolojik iyi oluşlarında merkezi bir öneme sahiptir (Wentzel, 2009).

5.2. Öneriler

2017-2018 eğitim öğretim döneminde lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin, arkadaşlık kaliteleri, sahte kimlik ve sosyal dışlanma ilişkisini incelemek amacıyla yapılan araştırma sonucunda uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

Araştırma bulgularına dayalı olarak alan araştırmacılara yönelik şu önerilerde bulunulabilir;

1. Bu çalışma, ergenlerin örnekleminde akran kabulünün önemli belirleyicilerinin bazılarını aydınlatsa da, sınırlamalar da vardır. Kullandığımız kontrol değişkenlerinin akran kabulünü, arkadaşlık kalitesi ve sahte kimlik ilişkisini anlamlı bir şekilde tahmin edebilmek amacıyla daha farklı bağımsız değişkenler ile de çalışılabilir.

2. Arkadaşlık kalitesi, sahte kimlik ve sosyal dışlanma ilişkisi farklı örneklem gruplarıyla çalışılabilir.

3. Arkadaşlık kalitesi, sahte kimlik ve sosyal dışlanma ilişkisi nitel araştırmalar, karma ve boylamsal çalışmalar yapılabilir.

4. Arkadaşlık kalitesi, sahte kimlik ve sosyal dışlanma ilişkisini incelemek amacıyla sınıf düzeyi ile ilişkisi incelenebilir.

Araştırma bulgularına dayalı olarak eğitimcilere ve program uygulayıcılarına yönelik şu önerilerde bulunulabilir;

1. Araştırmada elde edilen bulgulardan biri, sahte benlik arttıkça önemsenmemenin arttığı ve önemsenmeyen bireyler arkadaşları tarafından daha az kabul gören bireylerdir. Bu bulgudan hareketle öğretmenlerin rehberlik çalışmalarında önleyici ve bilgilendirici tedbirler alması öğrencilerin gelişimleri açısından faydalı olacaktır.

2. Araştırmada elde edilen bulgulardan biri, dışlanma ile yaşamının büyük kısmını geçirdiği yerleşim yeri, yakınlık ve kabulün ilişki olduğu görülmüştür. Yaşamını şehirlerde geçiren çocuklarının dışlanma ile daha fazla karşılaştıkları görülmüştür. Sosyal olanakların daha fazla olduğu şehirlerde yaşayan ailelerin çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine duyarlı olmalı ve çocuklarının sosyal aktivitelerini düzenlemelerinde destekleyici olmalıdırlar. Bunun yanında kabul ve yakınlık gösterme eğilimi fazla olan bireyler daha fazla dışlanma ile karşılaşmaktadırlar. Öğretmenler sınıflarında öğrencileri yakından gözlemleyerek öğrencilerini arkadaşlık ilişkileri hakkında bilgilendirme çalışmaları yapmalıdır.

3. Araştırmada elde edilen bulgulardan biri, sahte kimlik ve arkadaşlık kalitesi ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin manidar olduğu görülmüştür. Sahte

kimlik eğiliminin artması sosyal dışlanmada artışa neden olmaktadır ve arkadaşlık kalitesi arttıkça sosyal dışlanmanın da arttığı görülmüştür. Bu noktada eğitim programlayıcıların rekabetçi, yarışmacı programlar yerine arkadaşlık ilişkilerini geliştirecek işbirliğine dayalı programlar oluşturmalıdır. Öğretmenler, eğitim öğretim faaliyetlerini arkadaşlık bağlarını kuvvetlendirecek türde sınıf iklimi oluşturmaya özen göstermelidir. Bunun yanında öğrencilerle birlikte okul dışı sosyal etkinlikler de düzenlenebilir.

4. Araştırmada elde edilen bulgulardan biri, cinsiyet ile arkadaşlık kalitesi arasında manidar bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Kız öğrencilerin arkadaşlık kalitesinin erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Kaliteli arkadaşlıklar oluşturmak da ki becerilerini artırmak için okulda seminerler ve sosyal faaliyetler düzenlenebilir.
5. Bakanlığın düzenlediği ve mahalli hizmet içi eğitimlerde ortaokul ve lisede görev yapan öğretmenlere yönelik, ergenlerin gelişim dönemleri ve bu dönemlerde yaşanabilecek gelişimsel sorunlar hakkında seminerler, çalıştaylar düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, J. F. (1995). *Ergenliği anlamak*. (Yay. Haz. Bekir Onur). Ankara: İmge Yayınevi.
- Agnew, R. (1991). The interactive effects of peer variables on delinquency. *Criminology*, 29(1), 47-72.
- Akın, A., Karduz, F. F. A. ve Akın Ü. (2014). Arkadaşlık kalitesi ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 378-383.
- Akın, A., Uysal, R. ve Akın, Ü. (2015). Ergenler için ostrasizm (sosyal dışlanma) ölçeğinin Türkçe' ye uyarlanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(2): 895- 904.
- Akın, A., ve Akın, U. (2015). Friendship quality and subjective happiness: The mediator role of subjective vitality. *Eğitim ve Bilim*, 40(177).
- Arslan, E. (2008). *Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi* (Doktora Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Asher, S. R., ve Wheeler, V. A. (1985). Children's loneliness: a comparison of rejected and neglected peer status. *Journal of consulting and clinical psychology*, 53(4), 500.
- Atak, H. (2010). *Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik: Bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak* (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atmaca, M. (2017). *Ergenlerin benlik saygılarının arkadaşlık ilişkileriyle ilgili bazı değişkenler açısından incelenmesi: Avcılar örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bacanlı, H. (1999). *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bagwell, C. L., Newcomb, A. F., ve Bukowski, W. M. (1998). Preadolescent friendship and peer rejection as predictors of adult adjustment. *Child development*, 69(1), 140-153

- Barnard, J. ve Meng, X. (1999). Applications of multiple imputation in medical studies: From AIDS to NHANES
- Baumeister, R. F., ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, 117(3), 497.
- Belsky, J. ve Cassidy, J. (1994). Attachment and close relationships: An individual-difference perspective. *Psychological inquiry*, 5(1), 27-30.
- Bergman, M. M. ve Scott, J. (2001). Young adolescents' wellbeing and health-risk behaviours: Gender and socio-economic differences. *Journal of adolescence*, 24(2), 183-197.
- Berk, L. (2013). Çocuk gelişimi, A. Donmez (çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Berndt, T. J. (1999). Friends' influence on students' adjustment to school. *Educational Psychologist*, 34(1), 15-28.
- Berndt, T. J. (2002). Friendship quality and social development. *Current Directions in Psychological Science*, 11(1): 7- 10.
- Berndt, T. J., ve Keefe, K. (1995). Friends' influence on adolescents' adjustment to school. *Child development*, 66(5), 1312-1329.
- Berndt, T. J., ve Perry, T. B. (1986). Children's perceptions of friendships as supportive relationships. *Developmental psychology*, 22(5), 640.
- Blackhart, G. C., Nelson, B. C., Knowles, M. L., ve Baumeister, R. F. (2009). Rejection elicits emotional reactions but neither causes immediate distress nor lowers self-esteem: A meta-analytic review of 192 studies on social exclusion. *Personality and Social Psychology Review*, 13(4), 269-309.
- Brown, B. B., ve Lohr, M. J. (1987). Peer-group affiliation and adolescent self-esteem: An integration of ego-identity and symbolic-interaction theories. *Journal of personality and social psychology*, 52(1), 47.
- Buhrmester, D. (1998). Need fulfillment, interpersonal competence, and the developmental contexts of early adolescent friendship.
- Baumeister ve Leary, (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, 117(3), 497.

- Bukowski, W. M., Hoza, B., ve Boivin, M. (1993). Popularity, friendship, and emotional adjustment during early adolescence. *New directions for child and adolescent development*, 1993(60), 23-37.
- Büyükçebi, A. (2017). *Ergenlerde sosyal dışlanma, yalnızlık ve okul öznel iyi oluş arasındaki ilişki: empatik eğilimin aracı rolü*. (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Publishing.
- Catanese, K. R., ve Tice, D. M. (2005). The effect of rejection on anti-social behaviors: Social exclusion produces aggressive behaviors. *The social outcast: Ostracism, social exclusion, rejection, and bullying*, 297-306.
- Cervone, D., ve Pervin, L. A. (2016). *Kişilik psikolojisi: kuram ve araştırma*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cloutier, R. (1982). *Ergenlik psikolojisinde kuramlar*. B. Onur (çev.) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/491/5805>.
- Cohen, J., Cohen, P., West, S.G. ve Aiken, L.S. (2003). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. Third edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Collins, W. A., ve Laursen, B. (Eds.). (1999). Relationships as developmental contexts: The Minnesota symposia on child psychology (Vol. 30). *Psychology Press*.
- Cramer, K. M., Gallant, M. D., ve Langlois, M. W. (2005). Self-silencing and depression in women and men: Comparative structural equation models. *Personality and Individual Differences*, 39(3), 581-592.
- Creswell, W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. M. Sözbilir (çev.) Ankara: Pegem akademi.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3): 83- 104.
- Çevik, G. B. (2007). *Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi) Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Deković, M., ve Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of adolescence*, 20(2), 163-176.
- Dereboy, İ.F. (1993). *Kimlik bocalaması, anlamak, tanımak, ele almak*. Malatya: Özmert Ofset.
- Eisenberger, N. I., Lieberman, M. D., ve Williams, K. D. (2003). Does rejection hurt? An fMRI study of social exclusion. *Science*, 302(5643), 290-292.
- Erdoğan, Ö. (2015). *Lise öğrencilerinin kendilik algıları ve kaygı düzeyleri* (Yüksek Lisans Tezi) Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eskin, M. (2001). Ergenlikte yalnızlık, baş etme yöntemleri ve yalnızlığın intihar davranışı ile ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 4(5), 5-11.
- Gilman, R., Carter-Sowell, A., DeWall, C. N., Adams, R. E., ve Carboni, I. (2013). Validation of the ostracism experience scale for adolescents. *Psychological assessment*, 25(2), 319.
- Granot, D., ve Mayseless, O. (2001). Attachment security and adjustment to school in middle childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 25(6), 530-541.
- Grusec, J. E., ve Davidov, M. (2010). Integrating different perspectives on socialization theory and research: A domain-specific approach. *Child development*, 81(3), 687-709.
- Gürses, İ., ve Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2).
- Harter, S., Bresnick, S., Bouchev, H. A. ve Whitesell, N. R. (1997). The development of multiple role-related selves during adolescence. *Development and psychopathology*, 9(4), 835-853.
- Harter, S. ve Monsour, A. (1992). Development analysis of conflict caused by opposing attributes in the adolescent self-portrait. *Developmental Psychology*, 28(2), 251.
- Harter, S., Marold, D. B., Whitesell, N. R. ve Cobbs, G. (1996). A model of the effects of perceived parent and peer support on adolescent false self behavior. *Child development*, 67(2), 360-374.

- Harter, S., Waters, P. L. ve Whitesell, N. R. (1997). Lack of voice as a manifestation of false self-behavior among adolescents: The school setting as a stage upon which the drama of authenticity is enacted. *Educational Psychologist*, 32(3), 153-173.
- Hartup, W. W., ve Stevens, N. (1999). Friendships and adaptation across the life span. *Current directions in psychological science*, 8(3), 76-79.
- Hekimler, O. (2012). Yoksulluk mu yoksunluk mu? Sosyal dışlanma üzerine bir değerlendirme. *Tekirdağ S. M. M. M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi*. 1: 1-28.
- Horney, K. (2013). Our inner conflicts: A constructive theory of neurosis. *Routledge*.
- Hoy, W.K., Tarter, J. C., ve Bliss. R. J.(1990). Organizational climate, school, health and effectiveness: A comparative analysis. *Educational Administration Quarterly*, (26)3, 260-279
- Hymel, S., Bowker, A., ve Woody, E. (1993). Aggressive versus withdrawn unpopular children: variations in peer and self-perceptions in multiple domains. *Child development*, 64(3), 879-896.
- Jack, D. C., ve Dill, D. (1992). The Silencing the Self Scale: Schemas of intimacy associated with depression in women. *Psychology of Women Quarterly*, 16(1), 97-106.
- Jacobson, E. (2004). *Kendilik ve Nesne Dünyası*. S. Yazgan (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Jourard, S. M. (1964). The transparent self: Self-disclosure and well-being (No. 17). *Princeton, NJ: Van Nostrand*.
- Jones, R. M., Vaterlaus, J. M., Jackson, M. A. ve Morrill, T. B. (2014). Friendship characteristics, psychosocial development, and adolescent identity formation. *Personal Relationships*, 21(1), 51-67.
- Kararmak, Ö., Kocabaş, E. Ö. ve Toker, N. (2016). Ergenlerde olumsuz kimlik gelişiminin önlenmesine yönelik aile rehberlik programı. *Yaşadıkça Eğitim*, 30(2): 1-20.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım.

- Kaya, A. G. (2015). Sosyal Dışlanmaya Verilen Tepkilerin Sosyal Karşılaştırma Süreçleri Açısından İncelenmesi. (Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kerns, K. A., Klepac, L., & Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental psychology*, 32(3), 457.
- Kessler, R. C, Price, R. H. ve Wortman, C. B. (1985). Social factors in psychopathology: Stress, social support, and coping processes. *Annual Review of Psychology*, 36, 531-572
- Kılavuz, F. (2015). *Ortaokul 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerin arkadaşlık hakkındaki tutumları ve arkadaş seçimlerini etkileyen etmenler* (Yüksek Lisans Tezi) Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Kırimer, F., Akça, E. ve Sümer, N. (2014). Orta çocuklukta anneye kaygılı ve kaçınan bağlanma: Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-II orta çocukluk dönemi ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları, Haziran 2014, 17* (33): 45-57.
- Killen, M., Mulvey, K. L., ve Hitti, A. (2013). Social exclusion in childhood: A developmental intergroup perspective. *Child development*, 84(3), 772-790.
- Kline, R. B., 2005. Principles and Practice of Structural Equation Modeling. New York: Guilford Press
- Köknel, Ö. (1997). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayın Evi
- Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Ladd, G. W., Kochenderfer, B. J. ve Coleman, C. C. (1996). Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment. *Child Development*, 67: 1103- 1118.
- Leary, M. R., ve Baumeister, R. F. (2000). The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. *In Advances in experimental social psychology* (Vol. 32, pp. 1-62). Academic Press.
- Maccoby, E. E. (1990). Gender and relationships: A developmental account. *American psychologist*, 45(4), 513.

- Maner, J. K., DeWall, C. N., Baumeister, R. F., ve Schaller, M. (2007). Does social exclusion motivate interpersonal reconnection? Resolving the "porcupine problem." *Journal of personality and social psychology*, 92(1), 42.
- Miller, P. H., (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. Z. Gültekin (çev.). Ankara: İmge.
- Mikulincer, M. (1995). Attachment style and the mental representation of the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(6), 1203.
- Moore, S., ve Boldero, J. (1991). Psychosocial development and friendship functions in adolescence. *Sex Roles*, 25(9-10), 521-536.
- Morsünbül, Ü. (2005). *Ergenlikte kimlik statülerinin bağlanma stilleri, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Nangle, D. W., Erdley, C. A., Newman, J. E., Mason, C. A., ve Carpenter, E. M. (2003). Popularity, friendship quantity, and friendship quality: Interactive influences on children's loneliness and depression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(4), 546-555.
- Nemlioğlu, S. B. (2011). *Ergenlikte romantik ilişkiler*. (Doktora tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Newcomb, A. F., Bukowski, W. M., ve Pattee, L. (1993). Children's peer relations: a meta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial, and average sociometric status. *Psychological bulletin*, 113(1), 99.
- Oberle, E., Schonert-Reichl, K. A., ve Thomson, K. C. (2010). Understanding the link between social and emotional well-being and peer relations in early adolescence: Gender-specific predictors of peer acceptance. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(11), 1330-1342.
- Onur, B. (2005). *Anılardaki aşklar: çocukluğun ve gençliğin psikoseksüel tarihi*. İstanbul: Kitap Yayınevi Ltd.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4).
- Pallant, J. A. (2007). Step by step guide to data analysis using spss for windows. New York: McGraw Hill, *Open University Press*.

- Parker, J. G. ve Asher, S. R. (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental Psychology*, 29(4): 611- 621.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Sage, 4.
- Pedhazur, E. J. (1997). *Multiple Regression in Behavioral Research: Explanation and Prediction*. Fort Worth, TX: *Harcourt Brace College Publishers*.
- Piaget, J. ve Inhelder, B. (2016), *Çocuk Psikolojisi*. (O. Türkay, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M., ve Parker, J. G. (1998). Peer interactions, relationships, and groups. *Handbook Of Child Psychology*.
- Rubin, K. H., Burgess, K. B., Kennedy, A. E., ve Stewart, S. L. (2003). *Social withdrawal in childhood*.
- Rubin, K. H., Dwyer, K. M., Booth-LaForce, C., Kim, A. H., Burgess, K. B., ve Rose-Krasnor, L. (2004). Attachment, friendship, and psychosocial functioning in early adolescence. *The Journal of early adolescence*, 24(4), 326-356.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., ve Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918-924.
- Senemoğlu, N. (2015). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Yargı Yayıncılık.
- Sevük, D. (2017). Meteforlar aracılığıyla hikayelerimiz ve psikoterapi. *Pivolka*, 7(25): 16-19.
- Smith, A. G., Stewart, A. J., ve Winter, D. G. (2004). Close encounters with the Midwest: Forming identity in a bicultural context. *Political Psychology*, 25(4), 611-641.
- Smith, R. L. (2011). *Sex differences in peer relationships*. *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*, 379.
- Social Exclusion Unit, (2001). Preventing Social Exclusion. At <http://www.cabinetoffice.gov.uk/seu/2001/pse/PSE%20HTML/contents.htm>
- South, S. J., Baumer, E. P., ve Lutz, A. (2003). Interpreting community effects on youth educational attainment. *Youth ve Society*, 35(1), 3-36.

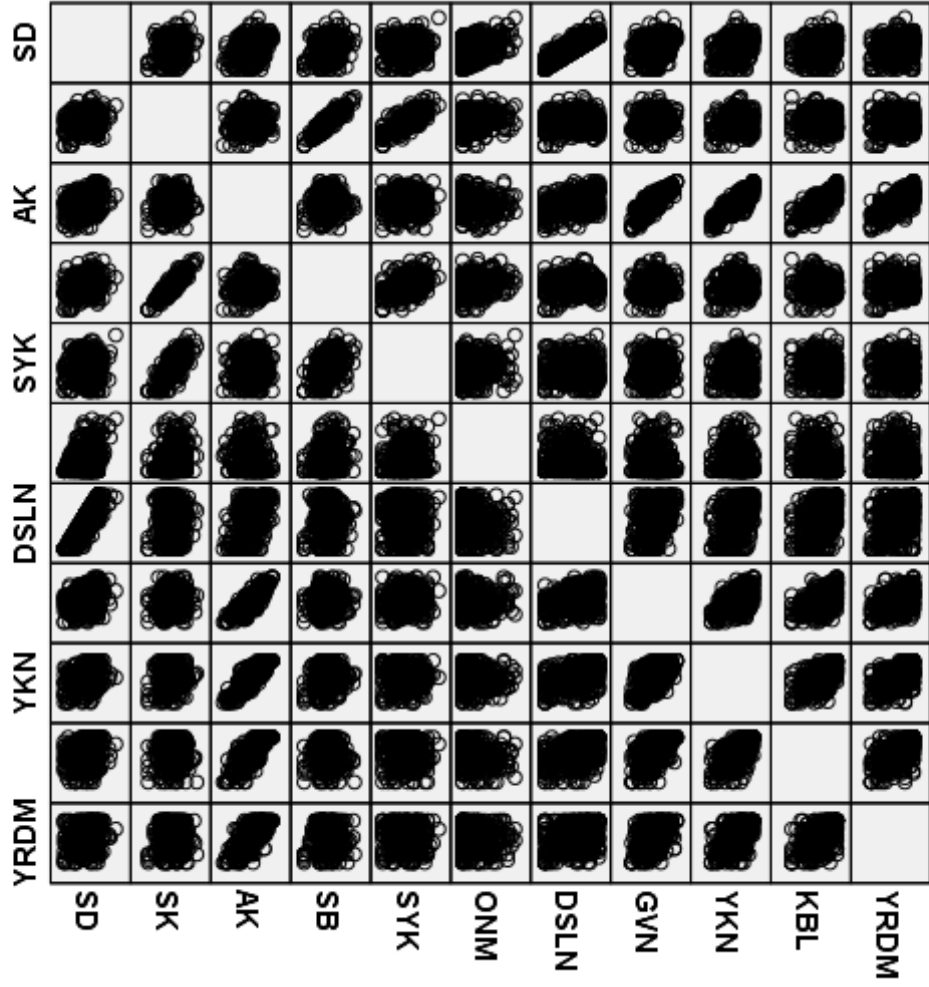
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. F. Çok (çev.). Ankara: İmge Kitabevi
- Sullivan, H. S. (Ed.). (2013). *The interpersonal theory of psychiatry*. *Routledge*.
- Şahin, T. (2009). *Sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi*. (Yayımlanmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şanlı, E. (2016). *Logoterapiye dayalı psikoeğitim programının ergenlerin sağlıklı bir kimlik algisi oluşturmada* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Şenol, D., ve Mazman, İ. (2013). Gençlerin Kimlik Algılarına İlişkin. Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2).
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (1996). *Using multivariate statistics* (3 Ed.). New York: *Harpercollins College Publishers*
- Tambor, E. S., ve Leary, M. R. (1993). Perceived exclusion as a common factor in social anxiety, loneliness, jealousy, depression, and low self-esteem. *Manuscript submitted for publication*.
- Thien, L. M., ve Razak, N. A. (2013). Academic coping, friendship quality, and student engagement associated with student quality of school life: A partial least square analysis. *Social Indicators Research*, 112(3), 679-708.
- Thien, L. M., Razak, N. A., & Jamil, H. (2012). Friendship Quality Scale: Conceptualization, Development and Validation. *Australian Association for Research in Education* (NJ1).
- Thompson, M., Grace, C. O., & Cohen, L. J. (2002). *Çocuğunuzun arkadaşlık ilişkileri*. E. N. Boylu (çev.). Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Tozlu, Ş. (2014). *Üniversite öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin ve arkadaş gruplarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,
- Tuhanoğlu, S. S. (2017). *Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyumlarına Katkı Sağlayan Bireysel ve Çevresel Faktörlerin İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

- Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). *Bağlanma kuramı ve psikopatoloji*. Düşünen Adam, 19(1): 24- 39.
- Şemin, R U. (1992). *Gençlik psikolojisi* (3.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Uğurlu, Ö. (2015). Kadının benlik sunumunun güncel bir aracı olarak sosyal ağlar bir tasarım unsuru: “Kusursuzlaştırma”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1): 231- 248.
- Walker, S. (2004). Teacher reports of social behaviour and peer acceptance in early childhood: Sex and social status differences. *Child Study Journal*, 34(1), 13-28.
- Way, N., ve Greene, M. L. (2006). Trajectories of perceived friendship quality during adolescence: The patterns and contextual predictors. *Journal of Research on Adolescence*, 16(2), 293-320.
- Weir, K. F., ve Jose, P. E. (2010). The perception of false self scale for adolescents: Reliability, validity, and longitudinal relationships with depressive and anxious symptoms. *British Journal of Developmental Psychology*, 28(2), 393-411.
- Wentzel, K. R. (2009). *Peers and academic functioning at school*. New York, ABD: Guilford Press.
- Winnicott, D. W. (1965). The maturational processes and the facilitating environment: *Studies in the theory of emotional development*.
- Witvliet, M., Brendgen, M., Van Lier, P. A., Koot, H. M. ve Vitaro, F. (2010). Early adolescent depressive symptoms: Prediction from clique isolation, loneliness, and perceived social acceptance. *Journal of abnormal child psychology*, 38(8), 1045-1056.
- Woods, S., Done, J. ve Kalsi, H. (2009). Peer victimisation and internalising difficulties: The moderating role of friendship quality. *Journal of Adolescence*, 32(2), 293-308.
- Van Doeselaar, L., Meeus, W., Koot, H. M. ve Branje, S. (2016). The role of best friends in educational identity formation in adolescence. *Journal of adolescence*, 47, 28-37.

- Yaman, Y. A. (2017). Mevláná ve Kierkegaard' da benliğin gelişimi. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakóltesi Felsefe Dergisi*, 22: 111- 124. DOI: 10.20981/kaygi.342420.
- Yavuz, H. (1974). *Ergenlik çağında gelişmeyi etkileyen güçler*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin
- Yılmaz-Anatca, V. (2010). *Sosyal dışlanmanın saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Youniss, J. (1980). Parents and peers in social development: A Sullivan-Piaget perspective. *University of Chicago Press*.
- Yörükoğlu A. (1985). *Gençlik çağı, ruh sağlığı eğitimi ve ruhsal sorunlar*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Tisa Matbaası, 277-282

EKLER

Ek 1: İki Değişkenli Normallik ve Çoklu Doğrusallık Testi Sonucu Elde Edilen Saçılım Diyagramı

**Ek 2. Okullarda Anket Çalışması Yapmak İçin Milli Eğitim
Müdürlüğünden Alınan İzin Yazısı**

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297-605.01-E.10926706
Konu : Araştırma İzni (Kadriye ÖZYAZICI)

05.06.2018

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Kadriye ÖZYAZICI'nın 01/06/2018 tarihli dilekçesi.
b) Valilik Makamının 04/06/2018 tarihli ve 92255297-605.01-E.10880032 sayılı onayı.
c) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 sayılı 2017/25 no'lu genelgesi.

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Kadriye ÖZYAZICI'nın, "Ergenlikte Arkadaşlık Kalitesinin Sahte Kimlik Sosyal Dışlanma İlişkisi" konulu tez çalışması kapsamında, onaylı bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen veri toplama araçlarının, gönüllülük esas olmak kaydıyla ilimiz merkezinde bulunan liselerde uygulanması valilik makamının ilgi (b) onayı ile uygun görülmüş olup onay örneği yazımız ekinde gönderilmiştir.

Söz konusu araştırma çalışmasının bitiminde, araştırma yapan kişi tarafından sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında müdürlüğümüze gönderilmesi hususunda; Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
05.06.2018
Şef

Ayhan BÜLBÜL
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Ek: İlgi (b) Onay Örneği (1 Sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
-Kadriye ÖZYAZICI
Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli
Meslek Yüksek Okulu/Çocuk Gelişimi
Programı

Bilgi:
-Mrk. Lise ve Dengi Okul Müd.

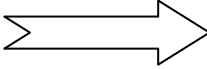
Adres: Muhsin Yazıcıoğlu Bulvarı Merkez: SİVAS
Elektronik Ağ: <http://sivas.meb.gov.tr/>
e-posta: butce58@meb.gov.tr

Bilgi için: C.B.DUMAN
Tel: 0 (346) 280 58 00
Faks: 0 (346) 280 59 48

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden f1fc-29b8-3eba-a4ca-3c79 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3. Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.

	1	2	3	4	5	6					
	Tamamen katılmıyorum					Tamamen katılıyorum					
1	Arkadaşlarımın verdiği her bilgiye inanırım.					1	2	3	4	5	6
7	Bir arkadaşım okulda problemle karşılaşırsa bu durumu hemen arkadaşlarıma bildiririm.					1	2	3	4	5	6
13	Arkadaşlarımın geçmiş yaşantılarını bilirim.					1	2	3	4	5	6
19	Arkadaşlarım ödevlerimdeki hatalarımı düzeltir.					1	2	3	4	5	6

Ek 4. Ergenler için Sosyal Dışlanma Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz. Her sorunun karşısında bulunan; (1) Hiçbir zaman (2) Nadiren (3) Bazen (4) Çoğunlukla ve (5) Her zaman anlamına gelmektedir.

Genellikle diğer insanlar;

1	Bana görünmez biriymişim gibi davranırlar.	1	2	3	4	5
7	Beni partilerine, organizasyonlarına ve toplantılarına davet ederler.	1	2	3	4	5

Ek 5. Sahte Kimlik Algısı Ölçeği

Bu anketlerden elde edilen sonuçlar bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Sizden istenilen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirmeniz ve sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koymanızdır. Her sorunun karşısında bulunan; **(1)Hiç Katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Kararsızım (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen Katılıyorum anlamına** gelmektedir. Lütfen her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederim.

1	Başkalarının görüşünden farklı olsa bile ne düşündüğümü söylerim.	1	2	3	4	5
7	Gerçekten kim olduğumu gösteren şekilde hareket ederim.	1	2	3	4	5
13	Diğer insanların düşüncelerine katılmadığımda sessiz kalırım.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Kadriye ÖZYAZICI
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 19.07.1982
e-posta : kozyazici@cumhuriyet.edu.tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi SBF Hemşirelik Bölümü	2007
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri	2018

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2009-2016	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen
2015-2015	Sivas Aksu Anaokulu	Müdür Yardımcısı